

DAG WOLLEBÆK OG KARL HENRIK SIVESIND

Fra folkebevegelse til filantropi?

Frivillig innsats i Norge 1997-2009

Dag Wollebæk og Karl Henrik Sivesind
Fra folkebevegelse til filantropi?

Frivillig innsats i Norge 1997-2009.

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor

Oslo 2010

© Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor 2010

Rapport 2010:3

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor
co/Institutt for samfunnsforskning
Postboks 3233 Elisenberg
0208 Oslo
www.sivilsamfunn.no

ISBN(trykt): 978-82-7763-333-6

ISBN(web): 978-82-7763-322-9

ISSN (trykt.): 1891-2168

ISSN (web): 1891-2176

Rapporten er finansiert av Kulturdepartementet gjennom prosjektet «Virtuelt senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor».

Innhold

1. Innledning.....	5
2. Frivillig sektors samfunnsøkonomiske betydning	7
Betalt og frivillig arbeidsstyrke	8
Økonomi	14
3. Frivillig arbeid	21
Frivillig arbeid i ulike grupper av befolkningen	34
Virtuelt frivillig arbeid.....	59
4. Medlemskap.....	63
Medlemskapets stilling	76
5. Motivasjon og holdninger.....	83
Holdninger til demokrati og deltakelse	89
Frivillighet som verdi og praksis	93
6. Konklusjon.....	99
Litteratur	103
Appendiks.....	105
Sammendrag/abstract.....	113

Innledning

Denne rapporten gir en oversikt over frivillig sektors nåtilstand. Vi ser først på økonomiske forhold, og analyserer endringer i sysselsetting og inntektskilder i et komparativt perspektiv. Deretter kartlegger vi sektorens viktigste ressursgrunnlag, nemlig de frivillige og medlemmene, med utgangspunkt i en spørreundersøkelse gjennomført i 2009. Til slutt sammenlikner vi svarene på undersøkelsen med tilsvarende undersøkelse fra 1997, for å undersøke endringer i motivasjon blant frivillige og holdninger til sentrale sider ved norsk organisasjonsliv.

Frivillig innsats (Wollebæk et al. 2000) var den første helhetlige gjennomgangen av frivillig innsats i den norske befolkningen. Analysene i boka viste en vital frivillig sektor, med en svært omfattende innsats i internasjonal sammenlikning. Tallene ble oppdatert i 2004. Spørreundersøkelsen som da ble gjort, viste at en økende andel av befolkningen var involvert i frivillig arbeid (Sivesind 2007). Det ble også samlet inn data om økonomi og sysselsetting som del av den norske deltakelsen i Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project (Sivesind et al. 2002; Sivesind et al. 2004). Analysene viste at den norske frivillige sektoren er relativt stor i europeisk sammenheng, såfremt de frivilliges omfattende innsats regnes med.

Samtidig som disse publikasjonene understøttet bildet av Norge som «verdensmester i frivillighet», pekte *Frivillig innsats* på flere tegn til endring. Det ble bemerket tiltakende sosiale skjevheter med hensyn til hvem de aktive deltakerne var. På mange områder skilte også ungdom seg ut med avvikende holdning og atferd. De uttrykte svakere bånd til enkeltorganisasjoner, en mer instrumentell holdning til organisasjonsarbeid og et pragmatisk forhold til organisasjonsdemokrati. De ga uttrykk for en mer individualisert og nytteorientert tilnærming. Vi reiste derfor spørsmålet om dette var uttrykk for et livsfasefenomen – noe ungdom ville «vokse av seg» med modning og aldring – eller et generasjonsfenomen – noe de ville ta med seg inn i voksenlivet. Var det første tilfellet, ville det ikke ha konsekvenser for organisasjonslivet på sikt. Var det derimot det siste, ville det innevarsle store endringer.

Med den nye spørreundersøkelsen kan vi gjøre opp ny status for frivilligheten. Vi har gjentatt de fleste spørsmålene der ungdom skilte seg ut for 13 år siden, og vi kan nå gi svar på hvilke av dem som var livsfase- og generasjonsfenomen. Vi finner eksempler på begge deler i materialet, men generasjonseffektene er i flertall.

Vi kan også undersøke om de sosiale skjevhetene i sektoren har vedvart, økt eller minket i omfang. Her er det også nye problemstillinger som har økt i aktualitet siden årtusenskiftet. Framfor alt har Norge blitt et mer flerkulturelt samfunn. Mange har oppfatninger om minoriteters angivelig manglende medvirkning i frivillig arbeid (se f.eks. Nore (2009)). Våre egne analyser har også vist at minoriteter er sterkt underrepresenterte når det gjelder organisasjonsmedlemskap (Enjolras & Wollebæk 2010). Men hvordan ser bildet ut om vi går ut over formelle medlemstilknytninger og konsentrerer oss om frivillig arbeidsinnsats? Er frivilligheten inkluderende, eller er den norske deltakelsesmodellen avhengig av en homogen befolkning?

Analysene i denne rapporten viser en fortsatt livskraftig og dynamisk frivillig sektor. Det knaker likevel i sammenføyningene noen steder. Vi finner en klart synkende andel av befolkningen som gjør en frivillig arbeidsinnsats, samtidig som nye arenaer, framfor alt det vi har kalt virtuell frivillighet, vokser fram. Vi finner også tendenser til økende sosial ulikhet. I den grad frivillig innsats genererer ressurser av betydning for demokratisk deltakelse og kvalifikasjoner som er nyttige på andre arenaer i livet, forsterker derfor deltakelsen forskjeller i samfunnet snarere enn å utjevne dem. Endelig viser befolkningens syn på organisasjonsdeltakelse at de instrumentelle og individualistiske holdninger som i 1997 var begrenset til ungdomsgruppen, nå i stor grad har slått gjennom også blant godt voksne. Unntaket er vurderingen av det interne demokratiet i organisasjonene, som fortsatt har stor tilslutning på prinsipielt nivå.

Som en helhetlig fortolkning av retningen på endringene mener vi det kan være dekkende å snakke om en gradvis overgang fra folkebevegelse til filantropi: fra tidsdonasjoner til pengedonasjoner, fra bred sosial sammensetning til høystatusprofil, fra medlemskap til frivillighet og fra kollektive prosjekter til individualistiske. Det betyr ikke at alt det gamle forsvinner over natta, men at folk blir mer åpne for å drive frivillighet i nye former enn den nedarvede, medlemsbaserte folkebevegelsestradisjonen; dels inspirert av modeller man har observert i andre land, dels drevet av endringer i folks motivasjon og kapasitet, og dels drevet av organisasjonenes ønske om å tilpasse seg det de oppfatter potensielle frivillige vil ha.

Frivillig sektors samfunnsøkonomiske betydning

Norge gjennomførte første gang en kartlegging av frivillig sektor som en del av det flernasjonale Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, også kalt Hopkinsundersøkelsen. Datainnsamlingen som dekket året 1997 ble gjort i samarbeid mellom Institutt for samfunnsforskning i Oslo og LOS-senteret i Bergen. Forskningsprosjektet omfattet en spørreundersøkelse om frivillig arbeid og en undersøkelse av lokallag i Hordaland. I tillegg ble det i samarbeid med SSB gjort en utvalgsundersøkelse om sysselsetting og økonomi blant medlemsorganisasjoner oppført i Bedrifts- og foretaksregisteret¹, samt organisasjoner med store utenlandsoverføringer. For å få en best mulig dekning, ble det tillegg hentet inn data fra departementer, direktorater og offentlige kontorer, samt fra paraplyorganisasjoner og direkte fra organisasjoner på felter som var dårlig dekket opp i andre kilder. Prosjektet ga for første gang en fullstendig oversikt over frivillig sektor i Norge: antall medlemmer og organisasjoner, sysselsetting, frivillig innsats, driftskostnader og inntekter fra ulike kilder. En tilsvarende kartlegging av frivillig (nonprofit) sektor er gjennomført i mer enn 40 land.

Hopkinsundersøkelsen ble oppdatert med tall fra 2004. Det ble bl.a. gjort en ny befolkningsundersøkelse av deltakelse i frivillig arbeid for ulike kategorier organisasjoner (Sivesind 2007). Disse oppdaterte tallene ble brukt i Stortingsmeldingen «Frivillighet for alle» (Stortingsmelding nr. 39 2006–2007), i kulturkomiteens innstilling (NOU 2008:7), og i analyser av de nordiske landene i sammenlignende perspektiv (Sivesind & Selle 2010).

Innen rammen av *Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor* har det vært mulig å gjøre nye kartlegginger som er sammenlignbare med Hopkinsundersøkelsen fra 1997 og individundersøkelsen fra 2004. I 2009 ble det gjennomført både en ny lokallagsundersøkelse og en representativ befolkningsundersøkelse om frivillig arbeid, deltakelse og medlemskap i

1. Dvs. næring 91 Interesseorganisasjoner som omfatter arbeidsliv, religion, partipolitikk og interesseorganisasjoner ellers. <http://www.ssb.no/emner/07/02/10/intorgs/>

frivillige organisasjoner. Det er den siste undersøkelsen som analyseres i denne rapporten.

Opplegget for å undersøke omfang av frivillig arbeid i 2009 og 2004 er hentet fra FNs *Handbook on Nonprofit Institutions in the System of National Accounts* (s. 264–5) og tilpasset til norske forhold. Det spørres etter om man har gjort frivillig arbeid for frivillige organisasjoner på 15 områder². Lignende opplegg vært brukt i flere andre land, bl.a. Danmark. Den nye befolkningsundersøkelsen omfatter dessuten spørsmål om holdninger og verdier relatert til frivillige organisasjoner, tillit og sosial kapital, tilvarende 1997-undersøkelsen. I 2009 ble det i tillegg spurt om frivillig arbeid for et nettsamfunn eller en diskusjonsgruppe. Vi utvider dermed begrepet frivillig arbeid til også å omfatte slik «virtuell frivillighet». Dessuten ble det trukket ekstrautvalg med innvandrere fra Asia og Afrika. Dette gjør det mulig å analysere disse gruppernes tilknytning til frivillige organisasjoner mer inngående enn det har vært gjort i Norge før.

Denne rapporten gir en oversikt over noen av de viktigste funnene fra Undersøkelse om frivillig innsats fra 2009 i sammenligning med tallene fra 1997 og 2004. For å kunne gi et bilde av frivillig sektors samfunnsmessige og økonomiske betydning, slik det ble gjort i hopkinsundersøkelsen fra 1997, trekker vi også inn Statistisk Sentralbyrås tall for ideelle og frivillige organisasjoner fra satellittregnskap til nasjonalregnskapet for 2007 (Brathaug & Dam 2010). SSB har så langt det har vært praktisk mulig fulgt FNs *Handbook on Nonprofit Institutions in the System of National Accounts* når det gjelder økonomi og betalt sysselsetting i frivillig sektor. Denne håndboken er på mange måter en videreføring av hopkinsprosjektets definisjoner, klassifikasjoner og metoder. Dette gjør det mulig å se på endringer i betalt sysselsetting og driftskostnader fra hopkinsundersøkelsen fra 1997 til satellittregnskapet for 2007 i hvert fall for den frivillige sektoren som helhet.

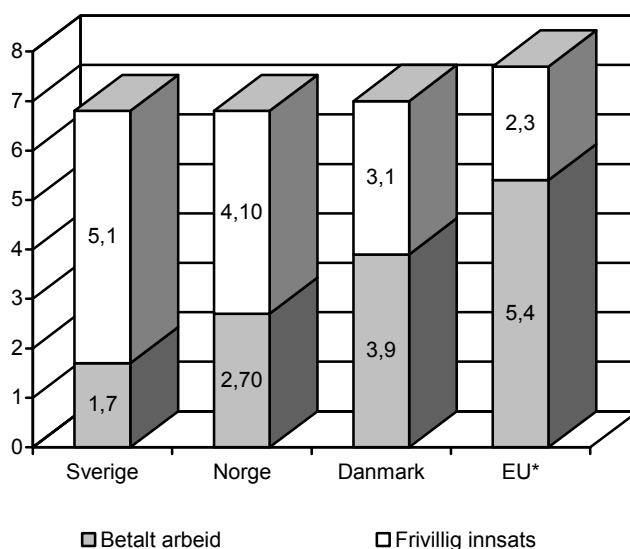
Betalt og frivillig arbeidsstyrke

I sammenligninger av landene som har deltatt i hopkinsundersøkelsen, kjennetegnes de nordiske landene ved en stor frivillig sektor. Dette skyldes imidlertid først og fremst det frivillige arbeidet. De nye tallene fra Frivillig innsats 2009 og Satellittregnskap for ideelle og frivillige organisasjoner for 2007 passer inn i dette bildet. Tabell 1 viser at i 1997 ble det utført 66 243 betalte fulltidsårsverk i frivillig sektor. I 2007 hadde dette økt til 69 950 betalte normalårsverk (Brathaug & Dam 2010). Sett i forhold til størrelsen på

2. For en mer utførlig beskrivelse av undersøkelsesoppleggene og analyse for «Frivillig innsats»-undersøkelsen fra 1997 se (Sivesind et al. 2002; Wollebæk et al. 1998) og Omnibusundersøkelsen 2004 se (Sivesind 2007).

befolkningen, er dette lik gjennomsnittet for de 36 landene som hadde deltatt i hopkinsundersøkelsen før 2004 (Salamon et al. 2004: 42). Antall betalte årsverk i Norge utgjorde 2,7 prosent av den økonomisk aktive befolkningen både i 1997 og 2007. Figur 1 viser at dette er mer enn i Sverige (1,7 %) (Salamon et al. 2004: 42) men mindre enn i Danmark (3,9 %) (Boje 2008) og velferdspartnerskapslandene (5,4 %), som består av en gruppe vestlige EU-land og Israel.³ Det forholdsvis beskjedne omfanget av betalt arbeid i Norge skyldes at frivillig sektor i Danmark og EU-landene har en større del av virksomheten innenfor velferdstjenester, hvor arbeidet utføres av betalte ansatte, og som langt på vei er finansiert av det offentlige.

Figur 1. Årsverk i frivillig sektor som andel av den økonomisk aktive befolkningen, prosent

* Østerrike, Belgia, Frankrike, Tyskland, Nederland, Irland, Israel, Italia og Spania 1995, Sverige 1992, Danmark 2004 og Norge 2007/9.
Data: (Boje 2008; Salamon et al. 2004)

3. Velferdspartnerskapsland er en kategori i hopkinsundersøkelsen som består av de vestlige EU-landene Østerrike, Belgia, Frankrike, Tyskland, Nederland, Irland, Italia og Spania, i tillegg til Israel. Disse landene har en stor frivillig sektor på grunn av omfattende sysselsetting på velferdfeltet som i stor grad betales ved offentlige overføringer (Salamon et al. 2004).

Det frivillige arbeidet har imidlertid større omfang i Skandinavia enn i EU-landene. I Norge utgjorde det frivillige arbeidet omregnet til fulltidsårsverk 4,5 prosent av den økonomisk aktive befolkningen i 1997. I Sverige viser hopkinsundersøkelsen at det var 5,1, i Danmark 3,1 (Boje 2008) og i velferdspartnerskapslandene bare 2,3 prosent (Salamon et al. 2004: 42).

Når en ser på den totale arbeidsinnsatsen i frivillig sektor – både betalt og frivillig – kommer Norge og Sverige på nivå med Danmark og EU-landene. I Skandinavia trekker særlig de mange timene frivillig innsats på kultur- og fritidsfeltet opp. I Norge er de frivillige arbeidstimene omtrent på samme nivå i 2009 som de var i 2004 og 1997, mens befolkningen har økt. Det frivillig arbeidet utgjorde i 2009 dermed bare 4,1 prosent av den økonomisk aktive befolkningen, mens det i 2004 og 1997 var 4,5 prosent. Frivillig sektors totale arbeidsstyrke har dermed gått ned fra totalt 7,2 til 6,8 prosent av den økonomisk aktive befolkningen. Det frivillig arbeidet er fortsatt dominerende men ikke i like stor grad som tidligere. I de neste kapitlene skal vi analysere disse endringene i befolkningens deltakelse i frivillig arbeid inngående. Her er fokuset på endringer i arbeidsstyrke og økonomi.

Tabell 1 viser endringer i betalt sysselsetting fra 1997 til 2007. Det har vært en liten økning i utførte fulltidsårsverk fra 66 000 til 70 000, dvs. en økning på 5,6 prosent. I samme periode har imidlertid antall normalårsverk i Norge hatt en økning på 14 prosent.⁴ Veksten i betalt sysselsetting i frivillig sektor er dermed mindre enn i samfunnet for øvrig. Andelen av utførte normalårsverk går ned fra 3,5 til 3,2 prosent. Det frivillige arbeidet tilsvarte 6 prosent i 1997 men bare 5,3 prosent i 2009.

4. Tallene for 1997 er beregnet som utførte fulltidsårsverk på 1733 timer for alle kategorier organisasjoner. I nasjonalregnskapet for 2007 brukte SSB normalårsverk som varierer mellom næringer og over tid, men som utgjør omtrent like mange eller litt flere timer pr år i gjennomsnitt. Unntaket er undervisning i grunn- og videregående skoler der normalårsverkene er vesentlig kortere. For andre kategorier har forskjellen mellom fulltidsårsverk og normalårsverk antakelig ikke påvirket fordelingen av årsverk mellom organisasjonskategoriene nevneverdig.

Tabell 1. Betalt arbeid i frivillige organisasjoner fordelt på ICNPO-kategorier, 1997 og 2007.

Organisasjonskategori	1997		2007	
	Fulltidsårsverk	Prosent	Normalårsverk	Prosent
Kultur og fritid	7 995	12,1	8 218	11,7
Kunst og kultur	3 550	5,4	3 311	4,7
Idrett	3 200	4,8	3 346	4,8
Hobby og fritid	1 245	1,9	1 561	2,2
Velferd	37 296	56,3	43 149	61,7
Utdanning og forskning	15 536	23,5	12 833	18,3
Helse, pleie og redningsarbeid	6 192	9,3	12 372	17,7
Sosiale tjenester	15 568	23,5	17 944	25,7
Politiske, humanitære og miljø	3 019	4,6	7 525	10,8
Miljøvern	124	0,2	129	0,2
Politiske og interesseorganisasjoner	1 728	2,6	5 290	7,6
Internasjonale organisasjoner	1 066	1,6	1 898	2,7
Stiftelser og frivillighetssentraler	101	0,2	208	0,3
Bolig og økonomi	11 633	17,6	8 340	11,9
Velforeninger og borettslag	1 547	2,3	1 127	1,6
Arbeidslivsforeninger	10 086	15,2	7 213	10,3
Religion og livssyn	6 241	9,4	2 718	3,9
Andre	59	0,1		
Alle organisasjonskategorier	66 243	100,0	69 951	100,0

Kilder: for 1997 (Sivesind et al. 2002) for 2007 (Brathaug & Dam 2010)

Sammenligningen av fordelingen mellom kategorier er vanskelig fordi det har blitt hentet inn informasjon på litt ulike måter i 1997 og 2007. I hopkinsundersøkelsen fra 1997 var datainnsamlingen mer målrettet mot frivillige organisasjoner. Den omfattet estimater fra lokallagsundersøkelsen i Hordaland og en utvalgsundersøkelse av organisasjoner i Bedrifts- og foretaksregisteret. Disse organisasjonene ble sortert i ICNPO-kategorier⁵ av forskerne involvert i hopkinsundersøkelsen. I 2007 er tallene hentet fra registre der organisasjoner allerede er klassifisert etter Standard for næringsgruppering (SN), den norske versjonen av NACE. Det ble heller ikke hentet inn data spesifikt for lokallagsnivået. Nå har antakelig bedringen i

5. *International Classification of Nonprofit Organizations*, se FNs *Handbook on Nonprofit Institutions in the System of National Account, Annex A1*.

kvaliteten på registrene i mellomtiden gjort dette mindre nødvendig enn det var i 1997. Det er mer problematisk at SSB har fulgt SN2002 (Standard for næringsgruppering (SN2002) 2010) også for kategorier av organisasjoner der det er lite samsvar med ICNPO-kategorier. SN2002 stemmer i utgangspunktet godt overens med ICNPO-kategorier på noen områder, som på velferdsfeltet, innen religion og livssyn og arbeidslivsforeninger. Veksten innen kategorien Politiske og interesseorganisasjoner fra 1 728 til 5 290 årsverk (Tabell 1) skyldes antakelig at SN2002 har en kategori som heter «Interesseorganisasjoner ellers»⁶. Denne restkategorien burde nok vært fordelt på mange andre ICNPO-kategorier ved å se nærmere på hver enkelt organisasjon. Dette ble gjort i hopkinsundersøkelsen fra 1997. Den sterke økningen i Politiske og interesseorganisasjoner er derfor antakelig ikke reell. Dersom organisasjoner fra denne kategorien hadde blitt fordelt ville andre kategorier fått en økning. Dette gjør det dermed vanskelig å sammenligne tallene kategori for kategori fra 1997 til 2007.

Dersom vi ser på større grupper av organisasjoner som antakelig er minst berørt av dette, finner vi at kultur og fritidsorganisasjoner har hatt en økning fra 8000 til 8200 årsverk, dvs. 2,8 prosent, og fortsatt utgjør ca 12 prosent av frivillig sektor. Dette feltet har dermed vært forholdsvis stabilt. Når vi slår sammen samme kategoriene på velferdsfeltet, dvs. Utdanning og forskning, Helse, pleie og redningsarbeid og Sosiale tjenester, ser vi at det har vært en betydelig økning fra 37 00 til 43 000 årsverk, dvs. 15,7 prosent. Dette er likevel mindre enn den totale økningen i Norge innen Utdanning og Helse og sosial arbeid som har vært på hele 24,7 prosent fra 1997–2007 (ILO 2008). På velferdsfeltet gir antakelig registerdataene en god oversikt som samsvarer med ICNPO-kategoriene. Det kan imidlertid tenkes at nedgangen i Undervisning og forskning skyldes at SSB ikke har fått med andre typer utdanning som voksenopplæring og studieforbund i samme grad som vi gjorde i hopkinsundersøkelsen i 1997. Likevel er det klart at frivillig sektor taper terreng sett i forhold til den generelle veksten på velferdsfeltet. Frivillig sektors sysselsettingsandel har gått ned fra 6,7 til 6,2 sett i forhold til all sysselsetting i kategoriene Utdanning og Helse og sosial arbeid i Norge fra 1997 til 2007 (ILO 2008).

I Norge er frivillig sektors sysselsettingsandeler på velferdsfeltet i utgangspunktet små sammenlignet med andre vesteuropeiske land. I Danmark var den i 2004 13 prosent. I Nederland var den i 2002 hele 45 prosent. De fleste andre vestlige europeiske land ligger et sted i mellom disse, mens Norge, Finland og Sverige har lavere andeler (Sivesind 2008b). Mange europeiske land har i de seinere år lagt forholdene til rette for å involvere frivillige organisasjoner i økende grad på velferdsfeltet, i nye former for samspill med det offentlige og markedsbaserte aktører. I Norge har ikke den samme utviklingen funnet sted (Sivesind 2008a).

6. I «Interesseorganisasjoner ellers» (91.33) havner mange organisasjoner som ikke er «Næringslivs- og arbeidsgiverorganisasjoner og yrkessammenslutninger» (91.1), «Religiøse organisasjoner» (91.31) eller «Partipolitiske organisasjoner» (91.32).

Tabell 2. Betalt og frivillig arbeid 1997 og 2007/9 som andeler av alt arbeid i frivillig sektor, prosent.

		Betalt arbeid	Frivillig innsats	Total arbeidsstyrke
Kultur og fritid	1997	4,4	32,7	37,1
	2007/9	4,5	34,1	38,6
Velferd	1997	20,6	7,5	28,1
	2007/9	23,7	9,2	32,9
Politiske, humanitære og miljø	1997	1,7	7,3	8,9
	2007/9	4,1	5,4	9,6
Bolig og økonomi	1997	6,4	9,2	15,6
	2007/9	4,6	8,8	13,4
Religion og livssyn	1997	3,4	6,8	10,2
	2007/9	1,5	4,0	5,5
Alle	1997	36,6	63,4	100,0
	2007/9	38,4	61,6	100,0

Kilder: for 1997 (Sivesind et al. 2002) betalt arbeid for 2007 (Brathaug & Dam 2010)

Tabell 2 viser betalt og frivillig arbeid på ulike felter som andeler av hele frivillig sektors arbeidsstyrke. Kultur- og fritidsfeltet dominerer når det gjelder frivillig arbeid etterfulgt av velferds- og bolig og økonomifeltene. Når det gjelder betalt arbeid er velferdsfeltet sterkt dominerende.

Kultur- og fritidsfeltet har til sammen nesten 39 prosent av frivillig sektors arbeidsstyrke i 2007/9. Dette er en økning fra 37 prosent i 1997. Frivillig arbeid innen kultur- og fritidssektoren utgjør i 2009 34 prosent av hele frivillig sektors arbeidsstyrke, mens det betalte arbeidet på 4,5 prosent har svært beskjedent omfang. For hvert betalte årsverk utføres det 8 frivillige årsverk på kultur- og fritidsfeltet.

Den sterkeste veksten finner vi på velferdsfeltet som har økt fra 28 til 33 prosent av frivillig sektors arbeidsstyrke. Denne økningen skyldes både økning i betalt og frivillig arbeid. Vi finner 24 prosent av det betalte arbeidet og 9 prosent av det frivillige arbeidet her. Det vil si at det utføres mer enn dobbelt så mye betalt som frivillig arbeid på velferdsfeltet.

Politiske, humanitære og miljøorganisasjoner har en økning i andel betalt arbeid som først og fremst skyldes endringer i klassifikasjoner. Andelen frivillig arbeid har gått tilbake fra 7 til 5 prosent. I 1997 ble det utført fire frivillige årsverk for hvert betalt årsverk. Med nedgangen i det frivillige arbeidet har nok den frivillige andelen gått ned, men ikke så mye som tabellen gir inntrykk av.

Bolig- og økonomifeltet har også gått tilbake først og fremst når det gjelder betalt arbeid, mens det frivillige arbeidet fortsatt ligger på nesten 9 prosent. Det utføres dobbelt så mye ubetalt som betalt arbeid.

Religion og livssynsorganisasjoner hadde en sterk tilbakegang både i betalt og frivillig arbeid. Nedgangen i betalt arbeid kan til dels skyldes klassifikasjonsproblemer i 2007. Nedgangen i frivillig arbeid fra 7 til 4 prosent skjedde fra 1997 til 2004 og ble bekreftet av 2009-undersøkelsen. Det utføres 2-3 frivillige årsverk for hvert betalte årsverk på dette området.

Kultur- og fritidsfeltet har blitt enda mer dominerende når det gjelder det frivillige arbeidet med mer enn halvparten av alle timene i frivillig sektor. Når det gjelder betalt arbeid har velferdsfeltet også økt sin dominans og hele 60 prosent av det betalte arbeidet i frivillig sektor som utføres her. Dette feltet er imidlertid fortsatt lite i internasjonal sammenligning. Norge har fortsatt en frivillig sektor som i høy grad er basert på frivillig arbeid, særlig på kultur- og fritidsfeltet.

Økonomi

Tabell 3 viser at frivillig sektor hadde driftskostnader (bruttoproduksjon) på over 62 milliarder kroner i 2007. Det betyr at det har vært en økning på 55 prosent fra 1997 med 40 milliarder i driftskostnader i løpende priser. Dette kan ved første blick virke som en sterk vekst. BNP for fastlands-Norge har imidlertid økt med hele 88 prosent i samme periode. Veksten er også på lavere nivå enn offentlig forvaltningsvirksomhet, som økte med 80 prosent. Dette betyr at frivillig sektor nå utgjør en mindre andel av den norske økonomien. Driftskostnader har gått ned fra 4,4 – 3,6 prosent av BNP i fastlands-Norge.

Andelen av frivillig sektors produksjon innen Undervisning og Helse- og sosialtjenester går ned fra 9,2 – 8,1 prosent fra 1997 til 2007. Veksten i politikk og interesseorganisasjoner har, som det ble gjort rede for ovenfor, sammenheng med den inneholder restkategorien «Interesseorganisasjoner ellers» (91.33) fra SN2002 som burde vært fordelt på andre organisasjonskategorier. Den store nedgangen i internasjonale organisasjoner skyldes at man i 1997 inkluderte alle driftskostnader i organisasjonene, mens SSB i 2007 trakk fra overføringer til utlandet i tråd med FN-håndboken. Endringen påvirker fordelingen mellom kategoriene men er ikke stor nok til å rukke ved nedgangen i andel av den norske økonomien.

Tabell 3. Driftskostnader til frivillige organisasjoner fordelt på ICNPO-kategorier, 1997 og 2007.

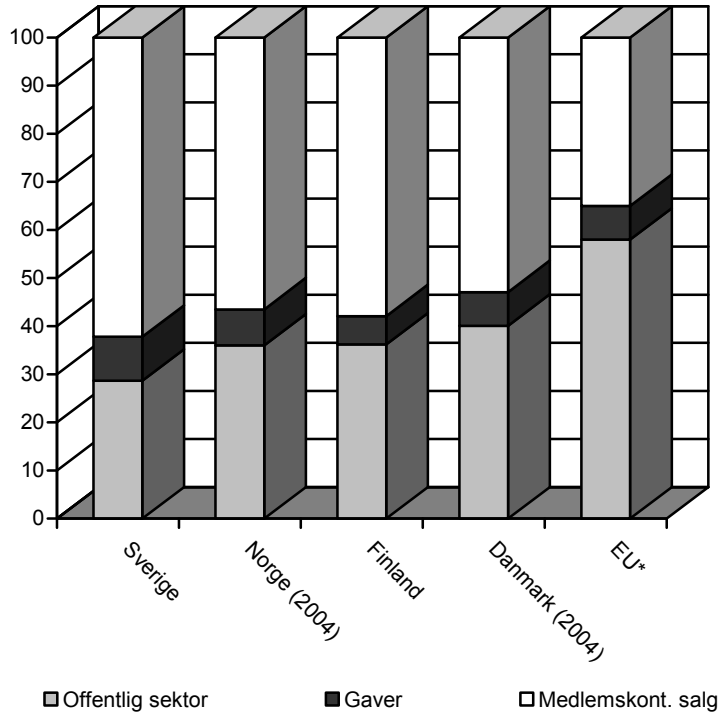
Organisasjonskategori	1997		2007	
	Mill. NOK	Prosent	Mill. NOK	Prosent
Kultur og fritid	7 190	17,8	13 246	21,3
Kunst og kultur	2 018	5	4 356	7
Idrett	3 687	9,1	6 777	10,9
Hobby og fritid	1 485	3,7	2 113	3,4
Velferd	15 220	37,7	27 551	44,2
Utdanning og forskning	7 236	17,9	9 728	15,6
Helse, pleie og redningsarbeid	2 922	7,2	7 065	11,3
Sosiale tjenester	5 062	12,6	10 758	17,3
Politiske, humanitære og miljø	4 491	11,1	7 287	11,7
Miljøvern	153	0,4	170	0,3
Politiske og interesseorganisasjoner	1 747	4,3	5 808	9,3
Internasjonale organisasjoner	2 483	6,2	1 215	1,9
Stiftelser og frivillighetssentraler	108	0,3	94	0,2
Bolig og økonomi	11 079	27,5	11 240	18,0
Velforeninger og borettslag	2 751	6,8	1 500	2,4
Arbeidslivsforeninger	8 328	20,7	9 740	15,6
Religion og livssyn	2 320	5,8	2 999	4,8
Andre	29	0,1		
Alle organisasjonskategorier	40 329	100	62 323	100

Kilder: for 1997 (Sivesind et al. 2002) for 2007 (Brathaug & Dam 2010).

Sammenlignet med andre land som har implementert satellittregnskap for frivillig sektor siden år 2000, er den norske andelen av BNP under gjennomsnittet. De andre varierer fra ca 6 prosent i Canada til ca. 1 prosent i Tsjekkia. I mellom kommer i synkende rekkefølge USA, Japan, Belgia, Australia, Frankrike og New Zealand (Johns Hopkins University Center for Civil Society Studies 2007).

I internasjonale sammenligninger gir den norske befolkningen store bidrag til frivillige organisasjoner i form av frivillig innsats mens det økonomiske bidraget er mer begrenset. Figur 2 viser at i de nordiske landene kommer mellom 6 og 9 prosent av inntektene fra private gaver. Dette er på samme nivå som gjennomsnittet for industriland og for det som kalles den europeiske velferdspartnerskapsmodellen i hopkinsundersøkelsen.

Figur 2. Frivillig sektors inntekter fra ulike kilder, prosent

* Velferdspartnerskapslandene består av EU-landene Østerrike, Belgia, Frankrike, Tyskland, Nederland, Irland, Italia og Spania, i tillegg til Israel

Det har vært hevdet at frivillig sektor i de nordiske landene er svært avhengig av det offentlige (For den svenske casen, se Boli 1991). Det kan derfor synes overraskende at det offentlige i så liten grad finansierer virksomheten. Forskjellen er særlig tydelig hvis vi sammenligner med landene som tilhører de europeiske velferdspartnerskapslandene. Her kommer i gjennomsnitt 58 prosent av inntektene fra offentlig sektor, mens det i de nordiske landene bare er rundt en tredjedel. I de nordiske landene genereres derimot rundt 60 prosent av inntektene gjennom egne aktiviteter, mens det i de europeiske landene bare er 35 prosent. Inntektsfordelingen for den norske frivillige sektoren i 2004 var i store trekk den samme som den var i 1997, da frivillig sektor fikk 35 prosent av inntektene fra det offentlige, 9 fra gaver og 56 var egengenererte inntekter.

I satellittregnskapet for frivillig sektor for 2007 presenteres det ingen nye detaljerte tall for inntekter fra ulike kilder. Det hevdes imidlertid at overføringene fra stat og kommune utgjorde om lag 25 milliarder kroner i 2007 (Brathaug & Dam 2010). Dersom vi regner med at de totale driftsinntektene er drøyt 10 prosent høyere enn driftskostnadene i frivillig

sektor,⁷ betyr det at andelen av inntekter fra det offentlige fortsatt ligger på omtrent samme lave nivå som i 2004 og 1997, dvs. ca 35 prosent. Når det gjelder andel av inntekter fra andre kilder har vi færre holdepunkter, men det finnes noen kilder som antyder i hvilken vei endringene går.

Tabell 4. Pengegaver til ulike formål, andel, gjennomsnitt og median.

	1997		2009		Helse- og sosialtjenester		Internasjonale org., bistand		Religion og livssyn		Andre formål
	1997	2009	1997	2009	1997	2009	1997	2009	1997	2009	1997
Andel husholdninger som gir pengegaver (%)	51	75	28	60	24	43	17	15	22		
Bidrag per giverhusstand											
Gjennomsnitt	2527	2563	747	1058	1115	1602	3644	4354	801		
Median	900	900	321	500	430	500	643	500	450		
Snittbidrag som andel av husstandenes median nettoinntekt (‰)											
Gjennomsnitt	4,8	4,4	0,8	1,4	1,0	1,6	2,3	1,5	0,7		

Note: 1997-kroner regnet om til 2009-verdi.

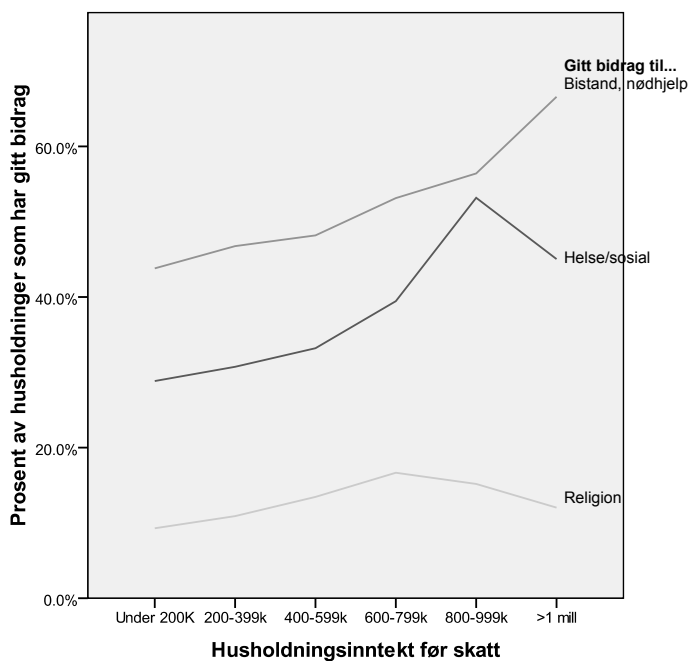
Tabell 4 er basert på undersøkelsene om frivillig innsats fra 1997 og 2009. Den viser at andelen av husstandene som gir pengegaver til frivillige organisasjoner i løpet av et år har økt fra 51 til 75 prosent. Sett i forhold til alle husstandene i Norge som gir ligger det gjennomsnittlige gavebeløpet i 2009 på samme nivå som i 1997, dvs. drøyt 2 500 kroner i året omregnet til 2009 kroner. Mediangavebeløpet ligger fortsatt på 900 kroner i året. Samsvaret mellom utviklingen i gjennomsnitt og median tyder på at det ikke har blitt vesentlig skjeve fordeling av gavebeløpene mellom giverhusstandene. Dersom vi ser det gjennomsnittlige gavebeløpet i forhold til medianhusstandens nettoinntekt, har det imidlertid skjedd en nedgang fra 4,8 til 4,4 promille. Det tyder på at folk i hvert fall ikke griper dypere i lommeboka enn før. Siden det er så mange flere som gir omtrent like store beløp, betyr det likevel at inntektene fra gaver til de frivillige organisasjonene må ha økt vesentlig. TV-aksjoner og store internasjonale katastrofer som tsunamien i det Indiske hav i 2004 har nok virket mobiliserende på mange.

7. Driftskostnader omfatter ikke kapitalkostnader og resultat. Som eksempel kan nevnes at utvalgsundersøkelsen SSB gjorde av Ideelle organisasjoner i Bedrifts- og foretaksregisteret fra 1997 lå driftsinntektene 16 prosent over driftskostnadene.
<http://www.ssb.no/vis/emner/07/02/10/intorgs/om.html>

Organisasjonene har også vært frampå med fadderordninger og andre opplegg for faste givere. I det hele tatt har det skjedd en økende profesjonalisering av innsamlingsarbeidet i Norge i de siste tiårene.

Økningen i antall givere kommer imidlertid ikke alle typer organisasjoner i like stor grad til gode. På helse og sosialfeltet og for internasjonale organisasjoner, inkludert bistand, øker både andelen som gir og gjennomsnittsbeløpet som gis. Når det gjelder Religion og livssynsorganisasjoner, øker gjennomsnittsbeløpet som gis, men andelen av husstander som gir går ned fra 17 til 15 prosent.⁸

Figur 3. Andel som har gitt gaver til ulike formål, etter husholdningsinntekt.

8. Det hefter noe usikkerhet ved fordelingen mellom organisasjonskategoriene. I 1997 ble kategoriseringen gjort av forskerne, basert på hvilke organisasjoner folk oppgav at de gav penger til. I 2009 blir respondenten spurt om de eller andre i husstanden har gitt gaver til frivillige organisasjoner på bestemte områder. Det kan tenkes at giverne har andre oppfatninger om hvor enkelte organisasjoner hører hjemme enn forskerne har.

Det er også forskjeller i inntektsprofilen til de som gir. Figur 3 viser at både på helse- og sosialfeltet og for internasjonale og bistandsorganisasjoner bidrar høyinntektsgruppene oftest. Den aller høyeste inntektsgruppen med brutto husholdningsinntekter på over 1 million, foretrekker i sterkere grad enn andre å gi til organisasjoner på helse- og sosialfeltet enn til internasjonale og bistandsorganisasjoner. De som gir til religiøse organisasjoner har en mye jevnere inntektsfordeling, men det er også mye lavere andeler som gir i alle inntektsgruppene.

Når vi ser den store økningen i andelen av husholdningene som gir, er det sannsynlig at skattefritak for gavebeløp har bidratt. I 2003 fikk man fradrag for 6000 kroner i gaver til visse frivillige organisasjoner, mens i 2009 har beløpet økt til 12 000 kroner og listen med formål som kommer inn under ordningen har blitt utvidet. Antallet som benytter seg av ordningen har økt fra 282 000 i 2003 til 499 000 i 2008. Gjennomsnittsfradraget på gaver har økt fra 2400 til 3400 kroner. Det betyr at det samlede skattefradraget i 2008 utgjorde nesten 1,7 milliarder kroner, mens beløpet i 2003 bare var 677 millioner (Statistisk sentralbyrå 2010). Dette betyr at skattefradraget er en stimulans til å gi gaver som folk i økende grad benytter seg av. Samtidig kanaliseres stadig større overføringer fra det offentlige til organisasjonene gjennom folks valg av hvilke organisasjoner de vil støtte med gaver.

Tidligere har vi registrert at organisasjonene skaffer den største delen av inntekter fra salg av varer og tjenester og medlemskontingent. Dette kommer blant annet av at svært mange frivillige arbeidstimer går med på inntektsinnbringende dugnader i lokale lag og foreninger. Satellittregnskapet for 2007 omfatter ikke gaver og organisasjonenes egengenererte inntekter, selv om dette er en del av malen i FN-håndboken som implementeres. Vi får dermed ingen oversikt over hvilke endringer som skjer i sammensetningen av inntekter for ulike kategorier organisasjoner. Dette er en stor mangel når vi vet det skjer en økning i folks villighet til å gi gaver. Mange organisasjoner rapporterer dessuten om økte inntekter fra testamentariske gaver. I tillegg endres deltakelsen i frivillig arbeid og dermed inntektene som organisasjonene får gjennom dugnadsinnsatsen. Det skjer dessuten store endringer i politikken som berører inntektene til de frivillige organisasjoner, som forbudet mot spilleautomater og kompensasjonsordningen som kom i stedet, grasrotandelen og momskompensasjonsordningen som innføres i 2010. For at vi skal kunne følge utviklingen i frivillig sektor bør satellittregnskapene som kommer også kartlegge sammensetningen av inntekter for ulike kategorier frivillige organisasjoner.

For å oppsummere den norske frivillige sektors samfunnsøkonomiske betydning, har det skjedd en økning i betalt arbeid og i driftskostnader i frivillig sektor fra 1997 til 2007. Norge har imidlertid vært i inne i en sterk vekstfase, og frivillig sektor taper andeler i forhold til den norske fastlandsøkonomien og på velferdsfeltet. Driftskostnadene til organisasjonene

går ned fra 4,4 til 3,6 prosent av BNP. Andelen av utførte normalårsverk går ned fra 3,5 til 3,2 prosent. Det frivillige arbeidet tilsvarte 6 prosent i 1997 men bare 5,3 prosent i 2009. Frivillig sektors andel av betalt sysselsetting på velferdsfeltet går ned fra 6,7 til 6,2 prosent, selv om både antall betalte og frivillige årsverk økte mer enn på noe annet felt i frivillig sektor.

På tross av dette består viktige norske særtrekk fra internasjonale sammenligninger. Vi har en liten frivillig sektor når vi ser på det betalte arbeidet, men en stor sektor når det frivillige arbeidet tas med. I likhet med de andre skandinaviske landene, bidrar folk fortsatt med flest timer på kultur og fritidsfeltet. Her utføres det åtte frivillige årsverk for hvert betalt årsverk. På velferdsfeltet utføres 60 prosent av de betalte årsverkene innen frivillig sektor. Dette feltet er likevel lite i internasjonale sammenligninger og dermed utfører frivillig sektor i liten grad tjenester som det offentlige betaler for. Dette er en av grunnene til at offentlige inntekter fortsatt ut til å ligge lavt på rundt 35 prosent. En annen grunn er det omfattende frivillige arbeidet som i stor grad brukes til å skaffe inntekter til organisasjonene.

Den norske frivillige sektoren fremstår som vital i internasjonale sammenligninger først og fremst på grunn av det omfattende frivillige arbeidet på kultur og fritidsfeltet. Velferdsfeltet har hatt den største framgangen både når det gjelder driftskostnader, betalt og frivillig arbeid. Omfanget er imidlertid svært lite sammenlignet med andre land og veksten mindre enn i den norske økonomien som helhet. Alt i alt ligger de frivillige arbeidstimene på samme nivå som før, men ut fra endringer i befolkningsgrunnlaget ville man imidlertid forventet at de økte. I det neste kapitlet ser vi derfor nærmere på endringer i omfang og deltakelse i det frivillige arbeidet.

Frivillig arbeid

Omfanget av frivillig arbeid i Norge har lenge vært svært høyt i internasjonal sammenlikning (Sivesind 2007; Wollebæk et al. 2000). I denne delen undersøker vi i hvilken grad denne posisjonen holder seg. Vi ser først på hvordan det totale omfanget av frivillig arbeid innen organisasjonslivet har endret seg siden 1997. Deretter går vi mer detaljert inn i hvordan innsatsen fordeler seg på ulike typer av organisasjoner og undergrupper av befolkningen. Til slutt i dette kapitlet ser vi nærmere på en ny type frivillig arbeid som vokser i betydning og utbredelse, nemlig det vi har kalt *virtuell frivillighet*.

Frivillig arbeid har ved alle tre undersøkelsene vært definert på samme måte:

«Med frivillig arbeid mener vi arbeid du utfører for andre enn familie og nære venner, uten at du får vanlig lønn for dette. Her spørres det bare om frivillig, ulønnet arbeidsinnsats for frivillige organisasjoner, samt kultur- og velferdstjenester drevet av frivillige organisasjoner. Vi regner arbeidet som ulønnet selv om du har fått en viss godtgjørelse for utgifter eller har mottatt en indre, symbolsk betaling. Regn ikke med vanlig medlemsaktivitet, som deltakelse i trening, øvelser, medlemsmøter og lignende»

Tabell 5. Endringer i frivillig arbeid, 1997-2009

	1997	2004	2009	2009 inkl. virtuelt frivillig arbeid
Fulltidsårsverk ^a	115 229	113 474	114 921	117 350
Andel av økonomisk aktiv befolkning ^b	4,5 %	4,5 %	4,1 %	4,3 %
Andel som har gjort frivillig arbeid	52	58	48	49
Antall innsatser ^d hele befolkningen	0,94	1,21	0,97	0,99
Timer arbeid hele befolkningen				
- Gjennomsnitt	55	59	54	55
Antall innsatser ^d per frivillig	1,88	2,03	2,03	2,03
Timer arbeid per frivillig				
- Gjennomsnitt	115	101	114	113

^aKilde for 1997: (Sivesind et al. 2002)

^bUten religion og livssynsorganisasjoner

^cKilde for 1997: (Sivesind et al. 2004)

^dAntall kategorier (av 15 ulike) man har vært frivillig innenfor.

Tabell 5 viser at 48 prosent av befolkningen kunne svare bekreftende på at de hadde utført slikt arbeid for en av 14 ulike organisasjonstyper som ble listet opp for respondenten i 2009. Dette er en klar nedgang fra 2004, da 58 prosent utførte frivillig arbeid. Endringene er av en slik størrelsesorden at de ikke kan skyldes tilfeldige statistiske utslag eller forhold ved undersøkelsene. Det er også lavere enn nivået vi registrerte i 1997. Denne tilbakegangen skjer etter at aktivitetsnivået har økt i frivillig sektor i Norge i hele etterkrigstida.

Tallene er likevel fortsatt svært høye. Den voksne befolkningen utførte nesten 200 millioner timer frivillig arbeid i Norge i 2009. I tabellen er dette omregnet til 114 900 fulltidsårsverk. Dette er omtrent på samme nivå som i 1997 og 2004. Når andelen som gjør frivillig arbeid går klart ned uten at antallet årsverk gjør det samme, har det tre hovedårsaker, hvorav den første er den viktigste. For det første har det skjedd en befolkningsvekst på nærmere 10 prosent siden 1997. For det andre er det, som vi skal se senere, andelen korttidsfrivillige som har gått mest ned siden 2004. Det gjennomsnittlige timeantallet for hver frivillig har dermed økt med 14 prosent og er nå tilbake på 1997-nivå. For det tredje har årsverkene blitt noe kortere.⁹ Samlet har frivillige årsverk som andel av den økonomisk aktive befolkningen¹⁰ gått ned med rundt 10 prosent i perioden, fra 4,5 til 4,1 prosent, noe som gir et inntrykk av endringen i de frivillige arbeidstimene sett i forhold til størrelsen på aldersgrupper i befolkningen som gjør mest frivillig arbeid. Antall frivillige årsverk ligger altså på samme nivå som før. Dette utgjør et viktig ressursgrunnlag for de frivillige organisasjonene. Sett ut fra endringer i

9. Et fulltidsårsverk er satt til 1733 timer i 1997 og 1703 timer i 2004 og 2009. Reduksjonen er gjort fordi de fleste i Norge har fått fire dager mer ferie.

10. Som definert av OECD

befolkningsgrunnlaget, hadde man imidlertid forventet at antall frivillige arbeidstimer hadde økt.

I løpet av det siste tiåret har Internett blitt en viktig del av folks hverdag. Dette har også konsekvenser for hvordan de gjør frivillig arbeid. I den nye befolkningsundersøkelsen spør vi derfor også om man har utført frivillig arbeid for et nettsamfunn eller en diskusjonsgruppe. Frivillig arbeid kan i denne sammenheng være veiledning av nye medlemmer, moderering av diskusjoner, eller vedlikehold og utvikling av nettsider. Vi kaller dette 'virtuelt frivillig arbeid' og vi ser nærmere på hva dette innebærer og hvem som deltar seinere i rapporten.

Her skal vi bare se på hva som skjer med omfanget av det frivillige arbeidet når virtuelt frivillig arbeid inkluderes. Virtuelt frivillig arbeid kan omregnes til ca 2 500 fulltidsårsverk og dette utgjør 2 prosent av alt frivillig arbeid i 2009. Dette øker frivillige årsverk sett i forhold til den økonomisk aktive befolkningen fra 4,1 til 4,3 prosent. Andelen som har deltatt i frivillig arbeid i løpet av siste 12 måneder øker fra 48 til 49 prosent. Dette oppveier en del av nedgangen vi har sett fra 1997 til 2009. Frivillig arbeid skjer ikke lenger bare deltakelse ansikt-til-ansikt med andre mennesker, men også via elektronisk kommunikasjon. Det er i økende grad viktig å få slike endringer med for at man skal forstå hvilken rolle det frivillige arbeidet spiller i dagens samfunn.

Tabell 6 Andel av befolkningen som har deltatt i frivillig arbeid siste år i industrialiserte land. Prosent.

Land	Andel deltakere i frivillig arbeid
Norge (2009)	48
Sverige (2009)	48
Island (2005)	40
Storbritannia (2005)	39
Danmark (2004)	35
Australia (2007)	32
New Zealand (2004)	31
Tsjekkia (2009)	30
Nederland (2002)	30
USA (2009)	27
Canada (2000)	27
Frankrike (2002)	25

Kilder: (Volunteering in the United States, 2009; Dekker & Kuhry 2007; Hrafnisdóttir 2006; Koch-Nielsen et al. 2005; Pospíšilová 2009; Statistics New Zealand 2007; Svedberg et al. 2010)

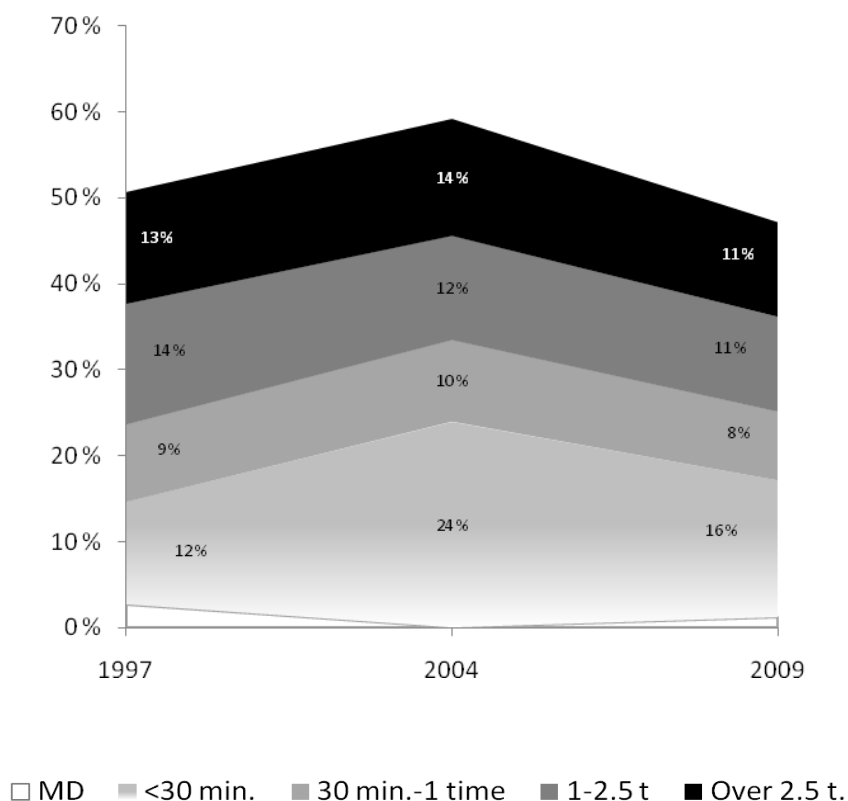
Tross tilbakegangen i andelen av befolkningen som har gjort frivillig arbeid, er denne fortsatt svært høy i internasjonal sammenlikning. I Tabell 6 sammenlikner vi med de øvrige landene i verden der vi finner mest frivillig arbeid – Norden, den anglosaksiske kulturkrets og sentraleuropeiske land. Omfanget av frivillighet i disse landene ligger langt over det vi finner i eksempelvis Sør- og Øst-Europa. Selv i denne krevende sammenlikningen, ligger likevel Norge øverst sammen med Sverige. Tilbakegangen vi har observert er reell, men det altså ikke snakk om noen krise i norsk frivillighet.

Også i Sverige har man nylig notert en mindre tilbakegang i andelen som gjør frivillig arbeid, fra 51 prosent i 2005 til 48 prosent i 2009 (Svedberg et al. 2010). Denne endringen er likevel av en helt annen størrelsesorden enn det vi har observert i Norge, og forfatterne av den nylig utkomne rapporten om svenskens frivillige innsats mener det til tross for nedgangen er grunnlag for å hevde at svenskens ideelle innsats er høyere enn noensinne. Dette underbygges blant annet av at den enkelte frivillige legger ned betydelig mer innsats. Totalt sett beregner Svedberg og kolleger den svenske innsatsen i frivillige organisasjoner, med en litt annen metode enn oss, til et nivå som også sett i forhold til folketallet er høyere enn det norske.¹¹

Figur 4 deler de frivillige inn i fem grupper som var omtrent like store i 1997, etter hvor mange timer de oppgir å ha arbeidet frivillig det siste året (her regnet om til gjennomsnittlig innsats per uke). Figuren viser at økningen mellom 1997 og 2004 i sin helhet kan tilskrives en fordobling i andelen som brukte mindre enn en halvtime i uka på frivillig arbeid. 36 prosent gjorde frivillig arbeid *mer enn* en halvtime på begge tidspunkt. Fra 2004 til 2009 reduseres andelen korttidsfrivillige fra 24 til 16 prosent.

11. I Sverige ble respondentene bedt om å angi hvor mange timer de arbeider i uka i gjennomsnitt, hele året sett under ett. Vi ber respondentene først om å angi hvor mange timer de har arbeidet frivillig siste fire uker, deretter siste år. Anslagene for totalt antall frivillige årsverk er basert på svarene som gjelder siste år. Selv om den ulike metodologien gjør direkte sammenlikning vanskelig, anser vi det for usannsynlig at den kan forklare hele forskjellen mellom nivået i Sverige og Norge.

Figur 4. Gjennomsnittlig antall timer frivillig arbeid pr uke, gruppert. Prosent av befolkningen 1997, 2004 og 2009.

Endringene fra 1997 til 2004 skyldes altså en kraftig økning i antallet korttidsfrivillige. Mellom 2004 og 2009 ble det klart at en stor del av denne gruppen var frivillige til låns, og andelen av befolkningen som gjør en kortvarig frivillig innsats er nå nærmere 1997- enn 2004-nivå.

Korttidsfrivillighet kan fortolkes som et uttrykk for overgang fra en kollektiv til en mer refleksiv frivillighet (Hustinx & Lammertyn 2003). Den enkelte forventer å stå friere i forhold til organisasjonsvalg enn tidligere, og er mindre villig til å inngå mer langvarige forpliktelser eller ta ansvar for tidkrevende arbeid. Som valgforskningen har vist med hensyn til folks velgeratferd (Aardal 1999), har også de frivillige blitt mer troløse. Dette medfører økende volatilitet i organisasjonsdeltakelsen. En naturlig konsekvens av dette er at andelen som gjør frivillig arbeid vil svinge mer fra år til år.

Men de frivillige kjernetroppene krymper også betydelig i perioden. Andelen som gjør mer enn en halvtimes innsats er redusert fra 36 til 30 prosent. Det er her snakk om en erosjon av frivillighetens grunnfjell – de som gjør en betydelig innsats og tar ansvar for styreverv og daglig drift av organisasjonene. Dette er derfor en potensielt mer alvorlig utvikling enn svingninger i antallet korttidsfrivillige.

Er tilbakegangen større i noen typer organisasjoner enn andre? Tabell 7 viser fordelingen av frivillige og de frivilliges ulønnede arbeidstid ved de tre undersøkelsestidspunktene. Tabellen klassifiserer organisasjonenes formål etter *International Classification of Nonprofit Organizations (ICNPO)*-systemet som brukes i det tverrnasjonale Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project (Salamon & Anheier 1996).

Tabell 7. Andel av frivillige arbeidstimer siste fire uker og andel av frivillige etter organisasjonskategori (ICNPO), 1997 - 2009. Prosent

Organisasjonskategori	Andel av frivillige arbeidstimer siste fire uker			Andel av frivillige		
	1997	2004*	2009*	1997	2004	2009
Kultur og fritid	52	54	54	46	45	46
Kunst og kultur	11	12	14	11	9	12
Idrett	21	21	24	23	20	20
Hobby og fritid	20	21	15	12	16	14
Velferd	12	13	15	13	14	14
Utdanning og forskning	2	4	6	2	4	5
Helse, pleie og redningsarbeid	3	7	5	4	7	4
Sosiale tjenester	6	4	3	7	3	4
Politiske, humanitære og miljø	11	10	9	12	8	8
Miljøvern	1	2	2	1	2	2
Rettighets- og støttearbeid	4	1	1	4	1	1
Politiske partier	3	2	3	4	2	2
Internasjonale	3	2	3	4	2	3
Bolig og økonomi	15	17	14	20	26	26
Velforeninger og grendelag	3	9	7	6	15	14
Borettslag	1	4	4	4	7	7
Arbeidslivsforeninger	10	5	3	11	5	4
Religion og livssyn	11	6	6	8	3	4
Andre	1		3	1	3	2
Alle organisasjonskategorier	100	100	100	100	100	100

Kilde for 1997: (Sivesind et al. 2002).

*Respondenter som har utført mer enn 60 timer frivillig arbeid siste måned i en organisasjonskategori har fått tildelt gjennomsnittsverdier for sin organisasjons- og aldersgruppe i 2004 og 2009-undersøkelsene (hhv. 6 og 19 stk).

Endringene mellom 2004 og 2009 er beskjedne. Den eneste forskyvningen av et visst omfang har skjedd internt innen kultur- og fritidsfeltet. Her finner vi en viss dreining bort fra hobby- og fritidsaktiviteter (eks. friluftsliv, motorforeninger, dyreeierklubber og sosiale klubber) i retning av kulturaktiviteter. En stor del av denne frivilligheten er ikke medlemsbasert (se nedenfor) og kan trolig tilskrives økende aktivitet innen kortvarige arrangement, som festivaler, konserter eller historiske «spel». Idretten holder stand som den største enkeltkategorien i tabellen.

De største forandringene fant sted mellom 1997 og 2004, og besto av en svekkelse av politisk og religiøst arbeid til fordel for nærmiljøaktiviteter. Dette gjelder både målt i andelen frivillige og andelen av arbeidstid. Tilbakegangen innen religiøst og politisk arbeid, som er resultat av en langvarig prosess vi andre steder har omtalt som organisasjonssamfunnets avideologisering (Wollebæk & Selle 2002), har ikke blitt reversert. Men, som vi skal se har fallet blitt bremsert og kategorien har endret innhold som følge av etniske minoriteters inntog i organisasjonslivet. Frivillig arbeid innen velferdsfeltet har vokst målt i antall arbeidstimer perioden sett under ett, men ikke i antallet frivillige.

1997-tallene for frivillighet innen velforeninger, grendelag og borettslag kan være noe underestimert i tabellen. Disse organisasjonstypene ble ikke nevnt ved egne kategorier i skjemaet i 1997-undersøkelsen, og enkelte kan ha hatt problemer med å aktivere denne organisasjonstilknytningen kognitivt, eller man har ikke tenkt på det som frivillige organisasjoner. Dette er utvilsomt tilfelle når det gjelder medlemskap (se neste kapittel), der andelen som oppga tilknytning til denne typen foreninger lå langt under sammenliknbare datakilder i 1997. Hvis det er riktig at frivillighet i nærmiljøaktiviteter er underrapportert i 1997-undersøkelsen, betyr det at endringen i frivillige som andel av befolkningen mellom 1997 og 2004 er mindre enn Tabell 7 tyder på, og at tilbakegangen fra 1997 til i dag er tilsvarende mye større. Det har etter alt å dømme også skjedd en reell vekst i nærmiljøaktivitet i Norge i perioden (Røiseland 2006), men den er altså neppe fullt så stor som tabellen viser.

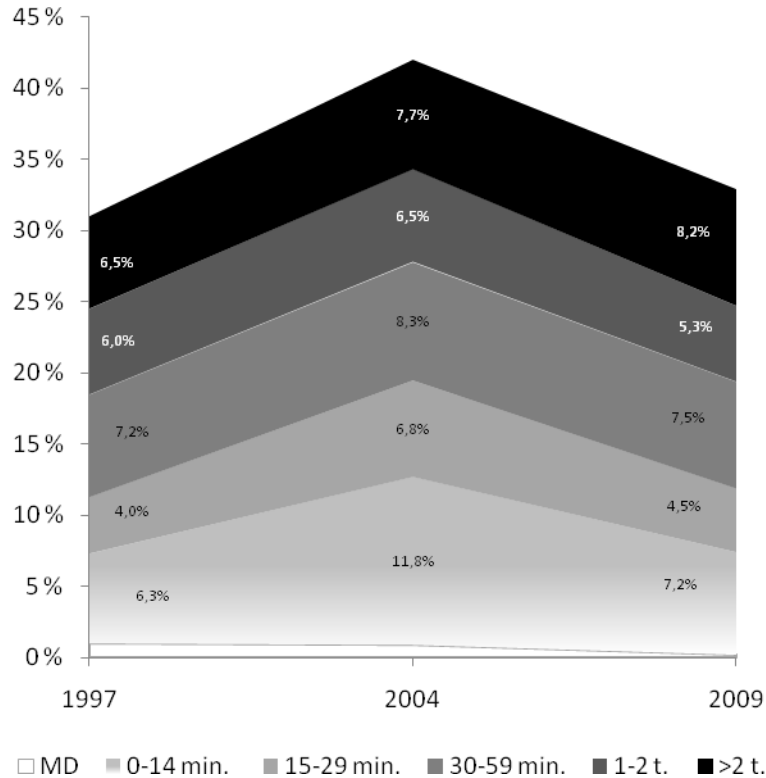
Dersom virtuelt frivillig arbeid for et nettsamfunn eller en diskusjonsgruppe hadde vært inkludert i Tabell 7, ville det utgjøre 2 prosent av de frivillige arbeidstimene og 3 prosent av de frivillige i 2009. Dette er omtrent på samme størrelse som frivillig arbeid for politiske partier, miljøvern eller internasjonale organisasjoner. Framveksten av virtuelt frivillig arbeid representerer dermed en av de viktigste endringene siden 1997.

På de neste sidene ser vi mer detaljert på tidsbruken blant de frivillige innen hver av de fem hovedgruppene av organisasjonstyper (kultur og fritid, velferd, politiske/humanitære/miljø, bolig og økonomi og religion og livssyn).

Figur 5 viser sammensetningen av korttidsfrivillige og kjernetropper innen kultur- og fritidssektoren. Figuren viser at både antallet frivillige og omfanget

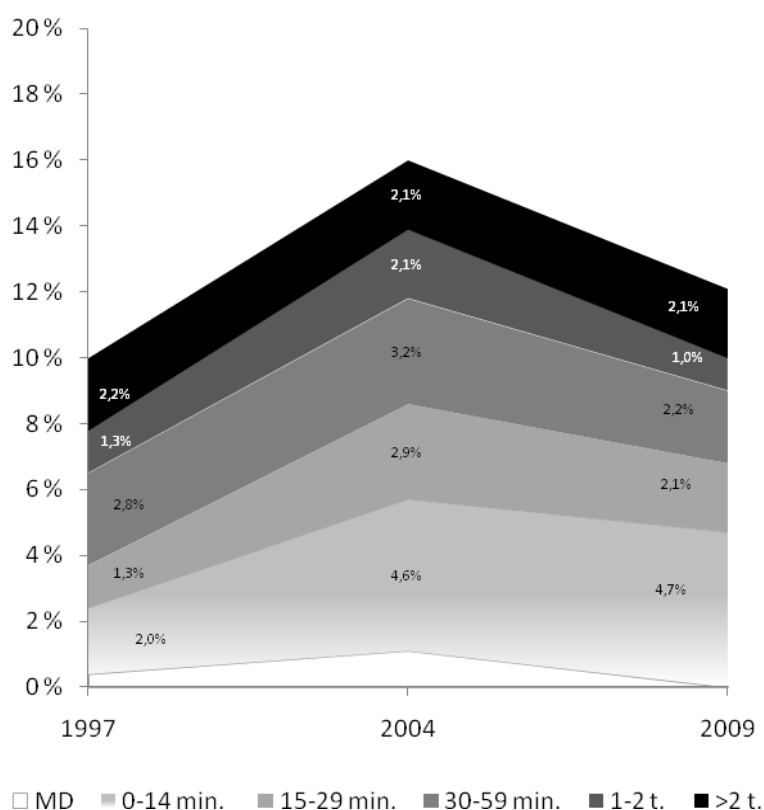
av innsatsen deres er omtrent identisk i 2009 med det vi fant i 1997. 2004-undersøkelsen skiller seg ut med svært mange frivillige som gjorde en begrenset innsats. Kjernetroppene holder seg godt innen kultur- og fritidsfeltet, som samlet altså ikke har opplevd noen tilbakegang av betydning i den frivillige innsatsen i perioden.

Figur 5. Gjennomsnittlig antall timer frivillig arbeid pr uke innen kultur-, idretts- og fritidsorganisasjoner, gruppert.

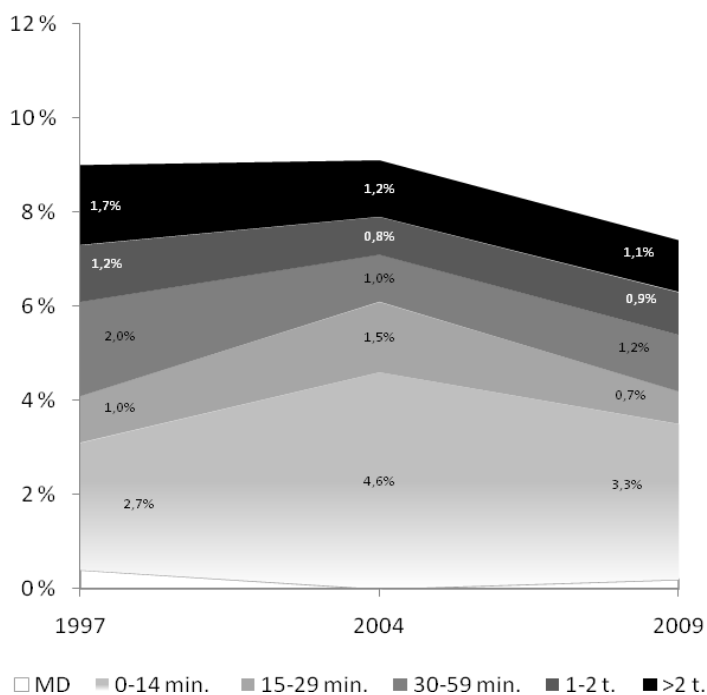
Organisasjonene innen velferdssektoren (helse, sosialtjenester og utdanning (Figur 6) har lyktes bedre i å holde på økningen i korttidsfrivillighet som skjedde i perioden 1997-2004. Vi kan dermed registrere en svak økning i frivilligheten i denne kategorien perioden sett under ett. Det økende omfanget av korttidsfrivillighet innen velferdssektoren avspeiler store endringer innen dette feltet i perioden. Frivillighet for velferdsformål, som tidligere var dominert av brede medlemsorganisasjoner, er nå snarere karakterisert av frivillige uten medlemskap som arbeider gratis for en sak de er opptatt av enn av organisasjonsslitere. Dette gjenspeiler seg, som vi skal se nedenfor, også i sammensetningen av de frivillige innen dette området og i måten de er koblet til organisasjonene på.

Figur 6. Gjennomsnittlig antall timer frivillig arbeid pr uke innen velferdsorganisasjoner, gruppert.

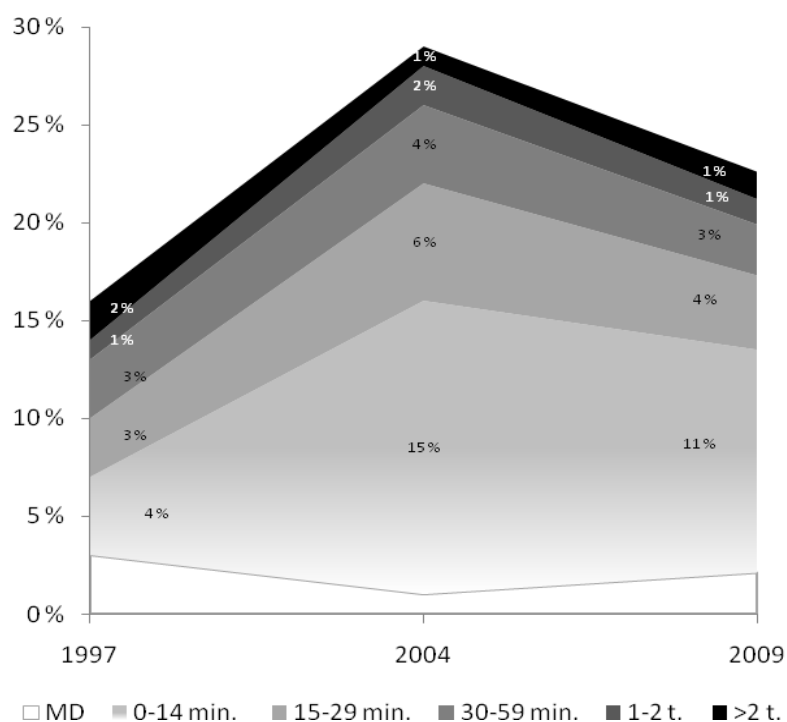
Figur 7 viser tilsvarende fordeling for politisk orienterte organisasjoner, som partier, rettighets- og støttearbeid og miljøvernorganisasjoner. Sammen med religiøse aktiviteter var dette det eneste feltet der det ikke skjedde noen vekst i frivilligheten mellom 1997 og 2004. I perioden mellom 2004 og 2009 er det snakk om en svak tilbakegang. Perioden sett under ett har frivilligheten innen politisk og internasjonalt rettet frivillig arbeid dermed gått tilbake. Andelen av befolkningen som gjør en betydelig innsats (mer enn en halvtime i uka) er redusert fra 5 til 3 prosent i perioden. Samtidig medfører veksten i minoritetsorganiseringen som vi skal se et nytt potensial for denne kategorien.

Figur 7. Gjennomsnittlig antall timer frivillig arbeid pr uke innen politisk orienterte organisasjoner, gruppert.

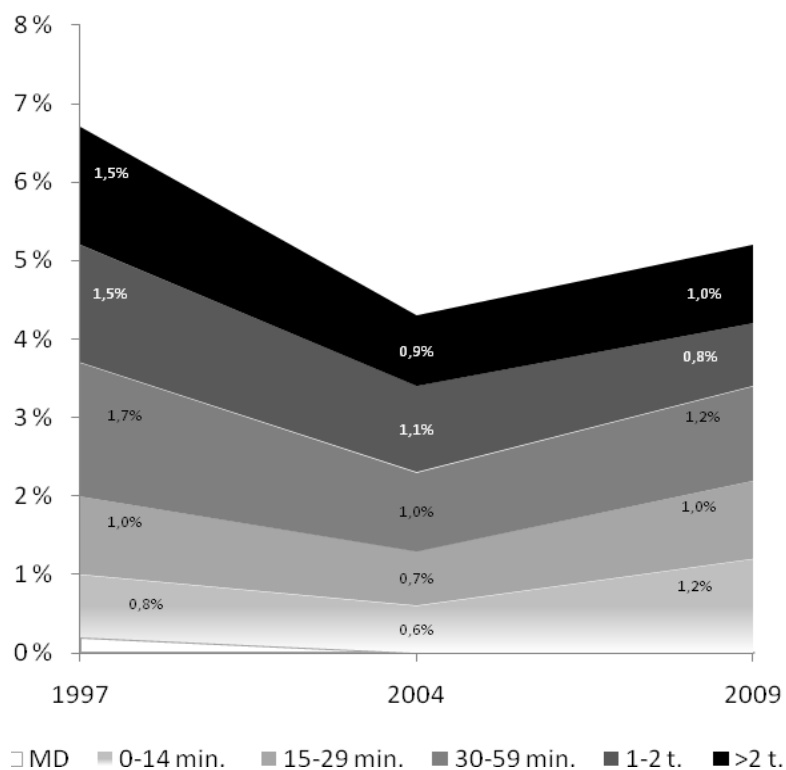
Innen bolig- og økonomifeltet (Figur 8) finner vi et helt annet tidsbruksmønster blant de frivillige. Andelen av befolkningen som har gjort litt frivillig arbeid i denne kategorien er svært høy – i 2009 gjaldt det 21 prosent – men bare to prosent har arbeidet mer enn en time i uka. Den høye andelen korttidsfrivillige indikerer trolig at mange deltar i én eller et fåtall årlige dugnader eller liknende, for eksempel for et borettslag eller en velforening. Også innen denne kategorien er det en merkbar nedgang i perioden 2004-2009.

Figur 8. Gjennomsnittlig antall timer frivillig arbeid pr uke innen bolig- og økonomisk orienterte organisasjoner, gruppert.

Religiøse og livssynsorganisasjoner (Figur 9) følger et atypisk mønster. Organisasjonstypen opplevde en meget kraftig nedgang mellom 1997 og 2004. Her skjedde det heller ingen vekst i korttidsfrivillige, som nok aldri har vært noen typisk tilknytningsform innen religiøse organisasjoner. Dette feltet har alltid skilt seg ut med svært omfattende tidsbruk blant de aktive (Wollebæk et al. 2000). I motsetning til de andre organisasjonstypene i materialet opplever de religiøse organisasjonene imidlertid ingen tilbakegang i perioden etter 2004. Dette skyldes økende innslag av minoritetsdeltakelse.

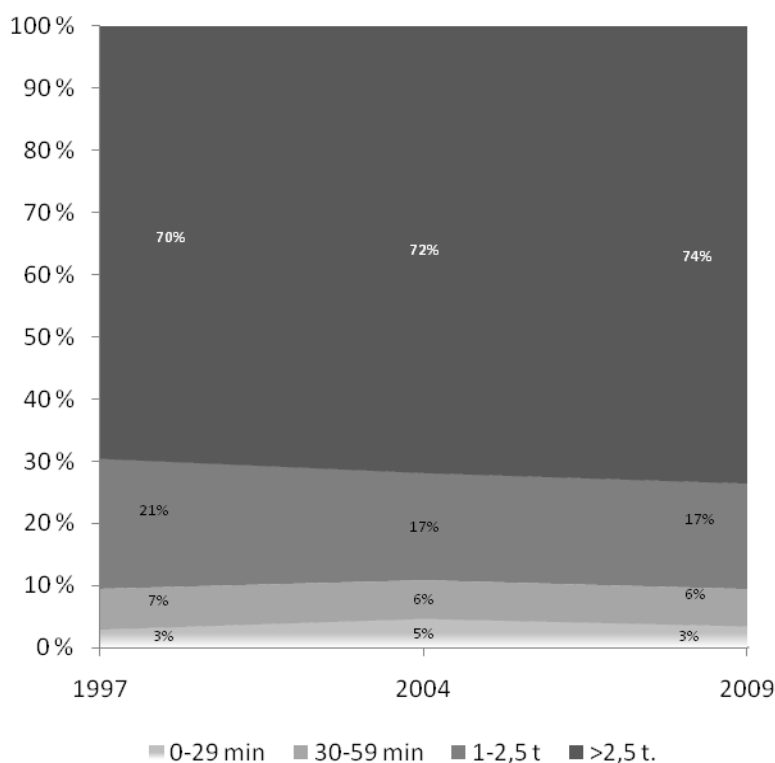
Figur 9. Gjennomsnittlig antall timer frivillig arbeid pr uke innen religiøse organisasjoner, gruppert.

Oppsummert holder altså omfanget av frivillig arbeid seg på et høyt nivå. Men veksten i antall frivillige som skjedde mellom 1997 og 2004 har ikke fortsatt inn i himmelen. Den var i stor grad basert på korttidsfrivillige som har gått noe tilbake igjen. Velferdsorganisasjonene har lyktes best i å holde nivået på denne gruppen oppe fra 2004 til 2009.

Utviklingen i antallet frivillige er selvsagt viktig i et deltakelsesperspektiv – selv begrenset organisasjonsdeltakelse kan gi mulighet for medvirkning, utfoldelse og meningsfylt aktivitet. Men sett fra et annet perspektiv, hvilke frivillige ressurser organisasjonene råder over, er de korttidsfrivilliges bidrag lite. Figur 10 illustrerer det relative bidraget til organisasjonenes ressursgrunnlag som kommer fra kjernetropper og korttidsfrivillige på hvert av de tre tidspunktene. Frivillige som arbeider mer enn 1 time i uka står for rundt 90 % av den totale innsatsen på alle tre tidspunkt, mens de korttidsfrivilliges bidrag varierer mellom 3 og 5 prosent. Frivillig sektors bærekraft er fortsatt, og i økende grad, helt avhengig av bidraget fra organisasjonssliterne. I dette perspektivet blir den brå veksten og fallet i korttidsfrivillighet lite mer enn krusninger på overflaten.

Figur 10. Organisasjonenes frivillige ressursgrunnlag: Det relative bidraget fra korttidsfrivillige og kjernetropper.

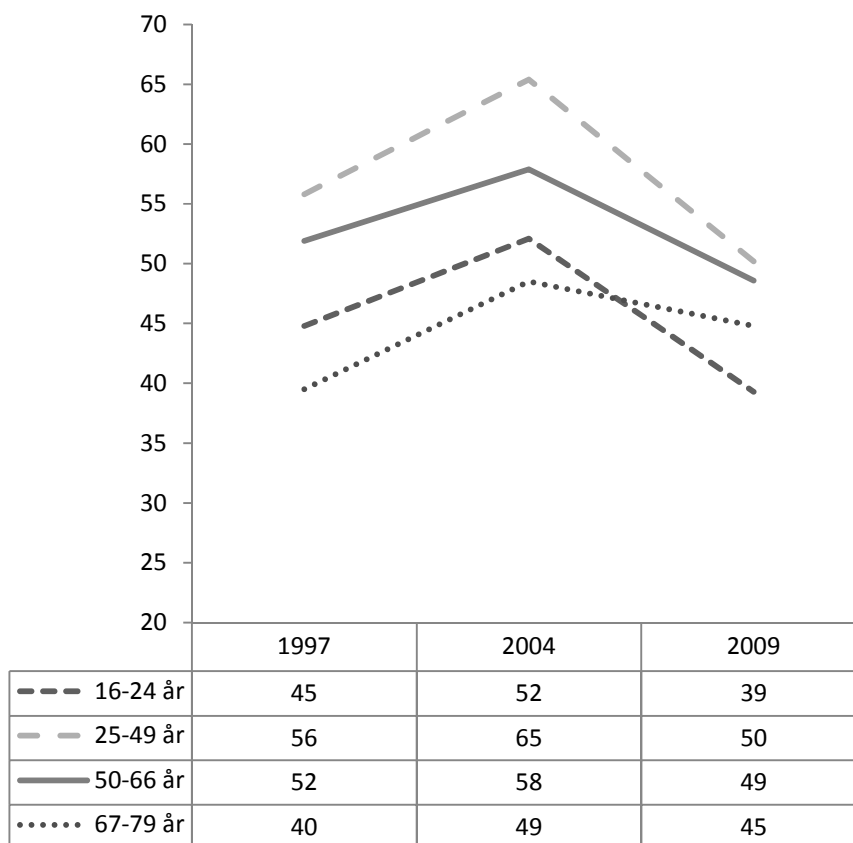
Frivillig arbeid i ulike grupper av befolkningen

Hvordan er denne deltakelsen fordelt mellom ulike befolkningsgrupper? I det følgende ser vi på endringer i sammensetningen av den frivillige arbeidsstokken langs sentrale bakgrunnsvariable som alder, kjønn, sosial bakgrunn og etnisitet.

Figur 11 viser at andelen som har gjort frivillig arbeid har gått kraftig ned blant de under 50 etter 2004. Derimot er det bare en liten nedgang blant pensjonistene. Dersom vi ser perioden etter 1997 under ett, har deltakelsen blant de eldre økt. I 1997 var ungdom mer aktive enn pensjonister, nå er dette forholdet omvendt.

Denne utviklingen er parallell med det som har blitt observert i Sverige (Svedberg et al. 2010). Også her har andelen unge frivillige gått ned omtrent i samme størrelsesorden som i Norge i perioden 1998-2009, mens andelen blant eldre er svakt økende.

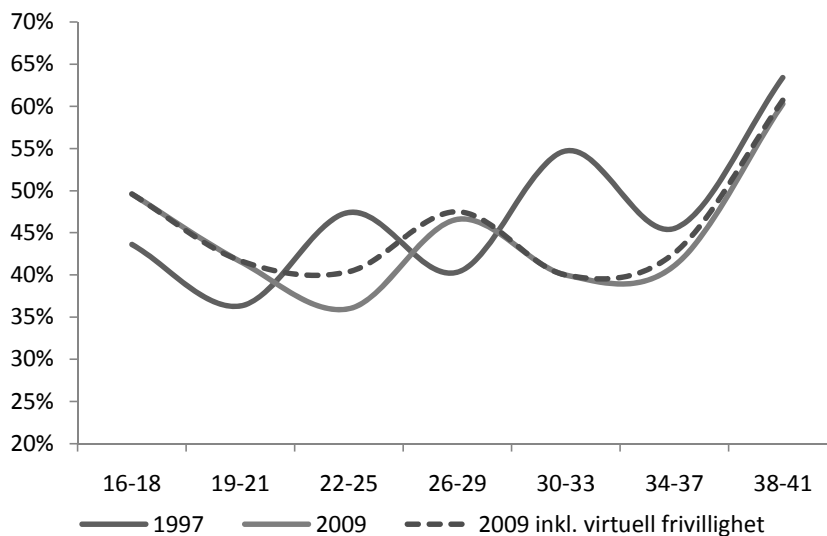
Figur 11. Andel som har gjort frivillig arbeid siste år, etter alder.

Dagens pensjonistgenerasjon har levd hele livet og blitt sosialisert inn i et aktivt og voksende organisasjonssamfunn. Med bedre helse, lavere pensjonsalder og høyere utdanning enn sine forgjengere har de hatt helt andre forutsetninger for å ta med seg og kanskje også øke innsatsen etter fylte 67 år. Vi ser av Figur 14 at også andelen som gjør en betydelig innsats i denne aldersgruppen er stabil eller økende.

Hva skyldes ungdoms sviktende engasjement? Figur 12 og Figur 13 viser at den negative utviklingen ikke gjelder blant unge kvinner, der vi bare finner små og inkonsistente endringer i antallet frivillige mellom 1997 og 2009. Derimot har det skjedd store endringer blant unge menn mellom 19 og 34 år. Blant de aller yngste er deltakelsen fortsatt på et minst like høyt nivå. Nøyaktig den samme tendensen rapporteres i Sverige, der også 16-18-åringene er like aktive som før (Svedberg et al. 2010).

Figur 12. Frivillig arbeid blant unge kvinner, 1997 og 2009. Andelen som har gjort frivillig arbeid siste år.

I 1997 fortsatte deltakelsen å øke gjennom 20-årene. Nå er mønsteret et helt annet: når unge menn nå går ut av tenårene, i de fleste tilfeller flytter hjemmefra og påbegynner voksenlivet, tar de frivillighetspause. De kommer tilbake først i foreldrefasen, rundt 35 års alder.

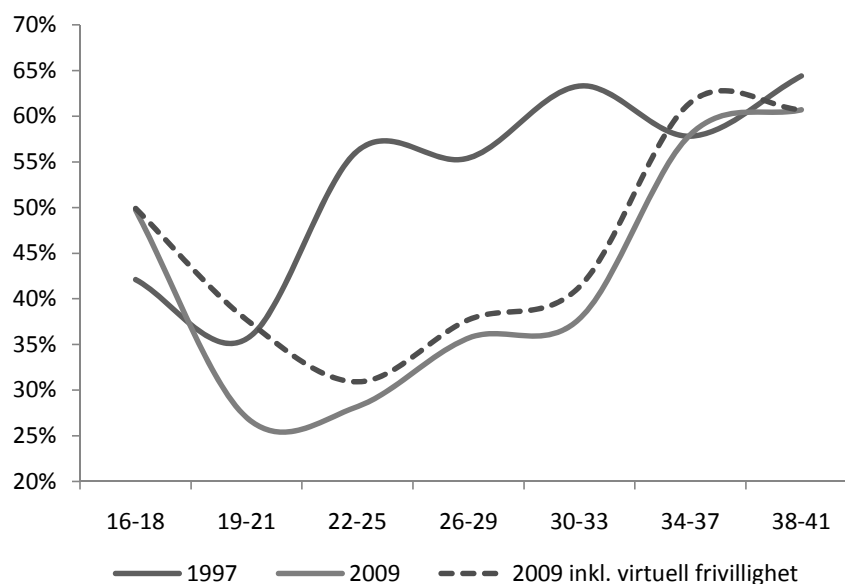
Om vi tar med virtuell frivillighet (frivillig arbeid for nettsamfunn og diskusjonsfora), markert med den stiplede linjen i Figur 13, ser tallene noe bedre ut for yngre menn. Blant 19-21-åringene utlignes den negative utviklingen etter 1997, men effekten avtar blant de eldre alderskuttene.

Det er en klar systematikk i hvilke unge menn som ikke deltar i frivillig arbeid. Framfor alt synes utdanningsnivå å skille særlig klart mellom de som er på innsiden og utsiden av organisasjonssamfunnet i et omfang vi ikke finner blant kvinner. Selv om undergruppene er små, er utslagene svært klare. Blant unge menn som ikke har fullført videregående, deltar kun 12 % i frivillig arbeid (N=65). Blant de som har videregående eller universitetsutdanning, deltar 40 % (N=170). Den estimerte sannsynligheten for at en arbeidsledig eller trygdet ung mann uten videregående utdanning skal arbeide frivillig, er 4 %. En ung mann med høyere utdanning som er student eller yrkesaktiv har 54 % sannsynlighet for å gjøre frivillig arbeid.¹² I

12. Basert på en logistisk regresjon med utdanning og arbeidsledig/trygdet som uavhengige variable (N=223). Andre variable, som botetthet, husholdningsinntekt, minoritetsbakgrunn og tid brukt til Internett-aktivitet hadde ikke signifikante effekter.

en tilsvarende analyse blant kvinner har verken utdanning eller ledighet/trygd signifikant effekt.

Figur 13. Frivillig arbeid blant unge menn, 1997 og 2009. Andelen som har gjort frivillig arbeid siste år.

Organisasjonssamfunnet har en vanskeligere oppgave med å tiltrekke seg ungdoms interesse i en tid der bredden av underholdningstilbud, muligheter for egenaktivitet og kommersielle fritidsalternativ samt ungdoms generelle betalingsevne er mye større enn tidligere. Dette er nok en del av forklaringen på ungdoms reduserte engasjement. På spørsmål om hvilke hindringer man mener står i veien for å delta mer aktivt i organisasjoner, svarer langt flere unge enn eldre at «jeg er opptatt med andre aktiviteter».¹³ De oppgir også i noe større grad at «jeg er ikke interessert».¹⁴ Denne forklaringen forekommer også oftere blant de unge mennene som ikke arbeider frivillig, enn blant unge kvinner.¹⁵ I noen grad synes organisasjonslivet simpelthen å mangle den

13. 68% blant unge under 25 år svarer at dette er en «svært» eller «litt viktig» årsak til at de ikke deltar mer aktivt, mot 53% av voksne og eldre.

14. 38% blant unge, mot 31% blant voksne og eldre.

15. 43% blant unge menn, mot 33% blant unge kvinner.

nødvendige appell hos unge menn til at de prioriterer slik aktivitet framfor alternativene.

Men når så å si hele frafallet skjer blant unge menn med lav sosial status, kan det likevel synes mer nærliggende å søke forklaringer i sosiale utstøtingsmekanismer enn i manglende interesse i denne undergruppen. Er unge menn med lav utdanning og/eller svak tilknytning til arbeidsmarked og studier ekskludert fra arenaer der det rekrutteres til frivillig arbeid? I så fall ønsker de ikke å innrømme dette. Unge menn som ikke gjør frivillig arbeid svarer sjeldnere enn kvinner at årsaken er at de ikke har blitt spurt av noen om å delta.¹⁶ Nettverksforklaringen synes likevel å være relevant for å forklare ungdoms frafall: Blant unge under 25 år svarer en dobbelt så høy andel at de ikke er mer aktive i organisasjoner nettopp fordi ingen har spurt dem, enn det vi finner blant dem over 50.¹⁷ Betydelig flere unge enn eldre uttrykker også at de synes det er vanskelig å navigere i det nye organisasjonssamfunnet («jeg vet ikke hvor jeg skal starte»)¹⁸ I svarene på disse spørsmålene ligger det mye informasjon som ved mer dyptpløyende analyser av materialet kan gi viktige svar på hvorfor færre enn før deltar i ungdomsgruppen.

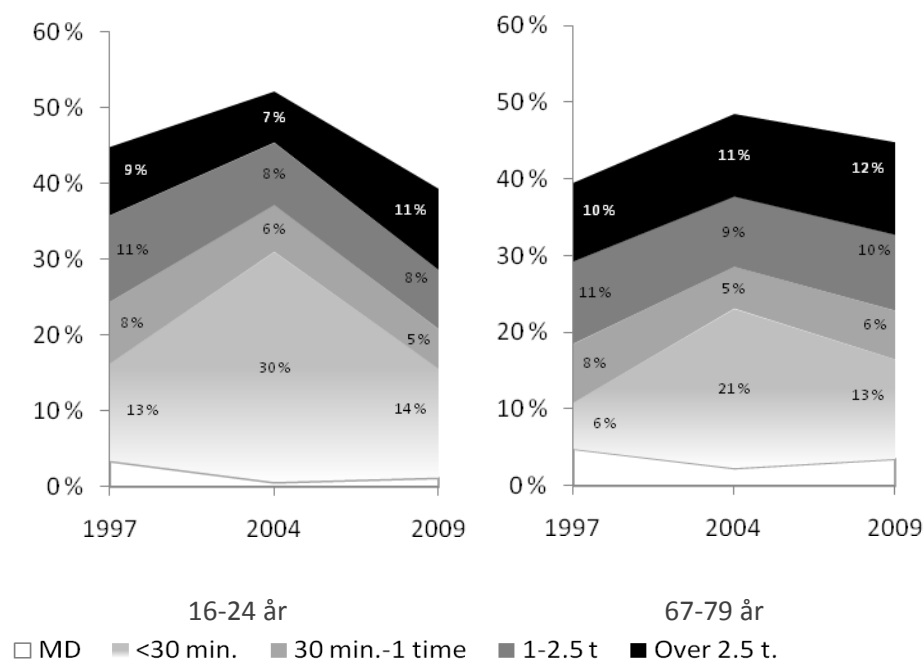
At ungdom ikke helt har mistet interessen bekreftes imidlertid av Figur 14, som viser at mens andelen unge som deltar går ned, er det samtidig flere unge som gjør store innsatser. Andelen som arbeider mer enn 2,5 time i uka blant 16-24-åringer har økt fra 7 % i 2004 til 11 % i 2009. Det er her ikke signifikante forskjeller mellom unge kvinner og menn, og den omfattende deltakelsen er ikke begrenset til 16-17-åringer. Hele tilbakegangen blant ungdom har skjedd i gruppen av korttidsfrivillige. Mens ungdoms arbeidsinnsats utgjorde 10 % av det totale antallet frivillige arbeidstimer i 1997, var denne andelen økt til 16 % i 2009. Det litt paradoksale totalbildet blir dermed at organisasjonssamfunnet er mer avhengig av ungdoms innsats enn noen gang, i en periode da stadig færre unge gjør frivillig arbeid.

16. Andelen er 36% blant unge menn, mot 52% blant unge kvinner.

17. 40% blant unge, 20% blant dem over 50.

18. 30% blant unge, 12% blant dem over 50.

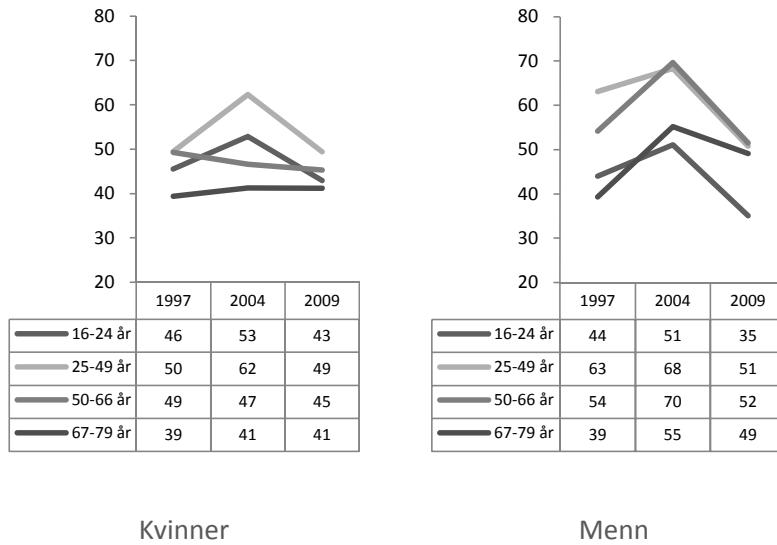
Figur 14. Timer til frivillig arbeid siste år (gruppert), etter alder. Prosent av befolkningen.

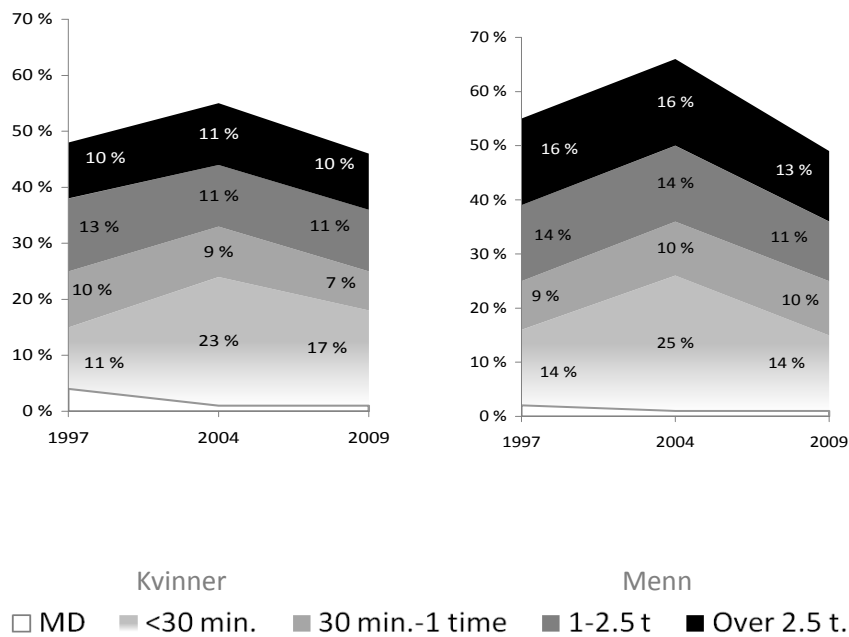
Figur 14 viser også at eldres deltakelse holder seg på et høyt nivå. 22 prosent av de over 67 bidrar med en time eller mer i uka. Denne andelen er på samme nivå som i 1997, mens andelen korttidsfrivillige også øker.

I Sverige har man registrert en kraftig nedgang i middelaldrende kvinners (45-64 år) frivillig arbeid, mens menn deltar i like stor grad som før (Svedberg et al. 2010). I Norge er tendensen de siste fem årene omvendt: Tilbakegangen er klart størst blant menn under pensjonsalder. Blant mannlige pensjonister er nivået imidlertid fortsatt høyt. Blant kvinner over 50 år er det ingen tilbakegang overhodet fra rekordåret 2004 (Figur 15). Blant yngre kvinner er deltakelsen nå på 1997-nivå, mens det blant yngre menn har vært en betydelig reduksjon. Hovedmønsteret er derfor at yngre kvinner deltar mer enn yngre menn, mens eldre menn deltar mer enn eldre kvinner.

Figur 15. Andel som har gjort frivillig arbeid, etter kjønn og alder. Prosent.

Figur 16. Timer til frivillig arbeid siste år (gruppert), etter kjønn. Prosent av befolkningen.

Figur 16 som viser omfanget av frivillig arbeid blant kvinner og menn, bekrefter inntrykket av at menns innsats har gått mest tilbake, både i sammenlikning med 1997 og 2004. Andelen menn som gjør en betydelig innsats (over 1 time i uka) har gått ned fra 30 til 24 prosent siden 2004, mens den blant kvinner er stabil (22 og 21 prosent). At kjønnsforskjellene i norsk frivillig organisasjonsliv har blitt mindre, bekreftes også av andre studier (Enjolras & Wollebæk 2010).

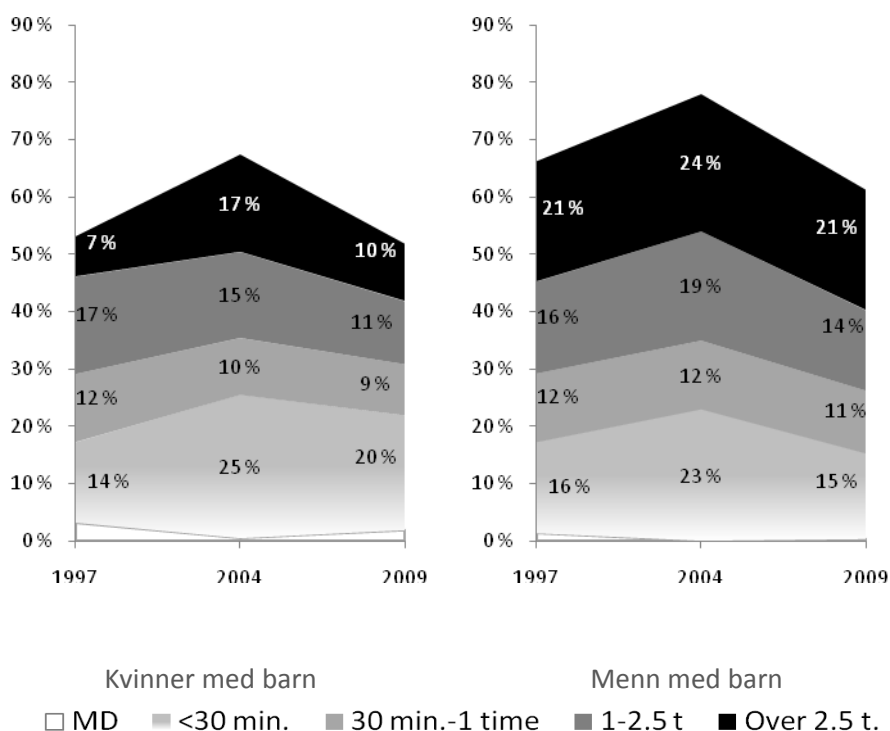
En vanlig forklaring på at menn deltar mer i organisasjonsarbeid enn kvinner, er at kvinner oftere har vært «dobbelarbeidende», det vil si har tatt hovedansvaret for familie og hjem samtidig som de skjøttet lønnet arbeid. Et klart utviklingstrekk de siste årene er at menn tar større ansvar på hjemmebane – de fleste fedre benytter seg av fedrekvoten og flertallet av heterofile par deler likt på omsorgsoppgaver for barn (Lorentzen & Lappegård 2009). Dobbelarbeidproblematikken er dermed ikke et rent kvinnelig anliggende lenger. Hvorvidt den økte likestillingen på hjemmebane fører til en jevnere fordeling av det frivillige arbeidet, er en interessant oppgave for videre forskning.

Tabell 8. Andel som har gjort frivillig arbeid etter livsfase. 1997, 2004 og 2009.

	1997		2004		2009		Endring 2004- 2009	Endring 1997- 2009
	%	N	%	N	%	N		
<i>Uten barn</i>								
Enslig -44 år	48	262	53	249	41	337	-12	-7
Par -44 år	41	138	56	115	36	155	-20	-4
Enslig 45 år+	40	119	40	129	40	231	0	0
Par 45 år+	47	463	58	313	49	542	-9	+2
<i>Med barn</i>								
Barn under 16 år	62	484						
Par, yngste barn 0-6			64	179	48	273	-16	
Par, yngste barn 7-19			78	207	64	331	-14	
Enslig forsørger	45	82	72	39	46	75	-26	+1

En stor del av frivilligheten i Norge skjer nettopp på vegne av egne barn. I 2004 nådde andelen foreldre som gjør en frivillig innsats et historisk høyt nivå: Hele 78 prosent av foreldre med større barn i parforhold hadde gjort en frivillig innsats i løpet av det siste året (Tabell 8). Særlig påfallende var en sterk økning i omfattende innsats av kvinnelige foreldre, der andelen som arbeidet mer enn to og en halv time i uka økte fra 7 til 17 prosent (Figur 17). En mulig forklaring på denne økningen er at elektronisk kommunikasjon gjorde det mye enklere å administrere og koordinere foreldres innsats i denne perioden - istedenfor å avtale med hver enkelt, kunne foreninger nå sende ut Excel-ark med fordeling av oppgaver og tidspunkt for når foreldrene var forventet å stille opp.

Figur 17. Timer til frivillig arbeid siste år blant foreldre (gruppert), etter kjønn. Prosent av befolkningen.

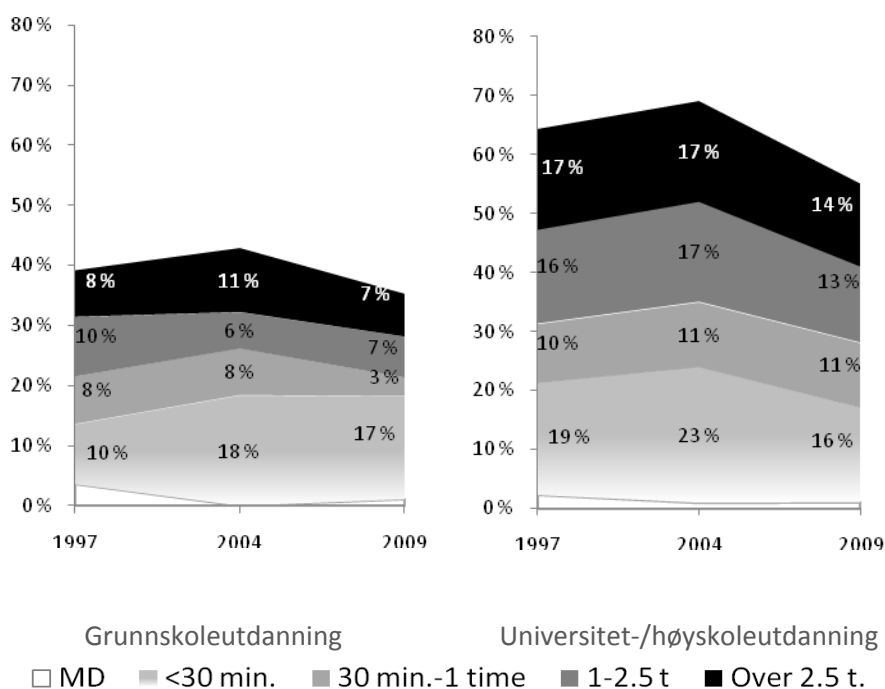
Etter 2004 har foreldreinnsatsen blitt normalisert omtrent tilbake til 1997-nivå. Tilbakegangen er sterkest i storbyen, der 71 % av foreldrene arbeidet frivillig i 2004, mens andelen i 2009 var redusert til 51 %.

Som Figur 17 viser, var det ikke bare mange som deltok i, men innsatsene var også ofte av stort omfang. Hele 32 % av kvinner og 43 % av menn med barn brukte mer enn en time i uka på frivillig arbeid. Disse andelenene er nå nede i 21 % og 35 %, som er så vidt under 1997-nivå.

Det er lite tvil om at det er *tidsklemma*, med forventninger om å stille opp både for jobb, familie og fritidsaktiviteter, som har gjort det vanskelig å opprettholde det høye aktivitetsnivået i denne gruppen. 58 % av menn og 56 % av kvinner med barn oppgir at de ikke er så aktive i organisasjoner som de kunne ønske som fordi arbeidssituasjonen er for krevende. I befolkningen for øvrig er denne andelen 42 %. Foreldre oppgir også oftere enn andre at de er «for opptatt med andre aktiviteter».

Selv om den svært høye andelen som gjør frivillig arbeid blant foreldre med større barn går ned, er foreldre fortsatt den mest aktive gruppen, og utgjør kjernetroppene til idretten, kultur- og musikkaktiviteter og nærmiljøarbeid.

Figur 18. Timer til frivillig arbeid siste år (gruppert), etter utdanningsnivå. Prosent av befolkningen.

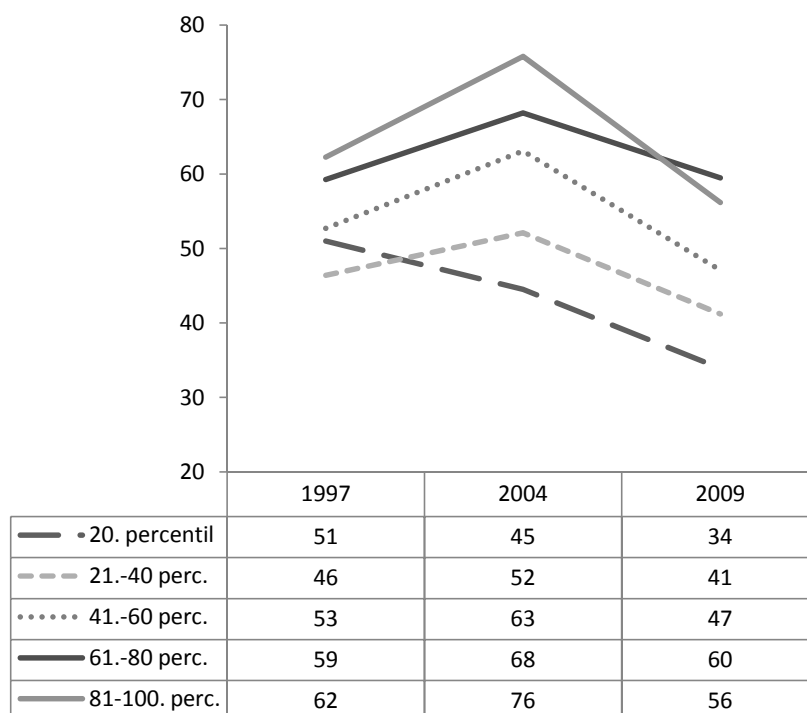
Gjennom hele perioden har høyt utdannede deltatt mer enn personer med grunnskoleutdanning. Endringene internt i utdanningskategoriene er mindre enn når vi ser på befolkningen som helhet. Dette reflekterer at høy utdanning har en vedvarende positiv effekt på organisasjonsdeltakelse, og at utdanningsnivået i Norge er økende. En del av økningen vi observerte mellom 1997 og 2004 skyldtes nettopp økende utdanningsnivå, mens den samme prosessen bremses nedgangen mellom 2004 og 2009. Forskjellene mellom utdanningsnivåene er større i Norge enn i Sverige, der 41 % av grunnskoleutdannede og 55 % av universitetsutdannede arbeider frivillig. I Norge er de tilsvarende tallene 34 og 54 %.

Siden 2004 har andelen som gjør en omfattende innsats på over en time i uka gått klart ned både blant høyt utdannede (fra 33 % til 27 % mellom 1997 og 2009), og blant grunnskoleutdannede (17 til 14 %). Siden utdanningsnivået øker, går ikke tallene like mye ned blant befolkningen som helhet. De som har videregående skole som høyeste utdanning legger seg mellom de to nivåene i omfang av frivillig arbeid.¹⁹

Dersom vi bruker en annen indikator på sosial status, husholdningsinntekt, og deler denne inn i fem omtrent like store grupper på de tre undersøkelsestidspunktene, framtrer et tydeligere bilde av økende sosiale forskjeller i det norske organisasjonssamfunnet (Figur19).

19. Blant personer med videregående skole som høyeste utdanning gjorde 51 % frivillig arbeid i 1997, 60 % i 2004 og 49 % i 2009.

Figur 19. Andel som har gjort frivillig arbeid, etter husholdningsinntekt (kvintiler).

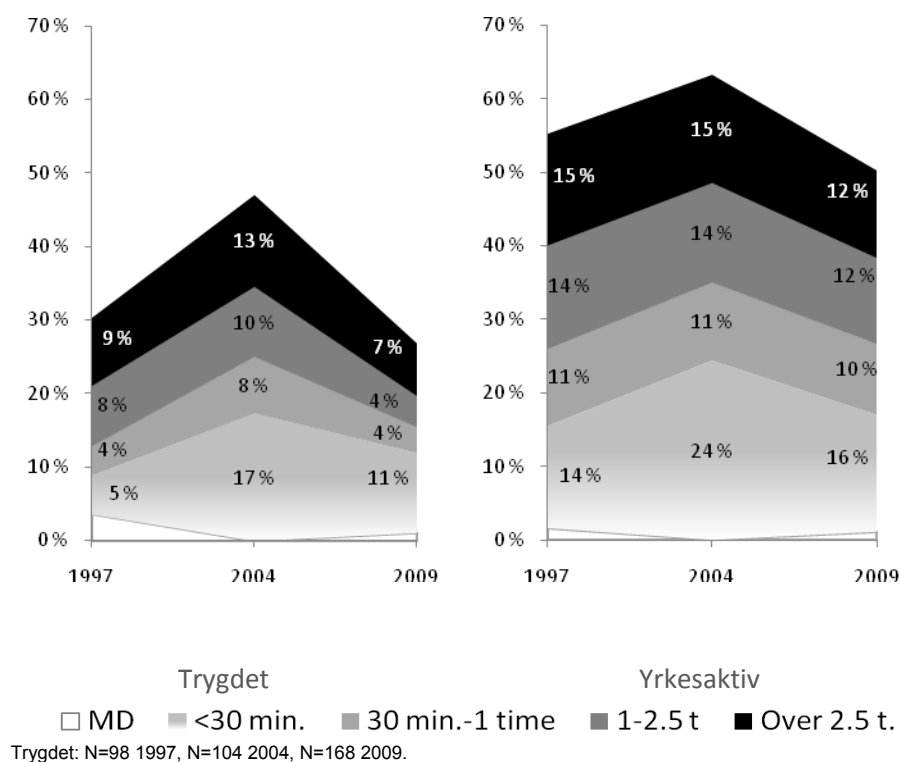
I den laveste kvintilen – de 20 % av befolkningen med lavest husholdningsinntekt – gikk andelen som gjorde en frivillig innsats *ned* fra 1997 til rekordåret 2004. Dette er den eneste undergruppen der en slik tendens er synlig. Nedgangen tiltar i omfang mellom 2004 og 2009, da andelen som gjør en frivillig innsats i denne gruppen er nede i 33,9 prosent. Totalt har andelen falt fra 51,4 prosent i 1997, da den laveste inntektskvintilen hadde en like høy andel frivillige som gjennomsnittsbefolkningen. Dette bekrefter og forsterker konklusjonene fra analyser av andre datasett, som har vist at de sosiale forskjellene i det norske organisasjonssamfunnet er økende (Enjolras & Wollebæk 2010). Vi finner også en sterk tilbakegang i den aller høyeste inntektskvintilen, en gruppe som lå svært høyt i 2004-undersøkelsen.

Forskjellene er betydelig større i Norge enn i Sverige, og de går i motsatt retning; i Sverige blir forskjellene i følge Svedberg et al. (2010) mindre klare over tid.

lavest husstandsinntekt og helseproblemer, er forskjellene fortsatt klare. «Jeg vet ikke hvor jeg skal starte» øker i betydning. Helseproblemer skiller noe mindre, men fortsatt signifikant.

Den laveste inntektsgruppen gir altså uttrykk for at de ikke er så organisasjonsaktive som de kunne tenke seg å være, fordi de har problemer med å navigere i organisasjonssamfunnet, og fordi helseproblemer forhindrer dem fra det. Dette er en type marginalisering som ubestridbart har tiltatt i omfang siden 1997 – at gruppene som sliter på andre samfunnsarenaer også faller utenfor sivilsamfunnet og ressursene, som medvirkning, tilhørighet og sosiale nettverk, som befinner seg og skapes der.

Figur 21. Timer til frivillig arbeid siste år (gruppert), etter tilknytning til arbeidsmarkedet. Prosent av befolkningen.

Om vi ser spesifikt på gruppen som ikke har tilknytning til arbeidsmarkedet som følge av arbeidsledighet eller uføretrygd (betegnet «trygdet») i Figur 21, kan vi slå fast en nedslående utvikling som er statistisk signifikant på tross av små tall. Andelen som arbeider mer enn en time i uka har endret seg fra 17 prosent i 1997, via 23 prosent i 2004 til bare 11 prosent i 2009. Mange i denne gruppa (43 % i 2009) befinner seg også i den laveste husholdningsinntektskvintilen, men langt fra alle. Som vi skal se i den multivariate analysen nedenfor, har det å falle utenfor arbeidsmarkedet en selvstendig, negativ effekt på organisasjonsdeltakelse uavhengig av inntekt.

Tabell 9. Frivillig arbeid etter majoritets- og minoritetsbakgrunn. Prosent av befolkningen som har arbeidet frivillig siste år.

	Majoritets- befolkning	Minoritet med bakgrunn Afrika/Asia ^a		
		Totalt	1. generasjon	2. generasjon
Alle organisasjonstyper	49	36	37	36
Kultur og fritid				
Kunst og kultur	12	4	4	5
Idrett	20	9	9	10
Hobby og fritid	13	6	6	8
Velferd				
Utdanning og forskning	5	10	10	8
Helse, pleie og redningsarbeid	4	6	6	5
Sosiale tjenester	4	5	4	8
Politiske, humanitære og miljø				
Miljøvern	2	0,6	0,3	3
Rettighets- og støttearbeid	0,6	6	7	0
Politiske partier	2	4	4	3
Internasjonale	3	8	8	8
Bolig og økonomi				
Velforeninger og grendelag	14	6	6	3
Borettslag	7	7	7	8
Arbeidslivsforeninger	5	5	4	3
Religion og livssyn	5	12	13	8
Andre	2	2	2	3
N (uvektet)	1464	358	152	206

^a Inkluderer bare respondenter i tilleggskvalget til undersøkelsen, som etter vektning skal utgjøre et representativt utvalg av minoritetsbefolkningen. Minoriteter med annen landbakgrunn og minoriteter med bakgrunn fra Afrika eller Asia som ble trukket i hovedutvalget er holdt utenfor analysen.

Mange har en oppfatning om at minoriteter deltar i frivillig arbeid mindre enn etniske nordmenn.²⁰ I en tidligere analyse av Levekårsdataene har vi vist at disse gruppene betydelig sjeldnere er organisasjonsmedlemmer enn majoritetsbefolkningen (Enjolras & Wollebæk 2010). Gjelder det samme mønsteret for frivillig arbeid?

Her kan vi ikke trekke slutninger for minoritetsbefolkningen som helhet, ettersom de som har besvart skjemaet for det første har en botid i landet på minst fem år, og for det andre har en språkkompetanse som gjør dem i stand til å besvare et spørreskjema på norsk. Dette er faktorer som vi tidligere har vist er avgjørende for integrasjon i organisasjonslivet (Enjolras & Wollebæk 2010). Den gruppen vi analyserer her, er derfor den delen av minoritetsbefolkningen som i utgangspunktet bør ha omtrent de samme vilkårene for integrasjon i organisasjonslivet som etniske nordmenn.

Gitt disse begrensningene, er tallene for minoritetsbefolkningens frivillige arbeid alt annet enn lave. Sammenlikner vi 2. generasjon med minoritetsbakgrunn fra Afrika eller Asia med unge nordmenn under 25 år, er andelen som gjør frivillig arbeid omtrent den samme (40 % for majoritetsungdom og 37 % for 2. generasjonsungdom under 25). Blant førstegenerasjonsinnvandrere, som det er mer naturlig å sammenlikne med befolkningen som helhet, er andelen som gjør frivillig arbeid 36 prosent, mot 49 prosent i majoritetsbefolkningen. Dette er en klar forskjell, som er omtrent på nivå med det vi finner i Sverige.²¹ Det er likevel verdt å minne om at utdannings- og inntektsnivået er lavere i minoritetsbefolkningen, samt at et flertall er bosatt i byene, der vi skal se at deltakelsen jevnt over er lavere enn i distriktene. For det andre viser den svenske undersøkelsen at en høyere andel blant førstegenerasjonsinnvandrere (50 %) enn befolkningen for øvrig (46 %) gjør uformelt, ikke-organisert frivillig arbeid for venner og kjente, en type frivillighet vår undersøkelse ikke fanger opp. Det er ikke usannsynlig at dette likevel også er tilfelle i Norge.

Minoritetenes deltakelse i frivillig arbeid for organisasjoner er uansett på et såpass høyt nivå, at dersom førstegenerasjonsinnvandrere hypotetisk sett hadde utgjort hele den norske befolkningen, hadde vi fortsatt vært i verdenstoppen i frivillighet. Andelen frivillige ville vært omtrent på nivå med Danmark, og 9 prosentpoeng høyere enn i USA, som mange tenker på som frivillighetens hjemland (og et forbilde med hensyn til inkluderingspolitikk).

Det er klare forskjeller med hensyn til hvilke organisasjoner minoritets- og majoritetsbefolkningen deltar i. Minoritetene deltar i mindre grad i frivillig arbeid innen kultur- og fritidssektoren og innen velforeninger, men de er mer aktive enn etniske nordmenn innen velferdsområdet, politisk arbeid og religiøse organisasjoner. Minoritetsorganisasjoner ble nevnt av intervjuerne

20. Minoritetenes organisasjonsdeltakelse vil bli analysert i en egen rapport senere i 2010.

21. Her gjør 33% av førstegenerasjonsinnvandrere og 42% av annengenerasjon frivillig arbeid.

som eksempel på rettighets- og støttearbeid, men det er sannsynlig at mange også har oppfattet «internasjonale» som en mer dekkende betegnelse. Grenseoppgangen mellom hvilke organisasjoner som er religiøse og ikke, kan også være vanskeligere innen minoritetsfeltet.

Deltakelsen er imidlertid ikke begrenset til minoritetsorganisasjoner (se også Tabell 10). Det er en relativt høy andel blant minoritetene (7 %) som deltar i frivillig arbeid i borettslag. Etniske minoriteter er overrepresentert i borettslagene, og andelen skulle vært høyere enn majoritetsbefolkningens deltakelsesprosent ved helt proporsjonal representasjon. Dette tallet er likevel overraskende i lys av at vi med utgangspunkt i SSBs Vebjørn Aalandslids analyser av Enhets- og foretaksregisteret nylig slo fast at 98.6 % av alle styreverv i norske borettslag innehas av etniske nordmenn (93.9 %) eller personer med innvandrerbakgrunn fra Europa (4.1 %) (Enjolras & Wollebæk 2010). I hele befolkningen er det bare 72 personer med innvandrerbakgrunn fra Afrika eller Asia som innehar et styreverv i et norsk borettslag. Dette betyr at mens minoritetene deltar i dugnader og annet frivillig arbeid i relativt stort omfang, har de svært liten medbestemmelse over viktige forhold i nærmiljøet. På mer generelt nivå synes minoritetenes formelle representasjon i organisasjonssamfunnet i form av medlemskap og styreposisjoner å være et større problem enn deres angivelige mangel på deltakelse i frivillig arbeid.

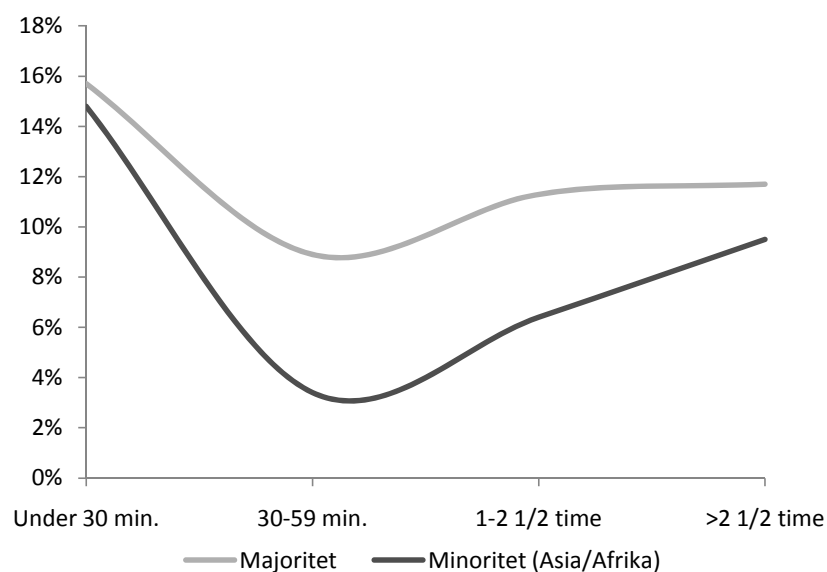
Tabell 10. Etnisk sammensetning av viktigste medlemsorganisasjon.

	Hvor mange av dem som er aktive lokalt i den organisasjonen som er viktigst for deg er av samme etniske bakgrunn som deg selv?		
	Majoritetsbefolkningen	Førstegenerasjon	Annengenerasjon
Alle	35	17	0
Nesten alle	42	20	14
Noen	9	32	29
Nesten ingen	1	8	29
Ingen	2	18	21
Vet ikke	12	4	7
N (uvektet)	796	85	84

Tabell 10 viser videre at en svært høy andel av de aktive blant minoritetsbefolkningen deltar i organisasjoner der flertallet av de aktive medlemmene er etnisk norske (dette spørsmålet er stilt til *medlemmer*, ikke frivillige). Dette er i særlig grad tilfelle for 2. generasjon med minoritetsbakgrunn. Etnisk homogen organisasjonsdeltakelse er mer utbredt blant majoritetsbefolkningen enn minoritetene.

Figur 22 viser at minoritetene i større grad enn majoritetsbefolkningen er en enten-eller-gruppe når det gjelder omfanget av innsatsen: Omtrent like mange som blant nordmenn for øvrig utfører enten en svært liten eller en svært høy innsats, men minoritetene er sterkest underrepresentert når det gjelder innsatser av middels varighet.

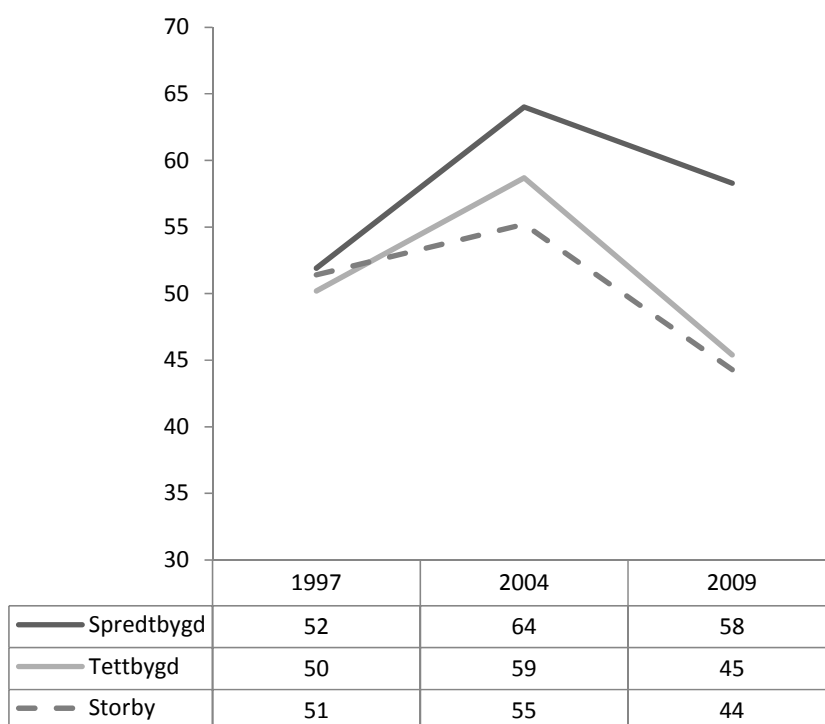
Figur 22. Timer til frivillig arbeid siste år, 2009, blant majoritetsbefolkningen og minoritet med bakgrunn fra Afrika og Asia. Prosent av befolkningen.

Oppsummert viser analysene at minoritetene er underrepresentert blant de frivillige. Bildet er likevel langt mer positivt enn tidligere analyser vi har gjort av medlemskap. Dette har selvsagt mye å gjøre med at vi her bare analyserer de som har overvunnet språkbarrieren og bodd i landet en tid. Blant denne gruppen er ikke deltakelsen betydelig lavere enn nordmenns når man tar hensyn til sosiale forskjeller, bosted og ulik alderssammensetning.

Et særtrekk ved det norske organisasjonslivet i nyere tid, er at det har vært tilnærmet like sterkt i spredtbygde som i tettbygde strøk (Wikborg 1988; Wollebæk et al. 2000). Også på dette feltet øker imidlertid forskjellene. Mens andelen som hadde gjort frivillig arbeid var helt lik i spredtbygd strøk, i tettsteder og i storbyen i 1997, kunne man i 2004 registrere at aktivitetsnivået var noe høyere på landsbygda, et trekk som også holdt seg i multivariat analyse (Sivesind 2007). I 2009 har forskjellene mellom by og land økt ytterligere.

Figur 23. Andel som har gjort frivillig arbeid, etter botetthet.

NOTE: Spredtbygd: <2000 innbyggere. Tettbygd: 2 000-100 000. Storby: Over 100 000.

Forskjellene er av en slik størrelsesorden at vi kan slå fast at så å si hele tilbakegangen i organisasjonssamfunnet har funnet sted i tettbygd strøk og i storbyen. Praktisk talt ingen ting av disse endringene skyldes vekst i minoritetsbefolkningen i byene.²² Utslagene er heller ikke en konsekvens av funnene vi rapporterte ovenfor med hensyn til sosial ulikhet. Vi finner det samme mønsteret med hensyn til overrepresentasjon av inntektsgrupper både i byen og på landet, men det er noe svakere både i storbyer og i spredtbygde strøk enn i tettsteder og små byer. Materialet blir for lite til å gi statistisk signifikante forskjeller mellom de enkelte storbyer.

Respondenter i storbyen fremhever oftere enn de på små steder at de ikke har blitt spurt om å delta (30 % i storby, 20 % i spredtbygd strøk) og at de ikke vet hvor de skal starte (23 % i storby, 15 % i spredtbygd strøk) som forklaringer på hvorfor de ikke er mer aktive i organisasjoner. Dette kan tyde på at det etter hvert har blitt lettere å holde oppe organisasjonslivet i små, oversiktlige samfunn der «alle kjenner alle» enn i mer uoversiktlige og upersonlige storbyer. Det er også nærliggende å fortolke de økende forskjellene mellom by og land som uttrykk for at aktivitetstilbudet generelt er bredere på større steder enn på bygda, der organisasjonslivet fortsatt representerer sentrale arenaer for sosial omgang og underholdning.

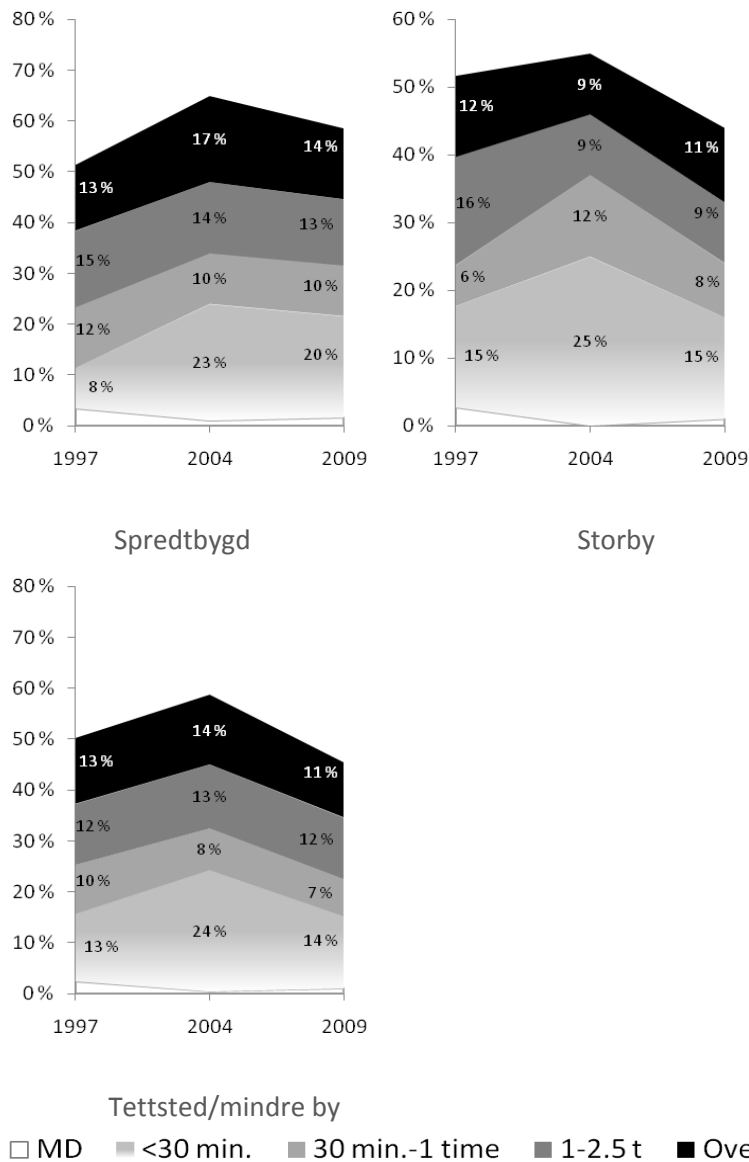
Bildet av stabilt organisasjonsliv i spredtbygde strøk forsterkes når vi også ser på de frivilliges tidsbruk (Figur 24). De store endringene mellom 2004 og 2009 er knapt merkbare her. Figuren viser at så å si hele den omfattende tilbakegangen i korttidsfrivillighet har funnet sted på mellomstore steder og i storbyen.

Hvilke faktorer står seg i multivariat analyse? I 2009 gjelder det alle forholdene vi har undersøkt ovenfor, som dermed hver for seg har selvstendige effekter på sannsynligheten for å arbeide frivillig. De sosiale indikatorene utdanning, inntekt og å være arbeidsledig eller trygdet er internt korrelert og trekker på den samme variasjonen. Det er derfor litt tilfeldig hvilke av dem som slår ut i hver enkelt analyse. I 2009 har imidlertid alle tre klar effekt. Kontrollert for alle andre faktorer, er sannsynligheten for å gjøre frivillig arbeid 10 prosentpoeng lavere blant de med lavest enn de med høyest inntekt, 10 prosentpoeng lavere blant de med grunnskoleutdannede sammenliknet med universitets- eller høyskoleutdannede, og 10 prosentpoeng lavere blant trygdede og arbeidsledige enn befolkningen for øvrig. Sannsynligheten for å utføre frivillig arbeid for en person med lav inntekt, lav utdanning og arbeidsledighet/trygd er 29 %, mens en person med høy inntekt, høy utdanning og andre inntektskilder har 59 % sannsynlighet for å arbeide frivillig. I 2009 kommer i tillegg minoritetsbakgrunn, en variabel som

22. Om etniske minoriteter med bakgrunn fra Afrika og Asia (1. og 2. generasjon) holdes helt utenfor analysen, er andelen som har gjort frivillig arbeid 59 % i spredtbygd strøk, og 46 % i tettbygd strøk og storbyen.

korrelerer med alle de tre ovennevnte, inn som en fjerde faktor med negativ forklaringskraft.²³

Figur 24. Timer til frivillig arbeid siste år (gruppert), etter bostrøk. Prosent av befolkningen.

23. Denne variabelen er utelatt i den første modellen for 2009-analysen for å sikre sammenliknbarhet med de to andre årstallene.

Tabell 11. Forklaringer på deltakelse i frivillig arbeid. Tostegs Heckman-regresjon, 1997, 2004 og 2009.

	1997		2004		2009			
	Gjort frivillig arbeid	Omfan g av frivillig arbeid	Gjort frivillig arbeid	Omfan g av frivillig arbeid	Modell 1		Modell 2	
					Gjort frivillig arbeid	Omfan g av frivillig arbeid	Gjort frivillig arbeid	Omfan g av frivillig arbeid
Spredtbygd (=1)	,03	,05	,22*	,19	,35**	-,07	,34**	-,07
Inntekt (kvintiler)	,28**	-,07	-,06	,04	,18*	-,005	,11*	-,004
Alder (år)	-,01**	-,003	-,01*	,005	,008†	,006	,008†	,006
Utdanning (1-3)	,21**	-,20*	,23**	,13	,20**	,19*	,19**	,19*
Kvinne	-,17*	-,11	-,26**	-,20	-,04	-,32**	-,04	-,33**
Har barn (=1)	,18*	-,42**	,36**	,34*	,22**	,10	,23**	,09
Trygdet	-,31†	,55	,01	,22	-,43**	-,06	-,44**	-,07
Minoritetsbakgrun n Afrika/Asia ^a							-,28*	,06
Interaksjon inntekt*alder	-,004**		,005*		-,002		-,002	
Konstant	-,24	1,72**	,05*	-,90	-1,24**	-,35	-1,19**	-,34
rho		-,94**		,19		,06		,05

a Variabel bare inkludert i 2009-materialet. † p≤.10, * p≤.05, ** p≤.01.

Mens statusforskjeller er til stede i alle tre undersøkelsene endrer andre variable betydning underveis. Bosted i spredtbygd strøk får signifikant positiv effekt på sannsynligheten for frivillig arbeid i 2004, som forsterkes ytterligere i 2009. En tendens til at yngre har større sannsynlighet for å utføre frivillig arbeid, snur til det motsatte (eldre større sannsynlighet enn yngre) i 2009. Kjønn har ikke lengre noen betydning for hvorvidt man er frivillig eller ikke, men menn bruker fortsatt mer tid enn kvinner på frivillighet. Effekten av å ha barn endrer seg, fra å øke sannsynligheten for å gjøre innsatser av kort varighet i 1997, til å predikere omfattende innsats i 2004, til å ha effekt på kun hvorvidt man er frivillig eller ikke 2009, og ikke omfanget av innsatsen.

Endringene i rho fra signifikant negativ koeffisient til ikke-signifikans har også substansiell betydning. Rho viser sammenhengen mellom seleksjonsprosessene i de to trinnene til høy aktivitet – det å arbeide frivillig overhodet, og det å tilbringe mange kontra få timer som frivillig. Den negative rho-koeffisienten i 1997 betyr at de to seleksjonsprosessene var ulike. Faktorer som ikke fanges opp av variablene i analysen (for eksempel selvtillit, sykdom, personlighet m.v.) har motsatt effekt på sannsynligheten for å arbeide frivillig, og sannsynligheten for å arbeide mye frivillig. Siden variablene er uobserverte, kan vi ikke vite hva slags prosesser det er snakk om. Det vi kan si, er at seleksjonen av hvem som gjorde mye arbeid motvirket

seleksjonen av hvem som gjorde arbeid eller ikke. Som et hypotetisk eksempel kan man anta at personer med høy selvtillit hadde større sannsynlighet for å være frivillige enn personer med lav selvtillit, men at personer med lav selvtillit hadde større sannsynlighet for å bidra med flere timer dersom de først var på innsiden. I 2009 er de to seleksjonsprosessene uavhengige av hverandre. Her kan det ha skjedd viktige endringer som modellen ovenfor ikke fanger opp. Videre forskning kan bidra til å bringe faktorene som foreløpig er uobserverbare fram i lyset.

Tabell 12 viser at seleksjonsprosessene også varierer sterkt mellom ulike typer av organisasjoner. Som vi har påpekt tidligere (Enjolras & Wollebæk 2010; Wollebæk et al. 2000), er det frivillighet på kultur- og fritidsfeltet som er sterkest betinget av sosiale og demografiske faktorer. Her er minoritetene underrepresenterte, høyinntektsgrupper deltar mer enn lavinntektsgrupper, høyt utdannede mer enn lavt utdannede, menn mer enn kvinner, bosatte på bygda mer enn i byen, og arbeidsledige og trygdede faller oftere utenfor. Siden 1997 synes kjønn å ha blitt en mindre viktig faktor, mens det å ha barn har en større betydning i dag. Hobby- og fritidsorganisasjonene er i dag mindre skjevt sosialt sammensatt enn i 1997, for kulturorganisasjoner og idretten er effekten av ulike sosiale markører mer stabil. Også velforeningene og nærmiljøorganisasjoner har en klar og økende overrepresentasjon av personer med høy inntekt og utdanning, og en underrepresentasjon av etniske minoriteter og trygdede.

Frivillighet på velferdsfeltet har derimot gjennomgått en omfattende endring. For det første er etniske minoriteter nå klart overrepresentert på dette feltet, når vi tar hensyn til at de har lavere utdanning og oftere enn majoritetsbefolkningen bor i områder der frivillige velferdsaktiviteter sjeldnere forekommer. For det andre har sosialt arbeid i Norge nå fått en svak høystatusprofil. Tradisjonelt har dette feltet vært lite preget av veldedighet, dvs. høystatusgrupper som gjør en innsats for de som er verre stilt. Velferdsorganisasjonene har historisk sett favnet svært vidt (Wollebæk et al. 2000). Det har til og med vært en svak tendens til «omvendt» sosial profil, med svak overrepresentasjon av lavinntektsgrupper (se «helse, pleie og redningsarbeid» og «sosiale tjenester» i 1997). Dette har nå snudd til en svak tendens til underrepresentasjon av dem med lav inntekt, og en sterk, positiv effekt av høyere utdanning.

Tabell 12. Bakgrunnsvariable med signifikant effekt på frivillig arbeid for ulike typer av organisasjoner. **Logistiske regresjoner, 1997 og 2009.**

	Minoritetsbakgrunn Afrika/Asia ^a		Inntekt		Utdanning		Spredtbygd	
	2009	1997	2009	1997	2009	1997	2009	
KULTUR OG FRITID	+++	+++	+++	++	++	+++	+++	
Kunst, kultur	++	+	++	+	++	+	+	
Idrett	+++	+++	+++	+		+++	+++	
Hobby, fritid	++	++				+	++	
VELFERD	+++	÷			+++		+	
Utdanning, opplæring	+++			+	++			
Helse, pleie og redningsarbeid	+	÷				+		
Sosiale tjenester	+	÷	+				+	
POLITISK	+	÷	+		+		+	
Rettighets- og støttarbeid	+++		÷					
Politiske partier	+					+		
Internasjonale	+++		+					
Natur, miljø, dyrevern		÷		+		+	++	
BOLIG OG ØKONOMI	÷		++	++	++		+	
Velforening, grendelag, nærmiljø	+++		+++		+	+	+++	
Borettslag, BBL				+			+++	
Yrkes-/bransje/fagfor.				+		+	++	
RELIGION	+++	++		+	++			

^a Variabel bare inkludert i 2009-materialet. For å sikre sammenliknbarhet med 1997-undersøkelsen har vi kjørt to separate regresjoner for hver type – en med alle de andre bakgrunnsvariablene som sammenliknes med 1997-undersøkelsen, og en med alle variablene inkludert (også minoritetsbakgrunn), som rapporteres i kolonnen «minoritetsbakgrunn Afrika/Asia».

Bare signifikante sammenhenger er vist i tabellen. + eller – viser positiv eller negativ effekt av variabelen, og skriftfarge og antall tegn annoterer signifikansnivået. + pos. effekt p≤.10, + pos. effekt p≤.05, ++ pos. effekt p≤.01, +++ pos. effekt p≤.001. ÷ neg. effekt p≤.10, + neg. effekt p≤.05, ++ neg. effekt p≤.01, +++ neg. effekt p≤.001. ∩ middelaldrende høyere sannsynlighet for deltakelse p≤.05, ∪ yngre og eldre høyere sannsynlighet for deltakelse, p≤.05.

Tabell 12 fortsatt

	Alder		Kvinne		Har barn		Trygdet	
	1997	2009	1997	2009	1997	2009	1997	2009
KULTUR OG FRITID			+++	+	++	+++	++	++
Kunst, kultur	+			+	+			
Idrett	^	^	++	+++	+	+++	÷	÷
Hobby, fritid	+++		+++				÷	÷
VELFERD	∪							
Utdanning, opplæring	∪					+		
Helse, pleie og redningsarbeid	++	+	+					
Sosiale tjenester	÷	+		+		+		
POLITISK		÷				÷		
Rettighets- og støttarbeid	+							
Politiske partier	+++		÷					
Internasjonale		+++		+	÷			
Natur, miljø, dyrevern		∪		÷				
BOLIG OG ØKONOMI	^	^						++
Velforening, grendelag, nærmiljø		++		÷	+	+++		÷
Borettslag, BBL	^	^						÷
Yrkes-/bransje/fagfor.	^	^						÷
RELIGION	+++	++				+		

De samme trekkene gjør seg også i noen grad gjeldende innen politisk arbeid og interesseorganisering. Minoritetene er overrepresenterte og en svak overvekt av lavinntektsgrupper er snudd til overrepresentasjon av personer med høy inntekt og utdanning. De politiske partiene er et viktig unntak her. Frivillig arbeid for denne organisasjonstypen framstår som mer status-, kjønns- og aldersnøytralt i 2009 enn i 1997. Også innen religiøse organisasjoner har en overrepresentasjon av lavinntektsgrupper blitt borte, mens en positiv effekt av høy utdanning har blitt sterkere.

En selektiv integrasjon av frivillige holder seg og øker i noen grad på kultur-, fritids- og nærmiljøfeltet. Innen velferd, politiske aktiviteter og religion har tendenser til omvendt sosial profil blitt snudd til en svak

overrepresentasjon av høystatusgrupper. I sum skaper dette økende sosiale forskjeller i frivilligheten.

Virtuelt frivillig arbeid

Til nå har vi behandlet frivillig arbeid som hovedsakelig foregår i en ansikt-til-ansikt-kontekst i lokalmiljøet. Men utviklingen av elektronisk kommunikasjon har skapt nye arenaer for frivillighet. I surveyundersøkelsen inkluderte vi også spørsmål om det vi her kaller *virtuelt frivillig arbeid*, det vil si « (...) frivillig arbeid for et nettsamfunn eller diskusjonsgruppe (...) Frivillig arbeid kan i denne sammenheng være veiledning av nye medlemmer, moderering av diskusjoner, eller vedlikehold og utvikling av nettsider» (fra skjemaet).

Denne aktiviteten faller klart innenfor etablerte definisjoner av frivillig arbeid. FNs håndbok for nasjonalregnskapene definerer frivillig arbeid (volunteering) som «work without monetary pay or legal obligation provided for persons living outside the volunteer's own household» (FN 2003, 51). Virtuelt frivillighet slik det er beskrevet i spørsmålsstillingen er arbeid («work»), ikke deltakelse i aktiviteter. Vanlig bruk av Facebook eller diskusjon.no omfattes ikke av spørsmålsstillingen. Det er sannsynligvis ubetalt eller bare symbolsk kompensert siden frivillig arbeid tidligere i skjemaet er definert på denne måten («without monetary pay»); det er frivillig i betydningen ikke-obligatorisk («legal obligation») og det retter seg mot personer utenfor husholdningen («outside the volunteer's own household»). Det er ingen etablerte definisjoner av frivillig arbeid som krever at frivilligheten må skje i en ansikt-til-ansikt-situasjon.

I tillegg er det vanlig å skille mellom formelt (frivillig arbeid for eller i tilknytning til en organisasjon) og uformelt frivillig arbeid (frivillig arbeid rettet direkte mot enkeltindivider), hvorav begge deler inngår i FNs definisjon. I denne rapporten har vi konsentrert oss om de formelle innsatsene, og vi oppfatter det slik at grupper på sosiale nettsamfunn og diskusjonsfora utgjør en ramme for frivilligheten som er mer formalisert enn direkte tjenester mellom personer. Disse institusjonene hører klart inn under frivillig (nonprofit) sektor, siden de er ikke-profitgenererende og avgrenset mot det offentlige, markedet og husholdningene. Det er derfor sterke grunner til å regne virtuell frivillighet som en ny form for frivillig arbeid, som bør tas med i betraktningen når vi snakker om aktivitetsnivået i befolkningen.²⁴

24. Vi har likevel holdt virtuell frivillighet utenfor i analysen av den sosiale sammensetningen (bortsett fra der det motsatte er angitt) for å sikre størst mulig grad av sammenliknbarhet med tidligere undersøkelser.

Befolkningen sett under ett er foreløpig omfanget av virtuell frivillighet forholdsvis lite. 2.1 % av respondentene oppgir å ha gjort slikt frivillig arbeid. Som vi så innledningsvis, utgjør det likevel et betydelig antall årsverk om det aggregeres til hele den voksne befolkningen. Respondentene ble bedt om å spesifisere hva slags nettsamfunn eller diskusjonsforum de hadde gjort frivillig arbeid for. De vanligste svarene var Facebook eller Facebook-gruppe, Nettby eller lignende (litt under halvparten av svarene), eller et navngitt diskusjonsforum av typen diskusjon.no. Resten sprer seg ut over politiske partier, frivillige organisasjoner, spillsamfunn m.m.

Selv om aktiviteten foreløpig er begrenset befolkningen sett under ett, er det en av de viktigste arenaene for frivillig arbeid blant unge under 25 år. 7 prosent har utført aktiviteten i denne aldersgruppen, mens det forekommer sjeldnere blant voksne og svært sjeldent blant dem over 50. Til sammenlikning har 8 prosent av de unge gjort frivillig arbeid for kultur, musikk, korps eller kor, 3.3 prosent for en miljøvernorganisasjon, og bare 2.6 prosent for en religiøs organisasjon. Bare innen hobby og fritid og idrett er andelen unge som har gjort en frivillig innsats høyere enn innen det virtuelle feltet.

Tabellen viser videre at virtuell frivillighet er, foruten et ungdomsfenomen, et byfenomen, vanligere blant menn enn kvinner og utbredt blant trygdede og etniske minoriteter. Det er altså til dels andre grupper som er aktive i online frivillig arbeid i forhold til offline. Vi finner ingen generell sammenheng mellom virtuelt frivillig arbeid og annet frivillig arbeid. Den eneste undertypen av organisasjoner som korrelerer signifikant med virtuelt frivillig arbeid, er arbeid for rettighets- og støtteorganisasjoner (.11), noe som trolig reflekterer at mye av det virtuelle frivillige arbeidet har politiske eller samfunnsrettede formål.

Tabell 13. Utført virtuelt frivillig arbeid siste år, etter bakgrunnskjennetegn.
Prosent, 2009.

	Andel som har gjort frivillig arbeid for nettsamfunn/diskusjonsgruppe siste år 2009	
	Prosent	N
Alder		
16-24	7,0	270
25-49	2,0	895
50-66	0,7	580
67 og over	0,4	223
Kjønn		
Kvinner	1,2	984
Menn	3,0	985
Høyeste utdanning		
Grunnskole	2,3	480
VGS	2,3	820
Universitet	1,9	668
Inntekt		
Laveste 20 %	2,5	316
21.-40. pctil	1,9	515
41.-60. pctil	1,5	397
61.-80. pctil.	2,3	309
Høyeste 20 %	2,8	322
Bostrøk		
Spredtbygd	0	350
Tettbygd	2,3	837
Storby	3,3	665
Livsfase		
Enslig -44 år	5,0	337
Par -44 år	5,8	155
Enslig 45 år+	0	231
Par 45 år+	0,9	542
Med barn		
Barn under 16 år		
Par, yngste barn 0-6	2,2	273
Par, yngste barn 7-19	1,2	331
Enslig forsørger	1,3	75
Tilknytning til arbeidsmarkedet		
Yrkesaktiv	1,9	1295
Trygdet (arbeidsledig/ufør)	3,6	168
Minoritetsbakgrunn		
Afrika/Asia	4,0	358

Tabell 14. Sannsynlighet for å gjøre virtuelt frivillig arbeid. Logistisk regresjon, 2009.

Alder (år)	-,07**
Kvinne	-1,29**
Utdanning (1-3)	,32
Inntekt (kvintiler)	,23†
Spredtbygd (=1)	3,21*
Har barn (=1)	-,28
Trygdet	1,09*
Minoritetsbakgrunn Afrika/Asia	,22
Konstant	-3,21**
Pseudo-R2 (Nagelkerke)	,197

† p≤.10, * p≤.05, ** p≤.01.

Den multivariate analysen i Tabell 14 viser at lav alder, mannlig kjønn, bosted i byen og å være arbeidsledig eller trygdet alle har signifikante, positive effekter på 95 prosentnivå. Dermed virker virtuelt arbeid utjevne og inkluderende for flere grupper som i økende grad faller utenfor frivillig arbeid offline: ungdom, storbybefolkningen og de som står utenfor arbeidsmarkedet. Det vil overraske oss stort om ikke dette feltet fortsetter å vokse, og det skal bli svært interessant å følge konsekvensene dette vil ha for det organiserte sivilsamfunnet som helhet.

Medlemskap

Et sentralt kjennetegn ved frivillig organisering i Norge og Norden har vært en bred medlemsbasis og demokratisk oppbygning. Frivillig arbeid har blitt sett på som en innvevd del av medlemskapet. Denne koblingen har også blitt sett på som ønskelig i et demokratisk perspektiv: Medlemskap utløser demokratiske rettigheter og sikrer deltakernes eierskap over organisasjonen. Det gir dermed en mulighet til å påvirke organisasjonenes indre liv og deres meninger utad gjennom å si sin mening innenfor de interndemokratiske kanalene, eller ved å trekke tilbake støtten ved å melde seg ut.

Vi har tidligere rapportert at medlemsorganisasjonens posisjon i det norske organisasjonssamfunnet er svekket (Wollebæk et al. 2008). Dette bekreftes av Tabell 15. I likhet med andelen som har gjort frivillig arbeid, går også andelen som oppgir medlemskap i organisasjoner ned. Totalt sett oppgir 68 prosent av befolkningen at de er medlemmer i en eller flere organisasjoner i 2009, mens andelen var 72 prosent i 1997.

Tabell 15. Medlemskap i ulike typer av organisasjoner. Prosent av og gjennomsnittlig antall i befolkningen, 1997 og 2009.

	1997	2009	diff.
Kunst og kultur	13	14	1
Idrett	29	27	-2
Hobby og fritid	17	19	2
Utdanning og forskning	2	7	5
Helse, pleie og redningsarbeid	8	15	7
Sosiale tjenester	5	8	3
Miljøvern	4	6	2
Velforeninger og grendelag	4	19	15
Borettslag	2	17	15
Rettighets- og støttearbeid	9	2	-7
Politiske partier	6	6	1
Internasjonale	9	10	1
Religion og livssyn	9	9	0
Arbeidslivsforeninger	26	30	4
Andre	4	5	1
Medlem i minst en org.	72	68	-4
Gjennomsnittlig antall medlemskap	1,46	1,92	,46
Gjennomsnittlig antall uten borettslag og velforeninger	1,41	1,57	,16

Sammenlikningen av endringer i nominelle medlemskap over tid er noe mer problematisk enn endringer i frivillig arbeid eller i omfanget av medlemsdeltakelse, som vi ser på nedenfor. Passive medlemskap i randsonen av frivillig sektor kan være vanskelig å komme på i en intervjusituasjon, og mye vil avhenge av måten spørsmålene stilles på. Tidsbruk til medlemsdeltakelse vil være et mer robust mål på hvorvidt medlemsdeltakelsen øker eller minker, ettersom vi må anta at folk har lettere for å huske aktiviteter de har brukt en del tid på enn passive medlemskap.

Andelen som oppgir at de er medlemmer av en organisasjon er en god del lavere enn i Levekårsundersøkelsene (LKU), der medlemskapsandelen ligger i overkant av 80 prosent. Dette skyldes først og fremst at LKU i større grad enn våre undersøkelser har fanget opp medlemskap i fagforeninger og yrkes/bransjeorganisasjoner. I 2007 oppga 43 prosent medlemskap i en fagforening i LKU, og 14 prosent i en bransjeorganisasjon. Dette er betydelig høyere enn de 31 prosent som rapporterer medlemskap i en av kategoriene i vår undersøkelse. Vi vet ikke sikkert hvorfor det er slik, men en mulig forklaring er at LKU stilte spørsmålet om fagforeninger og yrkes-/bransjeorganisasjoner i to separate kategorier i begynnelsen av spørsmålsbatteriet om medlemskap, mens de i Undersøkelse om frivillig innsats kommer sist i skjemaet slått sammen til én kategori (benevnt «yrkes-, bransje- og fagforeninger»).

Innbakt i disse tallene er også det vi vet er en grov underrapportering av medlemskap i borettslag og velforeninger i 1997, som den gangen ikke var nevnt ved egen kategori i skjemaet. Mange av disse medlemskapene er av en svært passiv karakter, og borettslagene befinner seg nok i randsonen av det folk vanligvis assosierer med begrepet frivillig organisasjon. Det er trolig mange som av disse årsakene har hatt vansker med å aktivere disse medlemskapene kognitivt da de svarte på skjemaet i 1997, ettersom borettslag og velforeninger ikke ble nevnt eksplisitt. Følger vi LKU fra 1997 til 2007, er det en svak økning i medlemskapet i borettslag, men en tilbakegang i andelen som oppgir medlemskap i velforeninger. Framgangen i disse to kategoriene i tabellen ovenfor er derfor neppe reell. Om man tar disse ut av regnestykket, er tilbakegangen større.

En annen begrensning ved sammenliknbarheten gjelder overgangen mellom «helse» og «rettighets- og støttearbeid». En sannsynlig forklaring på dette er at tallene for 1997 er basert på vår klassifisering av respondentenes svar (navnet på organisasjonen), mens respondentene selv valgte kategorier i 2007. En del av medlemmene i interesseorganisasjoner for syke og funksjonshemmede - en stor kategori målt i antall medlemmer - som vi har klassifisert som «rettighets- og støttearbeid» i 1997, har sannsynligvis plassert seg i helsekategorien i 2007.

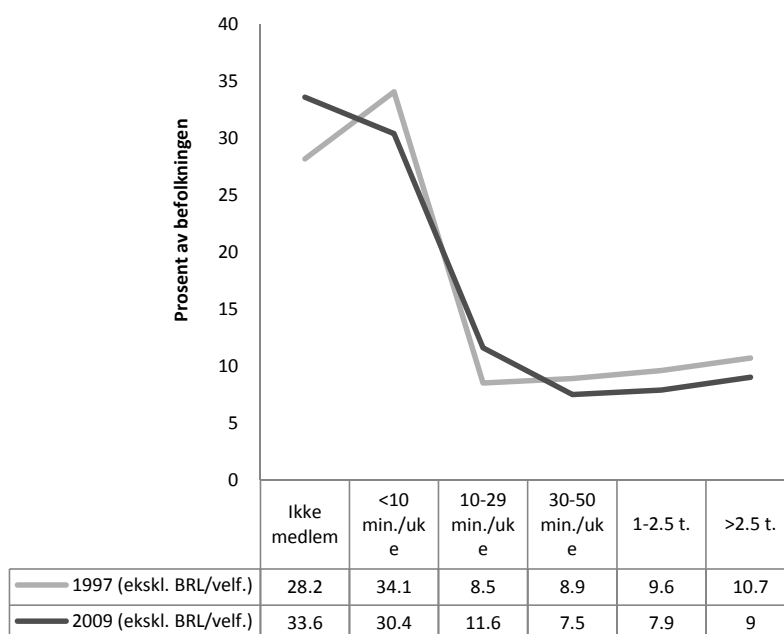
På den annen side er de som er medlemmer nå med i flere organisasjonstyper enn før. Denne økningen kommer særlig organisasjonene på velferdsfeltet til gode, mens endringene på de øvrige områdene er små.

I analysene nedenfor ser vi hovedsakelig på tid brukt som deltaker i organisasjonene, som vi oppfatter som et mer robust mål på endringene i medlemsbasert engasjement enn tallet på nominelle medlemskap slik de er målt i de to undersøkelsene (2004-undersøkelsen inneholdt ikke spørsmål om medlemskap og er helt utelatt fra denne delen). Vi har også valgt å ta ut borettslagene og velforeningene fra analysene, ettersom disse ble kraftig underrapportert i 1997. Vi har imidlertid lagt ved alle analysene med borettslag og velforeninger inkludert som en appendiks til denne rapporten, slik at man selv kan etterprøve i hvilken grad dette har påvirket resultatene.

Deltakelse ble definert på følgende måte:

«Som deltakelse regner vi å være med på organisasjonsaktiviteter som trening, øvelser, medlemsmøter og liknende. Regn ikke med eventuelt ulønnet arbeid og verv du har utført for organisasjonen»

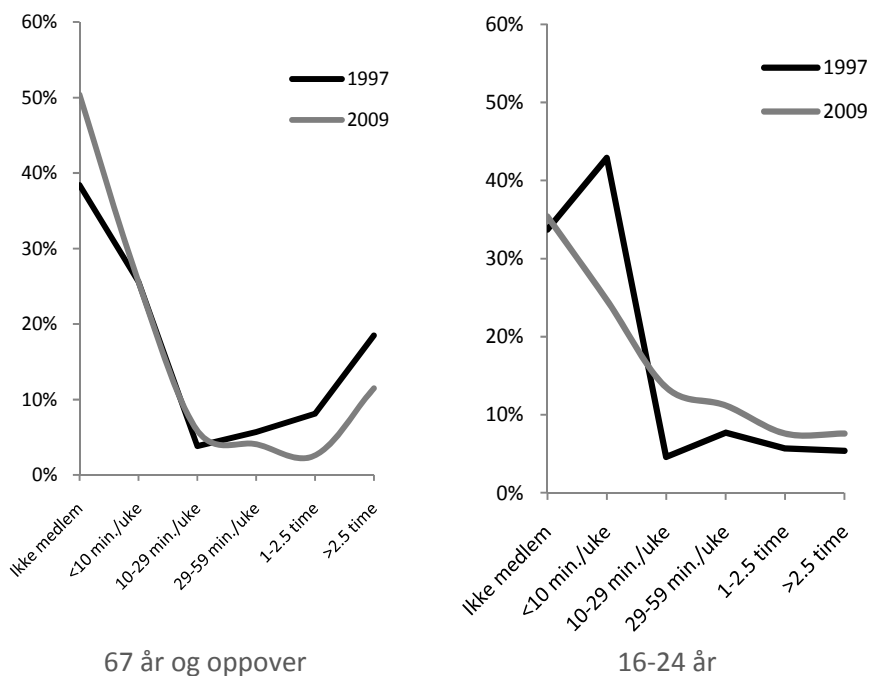
Figur 25. Timer til medlemsaktivitet (ekskludert frivillig arbeid) siste år (gruppert). Prosent av befolkningen.

På samme måte som for frivillig arbeid, finner vi en klar nedgang i andelen som er svært aktive som deltakere i organisasjoner. Andelen som har deltatt i mer enn 25 timer (en halvtime i uka) har gått ned fra 29 til 24 prosent. Andelen relativt passive medlemmer (som deltar mindre enn en halvtime i uka), er uforandret. Dermed er det grunnlag for å si at organisasjonsmedlemskap i perioden har blitt av en mer passiv karakter. Det gjennomsnittlige medlemskap innebærer nå 22 timers deltakelse i året, mens det i 1997 var 30 timer.

Figur 26 viser klare forskjeller i utviklingen blant ungdom og eldre. Andelen ungdom som er organisasjonsaktive mer enn en halvtime i uka går ned fra 33 til 18 prosent, mens andelen blant eldre øker fra 19 til 26 prosent. I enda større grad enn frivillig arbeid er aktiv medlemsdeltakelse i ferd med å bli en aktivitet for de eldre alderskuttene.

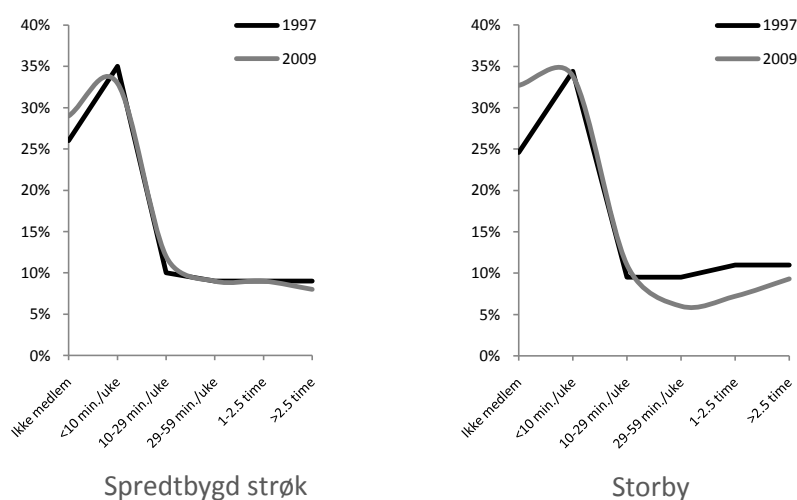
Figur 26. Timer til medlemsaktivitet siste år (gruppert), ungdom og eldre. Prosent av befolkningen.

Selv om den gjennomsnittlige tiden man bruker til organisasjonsdeltakelse går ned blant unge, fra 65 til 55 timer i året, er det likevel her vi finner det høyeste gjennomsnittlige timetallet takket være et lite antall svært aktive. Blant eldre går snittet kraftig opp, fra 22 til 40 timer, mens det går litt ned i alderskuttene i midten, fra 45 til 37 blant 25-49-åringene og 41 til 35 blant 50-66-åringene.

Figur 27 viser at deltakelsen er bemerkelsesverdig stabil i spredtbygde strøk. Her er andelen aktive og passive medlemmer nærmest uforandret mellom 1997 og 2009. Som for frivillig arbeid, er det først og fremst i byen man merker endringer i folks organisasjonsaktivitet. Vi finner en klar nedgang i mer omfattende deltakelse i storbyene; andelen som bruker mer enn en halvtime i uka på organisasjonsdeltakelse går ned fra 32 til 23 prosent. Det er også klar nedgang i andelen med medlemstilknøyning overhodet i storbyen, mens det ikke heller her er noen endring i spredtbygde strøk.

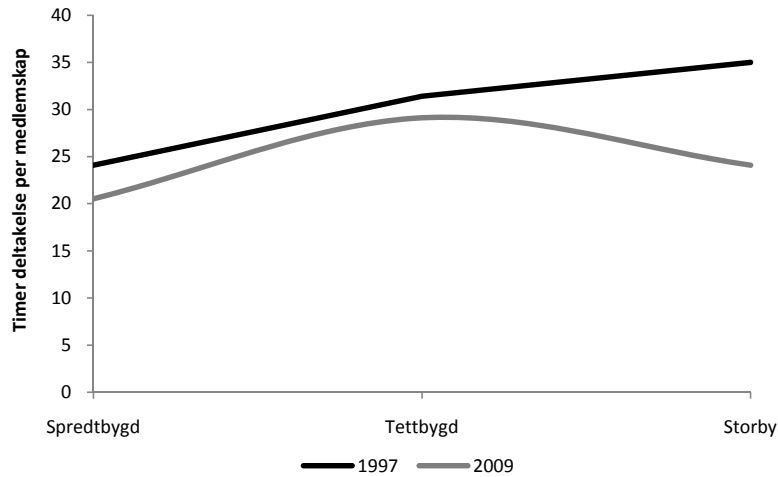
Figur 27. Timer til medlemsaktivitet siste år (gruppert), etter bostrøk. Prosent av befolkningen.

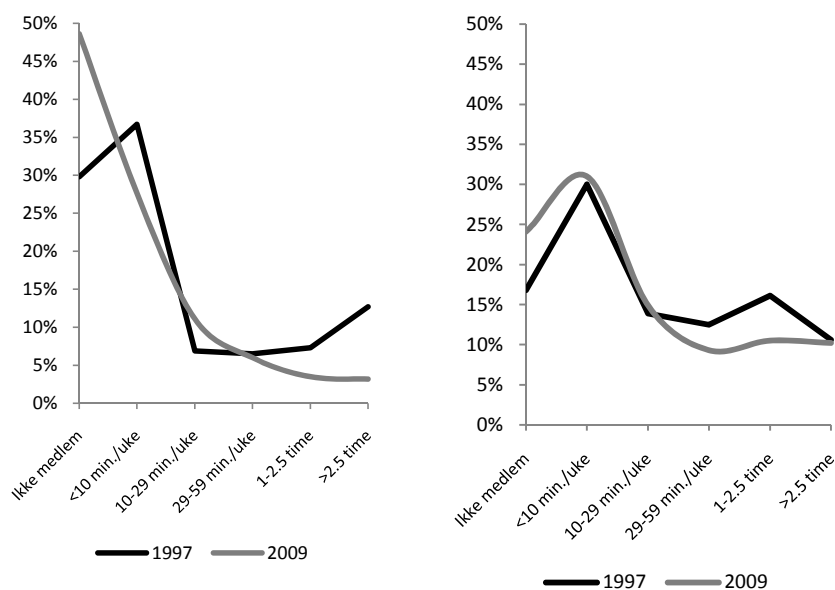
Vi finner derimot *ikke* samme utvikling med hensyn til *antallet* medlemskap uavhengig av aktivitetsnivå. Tallet øker mer i storbyer (+.24) enn i spredtbygde strøk (+.14) og i tettsteder (+.10).

I 1997 var det et definerende kjennetegn ved organisasjonsdeltakelsen i storbyene at de som først var medlemmer, var svært aktive (Wollebæk et al. 2000). I 2009 har dette endret seg, først og fremst ved at medlemskapene har blitt av en mer passiv karakter i storbyen. I gjennomsnitt innebærer et medlemskap i storbyene nå rundt 24 timers deltakelse årlig, mot 35 timer i 1997 (Figur 28). I spredtbygde strøk er endringen mindre (24 til 21 timer).

Figur 28. Timer til medlemsdeltakelse per medlemskap, etter bostrøk..

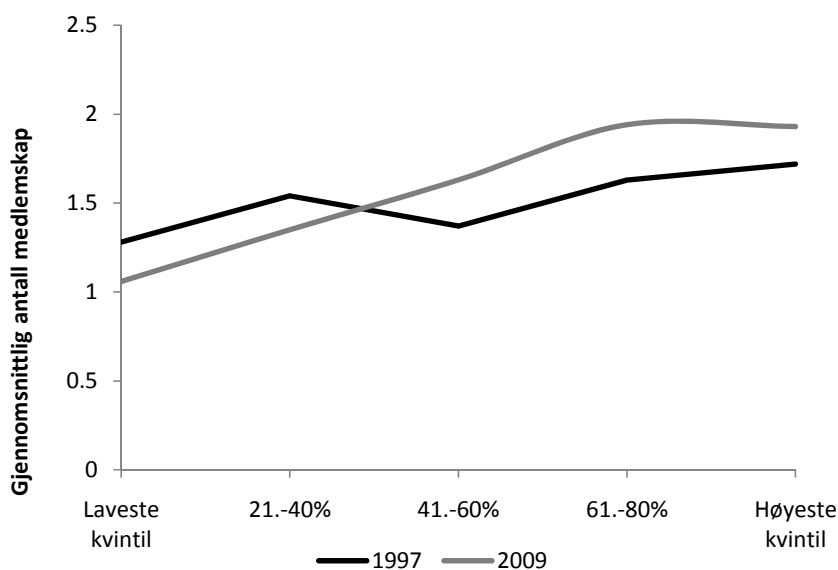

Figur 29. Timer til medlemsaktivitet siste år (gruppert), etter inntekt. Prosent av befolkningen.

Også med hensyn til inntekt finner vi en forsterket utgave av tendensene vi så i delen om frivillig arbeid. I gruppen med lavest husholdningsinntekt øker andelen som står uten medlemskap fra 30 til 49 prosent. Andelen som er aktive mer enn en time i uka går ned fra 20 til 7 prosent. I gruppen med høyest inntekt er det også en viss tilbakegang, men endringene er betydelig mindre.

Figur 30. Gjennomsnittlig antall medlemskap, etter husholdningsinntekt. Prosent av befolkningen.

Også målt i antall medlemskap er forskjellene sterkt økende. Antallet går ned i de to laveste inntektskvintilene, men øker i de tre øverste (Figur 30).

Ulikheten i fordelingen av organisasjonsmedlemskap – blant annet en viktig kilde til demokratisk medbestemmelse i samfunnet - er altså større i 2009 enn i 1997. Disse ulikhetene forsterkes ved at de mest bemidlede i tillegg er mest aktive i sine organisasjoner.

Også i forhold til minoritetsrepresentasjon er fordelingen av medlemskap betydelig mer ujevn enn tilgangen til frivillig arbeid. Bare 41 prosent med minoritetsbakgrunn er medlem i en frivillig organisasjon. Annengenerasjon er sjeldnere medlemmer enn førstegenerasjon. Dette har sammenheng med at denne gruppen består utelukkende av unge mennesker. Unge mennesker har, som vi har sett, generelt færre organisasjonsmedlemskap enn voksne og eldre. Men i motsetning til hva vi fant med hensyn til frivillig arbeid, er det klare forskjeller mellom minoritets- og majoritetsungdom med hensyn til medlemskap. Mens 52 % av majoritetsungdom (under 25 år) er organisasjonsmedlemmer, gjelder dette bare 36 % av annengenerasjon med minoritetsbakgrunn.

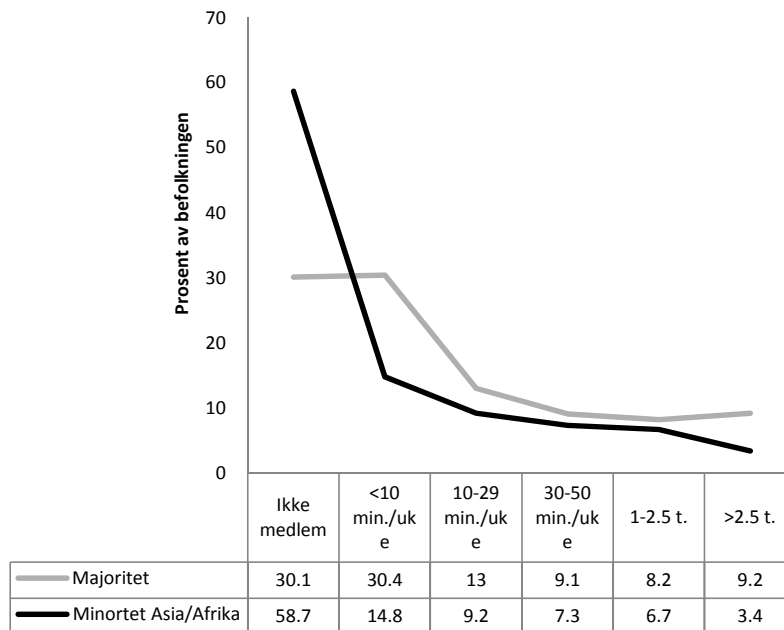
Tabell 16. Medlemskap, etter majoritets- og minoritetsbakgrunn. Prosent av befolkningen

	Andel som er medlem			
	Majoritets- befolkning	Minoritet med bakgrunn Afrika/Asia	Førstegenerasjon	Annengenerasjon
Alle organisasjonstyper	70	41	42	36
Kultur og fritid				
Kunst og kultur	14	5	4	8
Idrett	28	10	9	10
Hobby og fritid	20	6	6	5
Velferd				
Utdanning og forskning	7	9	6	5
Helse, pleie og redningsarbeid	15	7	7	8
Sosiale tjenester	8	4	4	5
Politiske, humanitære og miljø				
Miljøvern	6	1	0.9	3
Rettighets- og støttearbeid	2	5	6	3
Politiske partier	6	9	10	3
Internasjonale	10	8	8	10
Bolig og økonomi				
Velforeninger og grendelag	20	5	6	3
Borettslag	17	12	12	8
Arbeidslivsforeninger	31	16	17	10
Religion og livssyn	8	16	17	10
Andre	6	4	4	3
N (uvektet)	1464	358	152	206

^a Inkluderer bare respondenter i tilleggsutvalget til undersøkelsen. Se note over.

I forhold til majoritetsbefolkningen er minoriteter med bakgrunn fra Afrika og Asia sterkest underrepresentert med hensyn til både helt passive og svært aktive medlemskap (Figur 31). Den store utbredelsen av medlemstilknytning helt uten aktiv deltakelse kan man nesten regne som et særnordisk fenomen – det er mye mer vanlig i de nordiske organisasjonssamfunnene enn det vi finner i Europa og Vesten for øvrig (Wollebæk & Strømsnes 2008). Det er derfor mulig at denne deltakelsesformen ikke føles like naturlig blant voksne med minoritetsbakgrunn som oftest er sosialisert inn i helt andre typer organisasjonssamfunn.

Figur 31. Timer til medlemsaktivitet (ekskludert frivillig arbeid) siste år (gruppert), etter minoritetsbakgrunn. Prosent av befolkningen.

^a Inkluderer bare respondenter i tilleggsutvalget til undersøkelsen, som etter vekting skal utgjøre et representativt utvalg av minoritetsbefolkningen. Minoriteter med annen landbakgrunn og minoriteter med bakgrunn fra Afrika eller Asia som ble trukket i hovedutvalget er holdt utenfor analysen.

I den multivariate analysen er det likevel underrepresentasjon av minoriteter blant de mest aktive medlemmene som fremtrer med størst tydelighet. I motsetning til det vi fant i analysen av frivillig arbeid, er effekten av minoritetsbakgrunn sterk og entydig selv kontrollert for sosial bakgrunn og bosted, og det gjelder omfanget av deltakelsen så vel som hvorvidt man deltar i det hele tatt. Det synes altså vanskeligere å rekruttere minoriteter som medlemmer, og fremfor alt aktive medlemmer, enn som frivillige.

Tabell 17. Sannsynlighet for å være medlem og omfang av medlemsdeltakelse (timer siste år). Tostegs Heckman-regresjon, 1997, 2004 og 2009. (Ekskludert medlemskap i borettslag og velforeninger).

	1997		2009			
	Er medlem	Omfang av medlemsdeltakelse	Er medlem	Omfang av medlemsdeltakelse	Er medlem	Omfang av medlemsdeltakelse
Spredtbygd (=1)	,35**	-,35*	,17*	,38*	.17*	.35†
Inntekt (kvintiler)	,12**	-,03	,11**	,27**	.11**	.26**
Alder (år)	,007*	-,004	,006**	,02**	.006*	.02**
Utdanning (1-3)	,46**	-,09	,32**	,68**	.32**	.68**
Kvinne	-,29**	-,25*	-,10	-,14	-.11†	-.16
Har barn (=1)	,09	-,25*	,003	-,07	.009	-,07
Trygdet	-,19	-,16	-,34**	-,96**	-,32**	-,90**
Minoritetsbakgrunn Afrika/Asia					-,44**	-,84*
Venstre-høyre-skala (instrumentvariabel)	-,01*		-,002*		-,02*	
Konstant	-1,59**	,16	-,78**	-5,78**	-,69**	-4,18**
rho	,15		,99**		,99**	

Omfang av medlemsdeltakelse: Log av antall timer til medlemsdeltakelse siste år regnet om til timer per uke. † p≤.10, * p≤.05, ** p≤.01.

Sammenlikningen med 1997 viser i hovedsak at de samme faktorene forklarer hvem som er organisasjonsmedlemmer eller ikke. De viktigste forskjellene foruten effekten av minoritetsbakgrunn beskrevet ovenfor er at kjønn mister betydning, mens det å være trygdet eller arbeidsledig får en signifikant effekt det ikke hadde i 2009.

Når det gjelder tidsbruk skjer det imidlertid en endring. I 1997 forklarte bakgrunnsvariablene lite av hvem som tilbrakte mye tid i organisasjonen når de først var medlemmer. Vi finner svake effekter av å bo i byen, som omtalt ovenfor, og kvinner og foreldre brukte noe mindre tid til medlemsdeltakelse enn andre. I 2009 er situasjonen en annen. Seleksjonseffektene vi så med hensyn til hvem som blir medlemmer forsterkes ved at de samme gruppene nå bruker mest tid på deltakelsen; det vil si bosatte på bygda, personer med høy inntekt og høy alder, høy utdanning og personer som ikke er trygdede eller arbeidsledige.

Denne endringen sammenfaller med det mønsteret vi fant i analysen av frivillig arbeid ovenfor. Den skjeve seleksjonen inn i organisasjonslivet er nå en totrinnsrakett, der det er en klar systematikk ikke bare i hvem som blir inkludert som medlemmer, men også med hensyn hvem som deltar mest

aktivt og dermed i størst grad har tilgang på det organisasjonslivet har å by på av ressurser, tilhørighet og utfoldelse.

Tabell 18 viser multivariate analyser av den sosiale sammensetningen av hver organisasjonstype. Det fremgår tydelig at minoritetsrepresentasjonen er dårligere med hensyn til medlemskap enn frivillig arbeid. Sosiale markører som inntekt og utdanning skiller jevnt over klarere enn før mellom medlemmer og ikke-medlemmer, også i kategorier som tidligere var nokså statusnøytrale (organisasjoner på helse- og sosialfeltet og religiøse organisasjoner). Å være trygdet eller arbeidsledig hadde bare effekt på medlemskap i arbeidslivsorganisasjoner i 1997, mens det i 2009 predikerer medlemskap i seks av de detaljerte organisasjonskategoriene og tre av fire hovedgrupper av organisasjoner. De politiske organisasjonene ser imidlertid ut til å gå mot strømmen; her finner vi nå flere yngre medlemmer og en noe mer utydelig sosial profil. Kjønnforskjellene har også blitt mindre i flere organisasjonstyper.

Dette røkter likevel ikke av hovedbildet, som er et organisasjonssamfunn preget av økende sosial ulikhet. Disse forskjellene er særlig tydelig når det gjelder formell tilknytning i form av medlemskapet – institusjonen som sikrer eierskap over organisasjonen og mulighet for medbestemmelse i organisasjonens beslutninger.

Tabell 18. Bakgrunnsvariable med signifikant effekt på medlemskap i ulike typer av organisasjoner. **Logistiske regresjoner, 1997 og 2009.**

	Minoritets- bakgrunn Afrika/Asia ^a	Inntekt		Utdanning		Spredtbygd	
	2009	1997	2009	1997	2009	1997	2009
KULTUR OG FRITID	++	+++	+++	+++	+++	+++	+++
Kunst, kultur	++		+++	+	++		
Idrett	+++	+++	+++	+++	+++	+++	+++
Hobby, fritid	+++	+++	+	++	+++	+++	+
VELFERD					+++		
Utdanning, opplæring	+			+++	+++		
Helse, pleie og redningsarbeid	÷	÷			+++	+	
Sosiale tjenester			+		+		
POLITISK			++	+++	+++	+	
Rettighets- og støttearbeid	+++			+			÷
Politiske partier	+			+	+		++
Internasjonale			+++	+++	+++		
Natur, miljø, dyrevern	++			+++	+		
BOLIG OG ØKONOMI	+++	++	+++	+++	+++		
Velforening, grendelag, nærmiljø	+++	+	+++		+++	+	+++
Borettslag, BBL	++			+	+++		+++
Yrkes-/bransje- /fagforening	+++	+	++	+++	+++		
RELIGION	+++	÷	+		+		

^a Variabel bare inkludert i 2009-materialet. + pos. effekt p≤.10, + pos. effekt p≤.05, ++ pos. effekt p≤.01, +++ pos. effekt p≤.001. ÷ neg. effekt p≤.10, ÷ neg. effekt p≤.05, ++ neg. effekt p≤.01, +++ neg. effekt p≤.001. ^ middelaldrende høyere sannsynlighet for deltakelse p≤.05, ∪ yngre og eldre høyere sannsynlighet for deltakelse, p≤.05.

Tabell 18 fortsatt

	Alder		Kvinne		Har barn		Trygdet	
	1997	2009	1997	2009	1997	2009	1997	2009
KULTUR OG FRITID		+	+++	+				+++
Kunst, kultur	+	+	+	+		÷		
Idrett		÷	+++	+++		+++		+++
Hobby, fritid	++	+++	+++		+	++		
VELFERD	+	+++	+++	+	+	++		++
Utdanning, opplæring	∪	÷						
Helse, pleie og redningsarbeid	∧	+++	+++	+	÷	÷		÷
Sosiale tjenester	∪	+++		+		÷		÷
POLITISK	+++	+	+		+			
Rettighets- og støttarbeid	+++				+++			
Politiske partier	+++	+						+
Internasjonale	+++		+++	+				
Natur, miljø, dyrevern			÷			++		÷
BOLIG OG ØKONOMI	∧	∧					÷	÷
Velforening, grendelag, nærmiljø	++	+++			+	+		++
Borettslag, BBL		++		++		÷		
Yrkes-/bransje-/fagforening	∧	∧				÷	÷	++
RELIGION	+							+

Medlemskapets stilling

Til nå har vi sett på frivillig arbeid og medlemskap som to atskilte tilknytningsformer. Men i et norsk og nordisk historisk perspektiv henger de to tett sammen; deltakelse i dugnader og felles arbeidsinnsatser har blitt sett på som en naturlig funksjon av det å være aktiv medlem. Frivillig arbeid for organisasjoner man ikke er medlem av har vært uvanlig.

I boka *Frivillig innsats* (Wollebæk et al. 2000, s. 174) fremhevet vi at denne koblingen nå var satt under press:

«Det er blitt hevdet at organisasjonssamfunnet ved inngangen til 1990-tallet gikk gjennom en kvalitativ endring der massemobilisering spiller mindre rolle enn tidligere. Medlemskapet kan etter dette miste mye av sin evne til å sikre organisasjonene innflytelse og tyngde i kraft av sin medlemsmasse. Utviklingen kan føre til at aktivitet og resultatoppnåelse i økende grad blir vektlagt, mens formell deltakelse blir mer underordnet».

I dette ligger det at en svekkelse av medlemsmodellen ikke nødvendigvis vil påvirke hvorvidt og i hvilken grad organisasjonene leverer de tjenestene og aktivitetene samfunnet har behov for, det vi i *Frivillig innsats* kalte organisasjonenes *økonomiske funksjon*. Derimot har det stor betydning for organisasjonssamfunnets rolle i *demokratiet*. En formell forskjell mellom frivillighet og medlemskap, som ikke er uviktig, er at en organisasjon eies av medlemmene, ikke av de frivillige. Det er medlemskapet som sikrer demokratiske rettigheter, som stemmerett og representasjon, i organisasjonen. Som vi skal se, tyder også mye på at frivillige uten medlemskap er løsere knyttet til organisasjonene de arbeider frivillig for. Dette påvirker organisasjonenes evne til å skape *sosial integrasjon* gjennom aktiviteten.

Tabell 19. Andel av frivillige som er medlemmer av organisasjonene de arbeider for, 1997 og 2009.

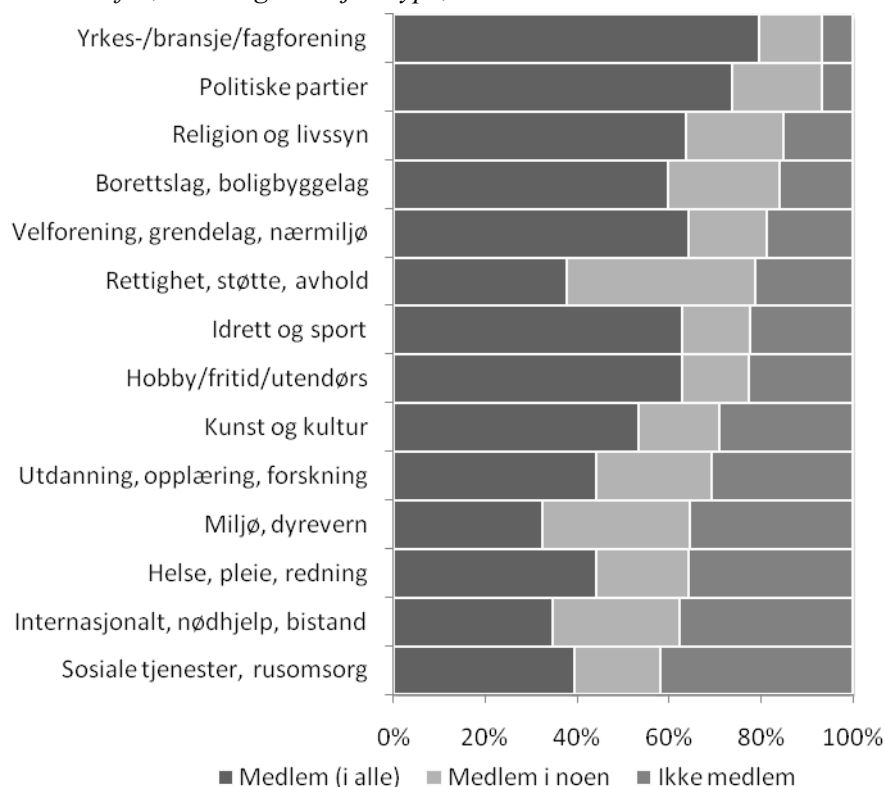
	1997	2009	Endring
Medlem i organisasjoner man arbeider frivillig for			
Medlem i alle	67	49	-18
Medlem i noen av dem	21	40	+19
Ikke medlem i noen	12	11	-1
N	788	915	

Tallene i *Frivillig innsats* viste at mens 88 prosent av de frivillige var medlemmer av organisasjoner de arbeidet frivillig for i 1986 (Wikborg 1988; Wollebæk et al. 2000, s. 174), svarte bare 2/3 i 1997 at de var medlemmer i alle organisasjoner de gjorde frivillig arbeid for (Wollebæk et al. 2000). Analysene viste videre at yngre la mindre vekt på medlemskapstilknytning enn eldre, og vi reiste spørsmålet om dette var et livsfase- eller generasjonsfenomen.

Tabell 19 viser at denne utviklingen går videre med uforminsket kraft. Nå svarer 49 prosent at de er medlemmer i alle organisasjoner de arbeider frivillig for, mens 40 prosent er medlem i noen av dem. Også på dette punktet skiller Sverige og Norge lag. I Sverige fant man samme utvikling som i Norge fram til 2005, men i 2009 var igjen andelen medlemmer blant de frivillige tilbake på samme nivå som på midten av 1990-tallet (Svedberg et al. 2010).

Sammenholdt med det reduserte timeantallet folk bruker til deltakelse i organisasjoner tegner dette et tydelig bilde av at medlemsbasert aktivitet er det området innen frivillig sektor som er sterkest svekket siden 1997.

Figur 32. Andel av frivillige som er medlemmer av organisasjonene de arbeider for, etter organisasjonstype, 2009.

I 1997 var det innen idretten og kulturaktiviteter vi fant den laveste andelen medlemmer blant de frivillige (Wollebæk et al. 2000). Dette skyldes antakelig at mange hjelper til på vegne av barna sine, eller på kortvarige arrangement eller festivaler. Mange er fortsatt frivillige uten medlemstilknytning innenfor disse organisasjonstypene.

Det er likevel andre typer organisasjoner som nå skiller seg ut med lavest medlemsandel blant de frivillige. Framfor alt er medlemstilknytning unntaket snarere enn regelen blant frivillige innen sosiale og humanitære organisasjoner; helse- og sosialtjenester, internasjonalt rettet arbeid, helsetjenester og utdanning og omsorg. Disse kategoriene ser ut til å ha endret innhold når det gjelder dominerende aktører – der det tidligere var medlemsorganisasjoner (som NKS, Nasjonalforeningen for Folkehelsen, Røde Kors, Norsk Folkehjelp, husmorlagene m.v.), er det nå oftere snakk om individuell frivillighet i tilknytning til for eksempel frivillighetssentraler eller velferdsinstitusjoner. Vi kan også se en tendens til at færre frivillige innen det man ofte omtaler som «nye sosiale bevegelser» (miljø og internasjonalt) bryter med medlemskapsmodellen og i større grad organiserer seg uformelt.

De mest tradisjonelle strukturene finner vi i de to typene der representasjon gjennom medlemskap og interndemokrati har den tydeligste funksjonen – de politiske partiene og fagforeningene.

Medlemskapet gir også en mer varig og institusjonalisert ramme rundt den aktive innsatsen. I undersøkelsen vår framgår det tydelig at frivillighet uten medlemskap er mindre forpliktende og mindre omfattende enn frivillighet med medlemskap. Den gjennomsnittlige frivillige innsatsen av et organisasjonsmedlem er 52 timer i løpet av et år, mens den gjennomsnittlige frivillige innsatsen uten medlemskap er på 24 timer.

Hva kjennetegner frivillige med og uten medlemstilknytning? Som i 1997 er det frivillige med lav utdanning som sjeldnest er medlemmer av organisasjoner de arbeider frivillig for (Tabell 20). Vi finner også klare forskjeller mellom minoritet og majoritet. Dette er ikke overraskende i lys av analysene ovenfor, som viser en langt bedre minoritetsrepresentasjon blant frivillige enn blant medlemmer. Frivillighet synes i mye mindre grad å være knyttet til medlemsbaserte organisasjoner i minoritetsbefolkningen.

Dette viser for det første noen begrensninger ved tidligere analyser av minoriteters organisasjonsdeltakelse som er basert kun på formell medlemstilknytning (Enjolras & Wollebæk 2010). For det andre viser tendensen blant de lavt utdannede og minoritetsbefolkningen at disse gruppene ikke bare deltar mindre enn andre, men at de også har en svakere tilknytning til organisasjonene de deltar i og svakere formelle, demokratiske rettigheter. Derimot er det interessant at minst like stor andel blant minoritetsbefolkningen synes slik tilknytning er viktig (Tabell 21). Dette kan tyde på at det er et visst uoppfylt ønske om medlemstilknytning, og dermed formelle muligheter til medvirkning, i denne gruppen.

Tabell 20. Andel av frivillige (%) som er medlemmer av organisasjonene de arbeider for, etter aldersgruppe, 1997 og 2009.

	1997			2009			Endring medlem i alle
	Medlem i alle	Medlem i noen	N	Medlem i alle	Medlem i noen	N	
16-24 år	69	18	94	35	42	105	-34
25-49 år	64	22	412	46	43	441	-21
50-66 år	72	22	149	58	34	275	-14
67 år og over	72	20	81	57	34	93	-15
Grunnskoleutdanning	62	20	150	41	39	165	-21
Videregående utdanning	66	22	404	51	39	389	-15
Universitets- /høyskoleutdanning	71	21	220	50	40	361	-21
Majoritetsbefolkning				50	38	699	
Etnisk minoritet, Afrika og Asia				58	11	126	

Den mest påfallende endringen er imidlertid utviklingen med hensyn til de ulike aldersgruppene. I 1997 var det ingen betydelige forskjeller mellom unge og eldre i dette henseende. Nå er det en lineær sammenheng, der sannsynligheten for medlemstilknypning blant de frivillige øker klart med stigende alder. Bare 35 prosent av frivillige under 16-24 år er medlemmer i alle organisasjonene de har arbeidet frivillig for, mens denne andelen var nær dobbelt så høy (69 prosent) i 1997.

Tabell 21. Vurdering av viktighet av medlemstilknypning blant frivillige med minoritets- og majoritetsbakgrunn, 2009. Prosent.

Hvor viktig er det å være medlem av organisasjoner du arbeider frivillig for?	Minoritet Afrika/Asia	Majoritet	Diff.
Svært viktig	51	48	3
Nokså viktig	24	35	-9
Ikke særlig viktig	16	11	-5
Ikke viktig i det hele tatt	4	5	-1
Vet ikke	6	1	5
N (uvektet)	118	673	

Tabell 22. Medlemstilknytning blant frivillige. Tostegs Heckman-regresjon. *Ustandardiserte koeffisienter.*

Motivasjon	Gjort frivillig arbeid <u>som medlem</u>	Timer til frivillig arbeid <u>som medlem</u>	Gjort frivillig arbeid <u>uten medlemskap</u>	Timer til frivillig arbeid <u>uten medlemskap</u>
Instrumentell (1-7)	,04	,22**	-,02	,26**
Ekspressiv (1-7)	,03	,13**	,02	-,02
Saksorientering (1-7)	,21**	,27**	,02	,07
Spredtbygd (=1)	,24†	-,04	,02	-,09
Inntekt (kvintiler)	,02	,02	,02	,04
Alder	,006	,006	-,007*	,02**
Utdanning (1-3)	,17*	,15†	-,11†	,007
Kvinne	-,18†	-,45**	,06	-,31*
Har barn (=1)	,12	-,07	,36**	-,04
Trygdet	-,09	-,38	-,35†	,14
Minoritetsbakgrunn - Afrika/Asia ^a	-,22	-,47*	,19	,30
V-H-skala (instrumentvariabel)	-,001		-,003	
Konstant	-1,07**	-3,16**	,10	-2,84**
rho	,07		-,18	

Timer til frivillig arbeid: Logaritme av timer i uka brukt til frivillig arbeid (beregnet ut fra arbeidstimer siste år). Inkluderer bare respondenter som har gjort frivillig arbeid henholdsvis med eller uten medlemskap. † p≤.10, * p≤.05, ** p≤.01.

Regresjonsanalysen i Tabell 22 inkluderer bare de som har gjort en eller annen form for frivillig arbeid, og søker å forklare hvem av dem som velger medlemstilknytning. Analysen viser at det til dels er to ulike grupper som rekrutteres til frivillig arbeid med og uten medlemskap. Høyt utdannede, menn (særlig med hensyn til tidsbruk) og majoritetsbefolkningen har en tendens til å involveres sterkere i medlemsbasert frivillig arbeid. Frivillig arbeid uten medlemskap domineres av foreldre med barn under 16 år. Unge utfører oftere frivillig arbeid uten medlemstilknytning, men de bruker færre timer på det enn eldre.

Motivasjon og holdninger

I Tabell 22 er det imidlertid andre variable som også har sterk effekt, nemlig ulike typer av motivasjon for frivillighet. Frivillige som gjør arbeidet innenfor rammen av en medlemstilknytning uttrykker oftere enn andre at den frivillige innsatsen er *saksorientert*: De har et ønske om å gjøre noe konkret for noe som opptar dem. Men når det gjelder *omfanget* av medlemsbasert frivillig innsats, er det motivasjonsnivået snarere enn motivasjonstypen som har betydning. Når det gjelder frivillig arbeid uten medlemskap, er bildet annerledes. Her er det bare sterk *instrumentell* motivasjon som øker timebidraget. Personer som ønsker å bruke frivillighet som en investering i sin humane og sosiale kapital, har mindre bruk for medlemstilknytning enn de som primært er opptatt av saken i seg selv.

Hva legger vi i disse begrepene? I både 1997 og 2009 inneholdt skjemaet 10 ulike begrunnelser for å gjøre frivillig arbeid, som respondentene ble bedt om å gradere fra 1 til 7. Ved hjelp av eksplorerende faktoranalyse identifiserte vi tre underdimensjoner blant de 10 begrunnelsene. Disse har vi kombinert i tre indekser i analysene, som er gjort additive for å sikre sammenliknbarhet mellom 1997 og 2009:

1. Instrumentelle begrunnelser: Motiver der det frivillige arbeidet ikke representerer målet i seg selv, men er et virkemiddel for å oppnå andre mål, som læring av ferdigheter og fordeler på arbeidsmarkedet. Frivillighet er for instrumentelt motiverte en bevisst investering av tid for å heve ens egen humane og sosiale kapital. Utsagnene som inngår er «det er bra å ha en attest på at man har jobbet som frivillig», «jeg kan få kontakter som kan hjelpe meg i arbeidslivet», «som frivillig lærer jeg noe gjennom praktisk erfaring» og «jeg kan lære mer om det jeg arbeider for».
2. Ekspressive motiver: Mens man med instrumentelle motiver bruker frivilligheten som brekkstang for å styrke ressurser som kan omsettes til materielt velvære, handler ekspressive motiver om å bruke frivillighet til å styrke eget emosjonelt velvære (Chen et al. 1998). Ekspressive motiver for frivillighet er knyttet til selvfølelse,

selvaktelse, vennskap og fellesskap. Utsagnene som inngår i indeksen er «jeg føler meg betydningsfull når jeg arbeider frivillig», «folk som står meg nær har oppfordret meg til å arbeide frivillig», «som frivillig blir jeg mer fornøyd med meg selv» og «jeg har venner som arbeider som frivillige».

3. Saksorienterte motiver: I tillegg til distinksjonen mellom instrumentelle og ekspressive motiver, grupperte to spørsmål seg sammen som understreket at beslutningen om å arbeide frivillig var tatt som en individuell beslutning for å bidra til saken i seg selv, ikke på grunn av innsatsens biprodukter. Utsagnet «jeg kan gjøre noe konkret for saker som opptar meg» og uenighet i utsagnet «jeg føler et sosialt press for å delta» utgjør denne tredje dimensjonen. Det første av disse to spørsmålene framstod som motivasjonskilden med klart størst tilslutning både i 1997 og 2009 (se Tabell 23)

Indeksene er ikke gjensidig utelukkende; samme person kan score høyt på alle tre. Særlig er instrumentelle og ekspressive motiver sterkt korrelert (.51), mens saksorienterte motiver korrelerer svakt både med instrumentelle (.12) og ekspressive (.04) motiver.

I hvilken grad har det skjedd en forskyvning mellom ulike motiver mellom 1997 og 2009? Generelt virker det som om frivillige er mer motiverte i 2009 enn i 1997 (Tabell 23). De legger i større grad enn før vekt på både instrumentelle og ekspressive motiver for innsatsen. Særlig sterkt øker enigheten i utsagnene «jeg føler meg betydningsfull når jeg arbeider frivillig» og «det er bra å ha en attest på at man har jobbet frivillig». Den eneste motivasjonskilden som har en klar tilbakegang, er ønsket om å «gjøre noe konkret for saker som opptar meg». Dette er likevel fortsatt enkeltutsagnet det er størst enighet om. Blant de ekspressive motivene er det nå mindre vektlegging av «venner som arbeider frivillig», mens de tre andre utsagnene får økt oppslutning.

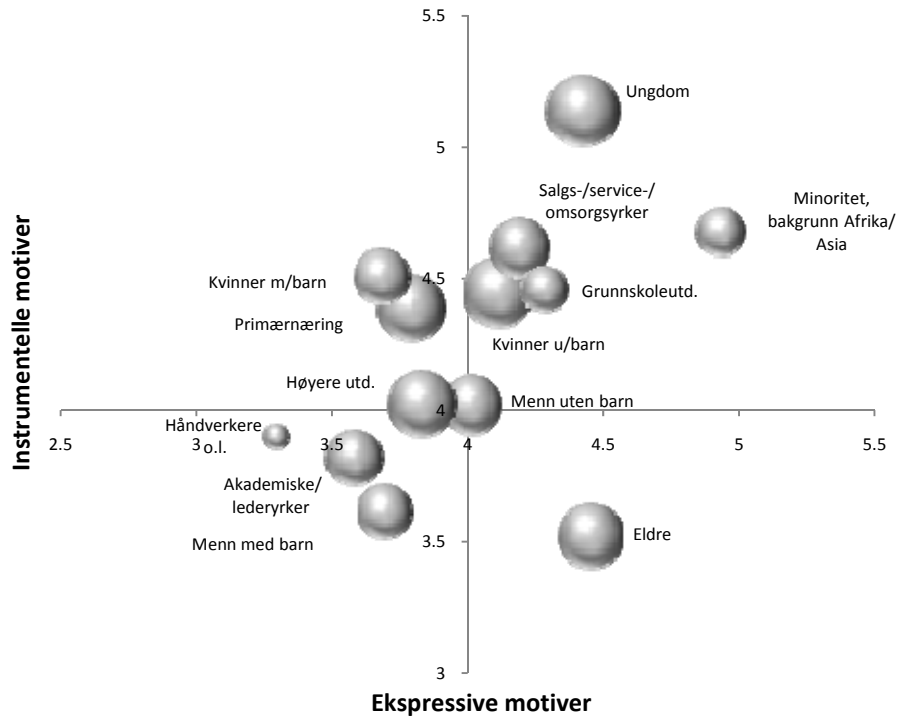
Tabell 23. Motivasjon for frivillig arbeid, 1997 og 2009. Gjennomsnitt skalaer 1-7.

	1997	2009	Endring
Instrumentell	3,96	4,13	+ ,17
Ekspressiv	3,77	3,94	+ ,17
Saksorientert	5,62	5,54	- ,08
Jeg føler meg betydningsfull når jeg arbeider frivillig (E)	3,53	4,23	+ ,70
Det er bra å ha en attest på at man har jobbet som frivillig (I)	2,73	3,33	+ ,60
Folk som står meg nær har oppfordret meg til å arbeide frivillig (E)	3,14	3,30	+ ,16
Jeg kan få kontakter som kan hjelpe meg i arbeidslivet (I)	3,21	3,36	+ ,15
Som frivillig blir jeg mer fornøyd med meg selv (E)	4,32	4,53	+ ,21
Jeg føler et sosialt press for å delta (S)	2,31	2,31	+ ,00
Jeg kan lære mer om det jeg arbeider for (I)	4,92	4,94	+ ,02
Som frivillig lærer jeg noe gjennom praktisk erfaring (I)	4,81	4,88	+ ,07
Jeg har venner som arbeider som frivillige (E)	3,86	3,75	- ,11
Jeg kan gjøre noe konkret for saker som opptar meg (S)	5,54	5,38	- ,16

E – Ekspressive motivasjoner, I – Instrumentelle motivasjoner, S – Saksorientert motivasjon, Listwise N 1997=687, 2009 =893,

Det har altså skjedd en dreining der hva man kan få ut av aktiviteten som enkeltindivid, både av instrumentell og ekspressiv art, har blitt viktigere for å motivere til innsats, mens saken i seg selv har blitt noe mindre viktigere. Aktiviteten skal inneholde noe som gjør at man føler seg viktig, og/eller skape ressurser man kan bruke til noe på livets øvrige arenaer.

Figur 33. Motivasjon for frivillig arbeid i ulike befolkningsgrupper.

NOTE: Størrelsen på boblen viser styrken for saksorienterte motiver.

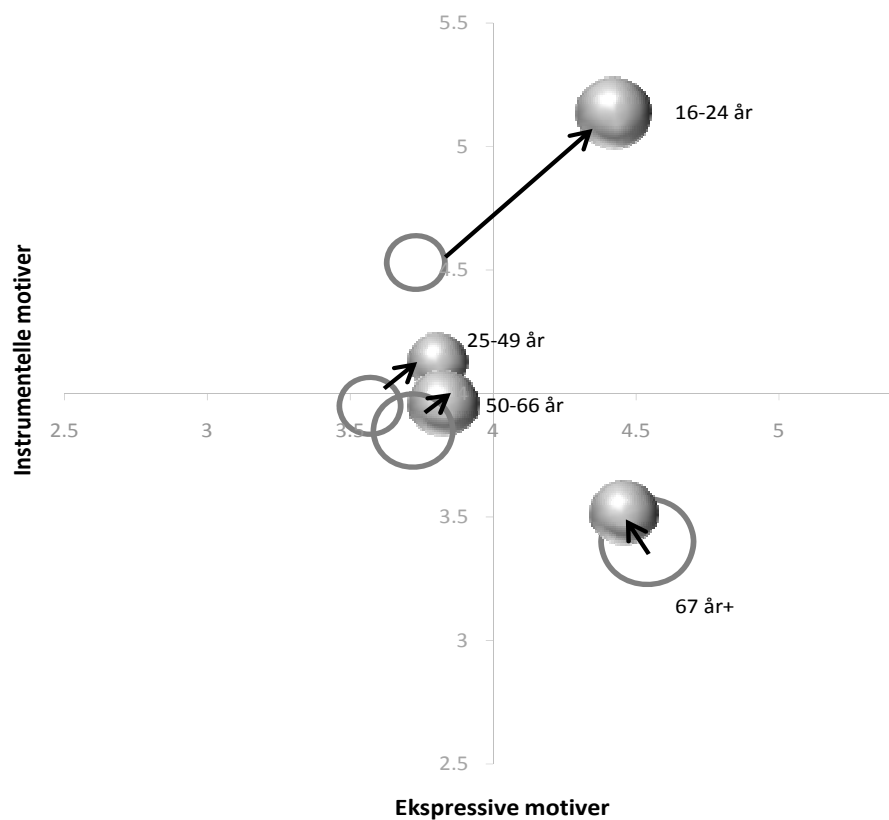
Figur 33 viser betydningen av de tre hovedgruppene av motiver i ulike undergrupper blant de frivillige. Indeksen for ekspressive motiver er vist langs x-aksen, instrumentelle motiver vises langs y-aksen, mens saksorienterte motiver vises ved størrelsen på boblene (jo større boble, jo større vektlegging av saken i seg selv).

Figuren viser at instrumentelle motiver er mest utbredt blant grupper som har størst potensiale for å bruke ressursene ervervet i frivillig arbeid på det lønnete arbeidsmarkedet: Ungdom, som ofte ikke er etablert der ennå, minoritetsgrupper, som ofte møter barrierer med hensyn til integrasjon i arbeidslivet, ansatte i yrker som gir relativt lav sosial status og grunnskoleutdannede uttrykker alle sterkere instrumentelle motiver enn andre. Kvinner har generelt mer instrumentelle motiver enn menn. Dette var også tilfelle i 1997 med hensyn til læringsbegrunnelser, men det er nytt at kvinner også legger sterkere vekt enn menn på fordeler frivillig arbeid kan gi i arbeidsmarkedet. Den svakeste instrumentelle motivasjonen vinner vi blant

eldre, akademikere/ledere og menn med barn. Den økende instrumentelle motivasjonen og forskjellene mellom ulike yrkesgrupper og utdanningsnivå tyder på at frivillig arbeid nå oppfattes som en viktigere kvalifiseringsarena.

Ekspressive motiver – tilhørighet og selvfølelse – er et klart viktigere motiv blant minoritetsbefolkningen enn blant majoriteten. Både venner blant frivillige, oppfordringer fra nærstående om frivillig innsats, en følelse av å bli mer fornøyd med seg selv og det å føle seg betydningsfull skiller står sterkere blant minoritetene enn i majoritetsbefolkningen. Eldre har også nokså sterke ekspressive motiver – ønske om å styrke selvaktelse og sosial tilhørighet – men svake instrumentelle motiver, noe som ikke er unaturlig siden yrkeskarrieren er slutført hos de fleste i denne gruppen.

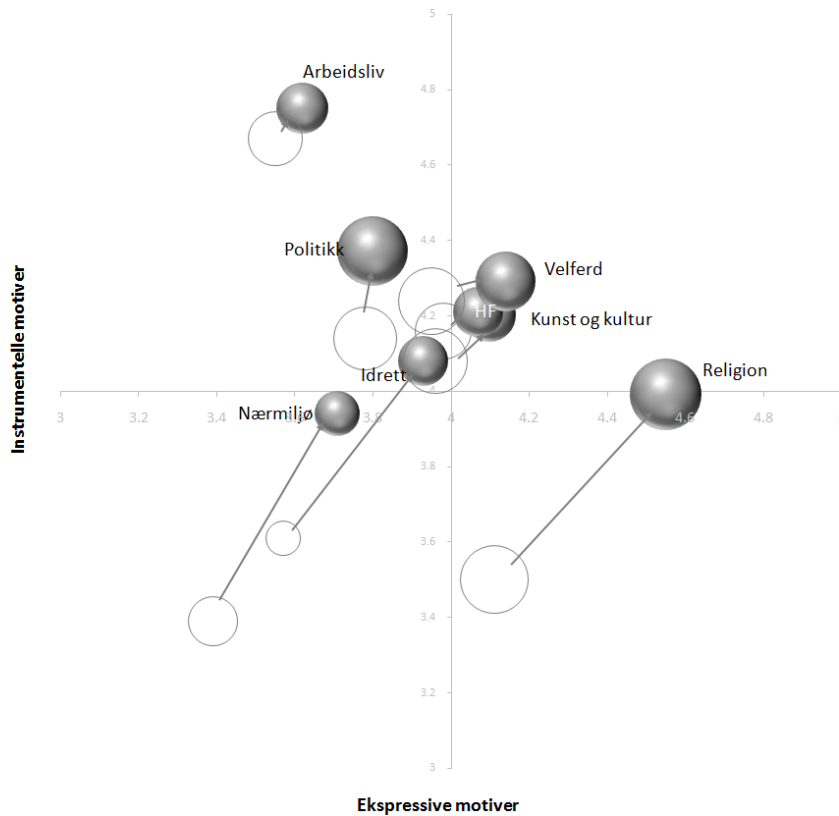
Figur 34. Endringer i motivasjon 1997-2009, etter aldersgrupper.

NOTE: Hvite bobler viser motivasjon 1997, grå bobler 2009. Størrelsen på boblen viser styrken for saksorienterte motiver.

Det er blant de yngste at hovedtyngden av endringene har skjedd. I denne aldersgruppen har alle tre motivasjonskilder økt. Vi har tidligere sett at en relativt sett større andel blant de gjenværende frivillige ungdommene gjør svært omfattende innsats – det er først og fremst tallet på korttidsfrivillige som går ned i denne gruppen. Figuren viser at unge er svært motiverte for sin frivillige innsats, og dette manifesterer seg i et høyt antall arbeidstimer i denne gruppen. Den eneste øvrige store endringen er en reduksjon i saksorienterte motiver blant de eldre (vist ved redusert boblestørrelse), mens ekspressive og instrumentelle motiver har forblitt uforandret.

Figur 35. Endringer i motivasjon 1997-2009, etter type organisasjon man har arbeidet mest frivillig for siste år.

NOTE: Hvite bobler viser motivasjon 1997, grå bobler 2009. Størrelsen på boblen viser styrken for saksorienterte motiver. HF=Hobby og fritid.

Mens endringene helt klart er aldersbetinget gjør de seg gjeldende innen så å si alle typer av organisasjoner (Figur 35). Motivasjonsendringene er altså noe som kjennetegner organisasjonssamfunnet generelt, og som i liten grad skyldes at folk er aktive i andre typer organisasjoner nå i forhold til tidligere.

I større eller mindre grad er de frivillige mer motivert av både instrumentelle og ekspressive faktorer innen alle typer aktiviteter. Endringene er størst innen religion, nærmiljø og idrett. Innen religiøse organisasjoner ble arbeidsmarkedsbegrunnelser nokså kontant avvist som motivasjon for frivillig arbeid i 1997. Nå ser dette bildet nokså annerledes ut, i stor grad fordi minoritetene utgjør en økende del av de frivillige i denne kategorien.

Oppsummert synes de frivillige generelt å være mer motiverte i 2009 enn i 1997. Både instrumentelle og ekspressive motiver har blitt viktigere. Blant enkeltbegrunnelsene som blir gitt for frivillighet, skiller to seg ut: Et ønske om å føle seg betydningsfull og mulighet til å få en attest som tar seg godt ut på CVen. Motivasjoner knyttet til selve saken er derimot noe svekket. Forventningen om å få et verdifullt biprodukt ut av det frivillige arbeidet – i form av ressurser, kompetanse eller selvfølelse – utgjør en økende del av de frivilliges motivasjonskompleks.

Holdninger til demokrati og deltakelse

Vektleggingen av frivillige organisasjoners demokratiske rolle har vært et særtrekk ved den skandinaviske frivillige sektoren, i motsetning til den mer resultat- og økonomisk orienterte angloamerikanske modellen. Det har vært både et gjennomgående trekk, og et villet politisk ideal, at organisasjonene skulle være organisert på en slik måte at standpunktene avspeiler medlemmenes preferanser, og at medlemsmassen har mulighet til å ytre seg og bli hørt. Disse rettighetene formaliseres gjennom medlemskap i organisasjonen. Demokratisk organisering blir blant annet vektlagt ved tildeling av økonomisk støtte til frivillige organisasjoner.

Det er også en vanlig oppfatning at frivillige organisasjoner fungerer som skoler i demokrati. Deltakelse kan øke kjennskap til offentlige institusjoner, kunnskaper om politiske sakskomplekser og om organisasjonsdrift. Dermed utvikles kompetanser, ferdigheter og engasjement som kommer organisasjonene og demokratiet til gode.

I *Frivillig innsats* (Wollebæk et al. 2000) presenterte vi en betinget positiv diagnose for interndemokratiet basert på 1997-undersøkelsen: Det overveldende flertallet av medlemmer mente det var viktig, fungerte godt og gav en god skolering i demokratiske ferdigheter. Imidlertid skilte ungdom seg klart ut med en mer lunken støtte.

I den nye undersøkelsen gjentok vi flere av spørsmålene fra forrige survey. Hvordan er status for organisasjonsdemokratiet, sett fra medlemmenes side, anno 2009?

Tabell 24. Holdninger til demokrati og deltakelse i viktigste medlemsorganisasjon. Gjennomsnitt på skala 1-5, der 5 er svært enig og 1 svært uenig, prosent svært enig.

	1997	2009	Endring	1997	2009	
Det er viktig for meg at organisasjonen er demokratisk organisert	4,58	4,60	,02	73	73	0
Gjennom å delta i organisasjonen får jeg en godskolering i demokratiske spilleregler	3,59	3,73	,14	24	28	4
Jeg stiller gjerne opp på bestemte tiltak organisasjonen setter i gang, men orker sjelden å delta i vanlig møtevirksomhet	2,70	2,83	,13	34*	42*	8
Man gir et viktig bidrag til organisasjonen også ved å stå som passivt medlem	3,77	3,83	,06	35	39	4
N (listwise)	800	983		800	983	

* % svært eller delvis enig.

Tabell 24 viser at oppslutningen om interndemokratiet fortsatt er meget sterk i det norske organisasjonssamfunnet – i hvert fall på prinsipielt nivå. Hele 73 prosent er «svært enige» i påstanden om at det er viktig for dem at organisasjonen er demokratisk organisert. Dette er den samme andelen som i 1997. Vi finner det samme aldersbetingede mønster i svaret på dette spørsmålet i dag som for 13 år siden: 48 prosent av de under 25 år er svært enige i utsagnet, mot 83 prosent blant de over 66. De som var under 25 år i 1997, som nå er mellom 29 og 37 år, vektlegger imidlertid demokratisk organisering sterkere nå enn de gjorde ved forrige undersøkelse.²⁵ Dermed tyder det meste på at forskjellene mellom aldersgruppene representerer et livsfase- og ikke et generasjonsfenomen – man blir mer bevisst og opptatt av betydningen av demokratiske strukturer gjennom modning og aldring. Som i 1997 hadde verken utdanning eller inntekt noen signifikant effekt på svarene på dette spørsmålet.

Det er en begrensning ved spørsmålet at det både i 1997 og i 2009 bare ble stilt til medlemmer. Det fanger derfor ikke opp eventuelle endringer som følge av at færre av de frivillige har medlemstilknytning.

En økende andel sier seg enig i at organisasjonsdeltakelse gir en god skolering i demokratiske ferdigheter. En del av forklaringen på økningen er den stigende deltakelsen blant etniske minoriteter. Som Tabell 25 viser, anser minoritetsmedlemmene organisasjonssamfunnet som en demokratisk kvalifiseringsarena i betydelig større grad enn majoriteten.

25. Blant 29-37-åringene er nå 61 prosent svært enig i at demokratisk organisering er viktig, mens 40 prosent blant 16-24-åringene i 1997 mente det samme.

Tabell 25. Enighet (%) i utsagnet «Gjennom å delta i organisasjonen får jeg en god skolering i demokratiske spilleregler», etter etnisk minoritetsbakgrunn.

	Majoritets- befolkning	Etnisk minoritet, Afrika og Asia	Differanse
Svært enig	27	48	21
Delvis enig	35	26	-9
Verken enig eller uenig	25	12	-12
Delvis uenig	8	7	0
Svært uenig	5	6	1
N	771	121	931
%	100 %	100 %	100 %

Samtidig som medlemmene legger like stor vekt på demokratiske strukturer som før, er interessen for å delta i og påvirke de samme strukturene dalende. En økende andel synes det er ok å stille på enkeltaktiviteter, men ønsker ikke å delta i vanlig møtevirksomhet. Det er også litt større aksept for passive medlemskap.

Dette griper trolig dypere enn det som har med demokratisk deltakelse. Det er uttrykk for at det vi kan kalle *deltakelseskulturen*, med sterk sosial og kulturell tetthet og høye forventninger om aktivt og forpliktende engasjement, er svekket. Ønsket om å slippe å delta i aktivitet som blir oppfattet som umoderne, kjedelig og lite målrettet, synes å tilta i styrke. Konsekvensen er at organisasjonssosialiseringen – i hvilken grad organisasjonene gjør noe med medlemmene som gjør dem viktige for tanke og handling også når man ikke er med i organisasjonsarbeid – svekkes.

Det har vært store variasjoner i hvor svakt eller sterkt deltakelseskulturen har stått i ulike organisasjonstyper. I 1997 var det særlig religiøse, sosiale og humanitære organisasjoner som forventet jevnlig deltakelse, foruten organisasjonene på kulturfeltet.

Tabell 26. Enighet (%) i utsagnet «Jeg stiller gjerne opp på konkrete tiltak, men orker sjelden å delta i vanlig møtevirksomhet», 1997 og 2009, etter viktigste medlemsorganisasjon.

	Stiller gjerne opp på konkrete tiltak, men orker sjelden å delta i vanlig møtevirksomhet						
	1997			2009			1997-2009
	% uenig	% enig	N	% uenig	% enig	N	Endring % enig
Kultur og kunst	64	26	78	64	29	109	3
Idrett	43	41	198	43	46	256	5
Hobby og fritid	53	36	122	61	32	124	-4
Velferd	53	31	77	31	56	159	25
Nærmiljø	72	0	18	38	49	66	49
Politikk, interesse, miljø	45	41	148	34	48	108	7
Religion	65	24	62	76	18	74	-6
Arbeidsliv	42	37	222	44	44	69	7
Total	49	34	925	46	42	1022	8

Tabell 26 viser endringene i ulike typer av organisasjoner. Andelen som er enig i påstanden om at de heller deltar på enkeltaktiviteter framfor vanlig møtevirksomhet har økt i nesten alle foreningstyper. Det er bare innen religiøse organisasjoner at deltakelseskulturen står minst like sterkt. Den største endringen i de større kategoriene finner vi i organisasjonene på velferdsfeltet, der et flertall avviste påstanden i 1997, mens et nokså klart flertall er enige nå. Dette understreker at velferdsfeltet trolig er området innen organisasjonssamfunnet som har endret seg mest i perioden – fra tradisjonelle medlemsorganisasjoner med forventninger om høy deltakelse og bred sosial profil, til flere frivillige uten medlemstilknytning, økende korttidsfrivillighet og en viss overvekt av høystatusgrupper.

Organisasjonsdemokrati er fortsatt en kjerneverdi blant norske organisasjonsmedlemmer. I lys av dette kan det være problematisk at stadig færre ønsker å vedlikeholde det, og viser dette både gjennom atferd og holdninger. Folk bruker mindre tid til å delta i organisasjoner, en lavere andel av de som gjør frivillig arbeid er også aktive som medlemmer, og færre orker å delta i møteaktivitet. Dersom frivillige organisasjoner fortsatt skal være «skoler i demokrati», fordrer det at medlemmene ikke bare viser prinsipiell støtte til, men også interesse for de interne, demokratiske strukturene.

Frivillighet som verdi og praksis

I *Frivillig innsats* reiste vi også spørsmålet om båndene mellom deltaker og organisasjon var i ferd med å svekkes. Vi observerte at frivillig ungdom i betydelig mindre grad enn eldre aldersgrupper var opptatt av å arbeide for en bestemt organisasjon, men oftere svarte at de like gjerne kunne utført den samme innsatsen for en annen organisasjon som drev med liknende aktiviteter. Dette ble fortolket som uttrykk for at selve aktiviteten var viktigere enn rammen for yngre generasjoner.

Hvis dette viste seg å være et generasjonsfenomen, og ikke ganske enkelt et produkt av at eldre hadde deltatt flere år i organisasjonen og på denne måten utviklet sterkere bånd, ville det være en indikasjon på at organisasjonenes rolle ble mindre sentral kilde til identifikasjon og tilhørighet. Organisasjonene ville i større grad simpelthen være en tilrettelegger for aktivitet og tjenesteproduksjon, og i mindre grad sosiale fellesskap.

Med den nye undersøkelsen kan vi slå fast om ungdommenes holdninger har slått rot i befolkningen for øvrig. Tabell 27 bekrefter at dette har skjedd: Andelen av de frivillige som mener at det er viktig å arbeide for en bestemt organisasjon har gått ned fra 72 til 60 prosent etter 1997. Endringen har skjedd på tvers av organisasjonstyper. Dette viser at båndene mellom frivillige og organisasjoner er løsere i 2009 enn i 1997.

Tabell 27. Syn på betydningen av å utføre frivillig arbeid for en bestemt organisasjon, 1997 og 2009, etter organisasjonstype man har arbeidet mest for. Alle frivillige, prosent.

	% som svarer det er viktig å arbeide for en bestemt organisasjon			N	
	1997	2009	Endring	1997	2009
Kunst og kultur	74	62	-12	70	117
Idrett	66	60	-6	171	245
Hobby og fritid	76	59	-17	100	115
Velferd	62	53	-9	78	109
Nærmiljø	75	64	-11	55	122
Politikk, miljø, interesse, internasjonalt	82	52	-30	72	56
Religion	77	66	-10	68	59
Arbeidsliv	79	71	-8	62	24
Totalt	72	60	-12	717	929

Vet ikke gitt som alternativ i 1997 og ikke i 2009, utelatt fra prosenttering. 1997 4.1 % vet ikke, 3.8 % ubesvart. Om vet ikke tas med i prosenteringen, 65 % enighet i første alternativ.

Selv om undergruppene er små, ser lojaliteten ut til å ha fått seg en spesielt sterk knekk innen politisk orienterte organisasjoner. Denne kategorien har gått fra å være den som i sterkeste grad knytter individer til seg til å bli en av organisasjonstypene med minst lojale frivillige. Endringene er minst innen idrettslag og foreninger innen arbeidslivet.

Interessant nok finner vi ikke lenger signifikante forskjeller mellom aldersgruppene. Det som i 1997 var en holdning som sto klart sterkest blant ungdom har nå omtrent det samme gjennomslaget i alle aldre. Ungdoms holdninger i 1997 var altså ikke et livsfasefenomen, men et forvarsel om svekket betydning av enkeltorganisasjoner for nordmenns frivillige innsats.

Hva med tilslutning til frivilligheten som idé? I hvilken grad mener folk at arbeid som utføres uten økonomiske godtgjørelser representerer noe kvalitativt annerledes enn vanlig lønnsarbeid? I 1997 sammenliknet vi svarene nordmenn ga på spørsmålet «Frivillige står for viktige verdier som ikke kan erstattes av lønnet arbeidskraft» med tilsvarende spørsmål stilt i undersøkelser i Sverige, Danmark, Nederland, Storbritannia, Irland og Tyskland. Analysene viste – med forbehold om ulike oversettelser - at Norge og Danmark skilte seg klart ut fra de øvrige landene med sterk vektlegging av det frivillige arbeidets verdimeslige særpreg. Også på dette spørsmålet skilte imidlertid ungdom seg ut med avvikende holdninger – andelen som sa seg ubetinget enig i spørsmålet var 45 prosent blant de under 25, mot 78 prosent blant pensjonister. Denne andelen er nå nede i 35 % blant ungdom og 65 % blant pensjonister.

Tabell 28. Enighet (%) i utsagnet « Frivillige står for viktige verdier som ikke kan erstattes av lønnet arbeidskraft», 1997 og 2009.

	1997	2009	Endring
Svært enig	61	52	-9
Delvis enig	28	34	6
Verken enig eller uenig	5	9	4
Delvis uenig	4	4	0
Svært uenig	3	2	-1
N	1545	1945	

Fortsatt er nesten alle enige i spørsmålets premisse om at frivillige står for viktige verdier som ikke kan erstattes av lønnet arbeidskraft. Men andelen svært enige har gått klart ned, fra 61 til 52 prosent i perioden. Også på dette spørsmålet dreier opinionen i befolkningen altså i retning av ungdoms posisjon i 1997, som dermed ikke kan avfeies som et livsfasefenomen. På tross av tiltakende politisk retorikk som fremhever at frivillige kan utføre oppgaver på en kvalitativt annerledes måte enn profesjonelle, er det færre i befolkningen som i dag kan si seg ubetinget enig i et slikt utsagn.

Selv om endringer over tid er mer interessante enn den absolutte fordelingen på et ledende spørsmål som dette, synes det likevel å være grunnlag for å hevde at oppslutningen om frivillighetens verdigrunnlag er meget sterk. Vi finner også en sterk tiltro til frivillige organisasjoner mer generelt. I 2009-undersøkelsen spurte vi om i hvilken grad respondentene hadde tillit til en lang rekke institusjoner (Tabell 29). Andelen som uttrykte svært stor eller nokså stor tillit til frivillige organisasjoner var 74 %. Bare politiet kunne vise til et høyere tillitsnivå.

Tabell 29. Tillit til institusjoner, 2009. Prosent med ulik grad av tillit og korrelasjon med alder og inntekt.

	Andel med svært eller nokså stor tillit	Gjennomsnitt skala 1-5	Korrelasjon med alder	Korrelasjon med inntekt
Politiet	78	3,94	,05*	,07**
De frivillige organisasjonene	74	3,88	-,03	,06**
Domstolene	71	3,80	-,07**	,15**
Den offentlige forvaltningen	54	3,47	-,02	,07**
Kommunale myndigheter	52	3,38	,01	,12**
Regjeringen	50	3,31	-,04	,13**
Stortinget	45	3,23	-,07**	,15**
Forretnings- og næringslivet	41	3,29	-,04	,08**

* p≤.05, ** p≤.01.

Det er nok lettere å ha tiltro til institusjoner som man sjeldnere vil befinne seg i uenighet eller konflikt med, eller som har betydelig makt over en, slik tilfellet er for de fleste andre institusjonene i tabellen. Det kan også ha en del å si at spørsmålet er stilt mot slutten av en lang undersøkelse nettopp om frivillige organisasjoner, og at dette kan ha ført til en overrapportering av positive holdninger til organisasjonene. Likevel er det grunn til å bemerke at tilliten er like høy blant unge som eldre, og at korrelasjonen med inntekt er svakere enn det vi finner for andre institusjoner. Det er grunnlag for å hevde at de frivillige organisasjonene er institusjoner som nyter svært høy tillit i alle lag av befolkningen.

Tabell 30 viser at befolkningen også har stor tillit til at organisasjonsdeltakelse nytter. Når det gjelder å påvirke beslutninger i samfunnet, vurderes bare stemmegivning til å være mer effektivt. Her bør det bemerkes at undersøkelsen er gjort tett opp til Stortingsvalget 2009, noe som kan ha fått en del til å vurdere stemmegivning høyere enn de ellers ville gjort. Det er interessant å merke seg at folk har betydelig mer tro på tradisjonelt organisasjonsarbeid enn metoder som har fått økende oppmerksomhet de senere årene, som aksjons- og demonstrasjonsdeltakelse og internettbasert aktivisme.

Tabell 30. Vurdering av ulike fremgangsmåter for å påvirke beslutninger i samfunnet. Gjennomsnitt på skalaer 0-10 og korrelasjon med alder.

	Gjennomsnitt på skala 0-10	Korrelasjon med alder 2009
Stemme ved offentlige valg	7,80	,10**
Arbeide i friv. org/foreninger	6,62	,03
Delta i arbeidet i et politisk parti	5,91	,06**
Personlig kontakt med politikere	5,40	,06**
Delta i aksjoner, demonstrasjoner	5,23	-,14**
Delta i offentlige demonstrasjoner		
Delta i ulovlige protestaksjoner		
Blogginlegg/nettbaserte diskusjonsgrupper	4,24	-,12**
Valid N (listwise)		

Spørsmålsstilling: «Det finnes mange meninger om hvordan man mest effektivt kan påvirke beslutninger i samfunnet. Her er en liste over noen måter dette gjøres på. Kan du for hver enkelt, på en skala fra 0 til 10, der 0 er ikke effektivt i det hele tatt, og 10 er svært effektivt, si hvor effektive du mener at de er? * p≤.05, ** p≤.01.

Å involvere seg i frivillige organisasjoner er også den eneste fremgangsmåten som vurderes som like effektiv av både yngre og eldre – mens eldre har en tendens til å favorisere de mer tradisjonelle kanalene (stemmegivning, partiaktivitet og kontakt med politikere) og yngre har mer tro på utradisjonelle fremgangsmåter (demonstrasjoner og Internett-aktivisme). Selv de under 25 har likevel betydelig mer tro på organisasjonsaktivitet (6.9) enn aksjoner/demonstrasjoner (6.1) og blogginnlegg/diskusjonsgrupper (4.7).

I sum vitner holdningsspørsmålene om en økende individuell frikobling fra organisasjonssamfunnet, samtidig som man vurderer det minst like positivt som før på avstand. Enkeltorganisasjoner betyr mindre for de frivillige – flere synes aktiviteten er viktigere enn hvilken ramme de foregår innenfor. Medlemmene har minst like stor tro på organisasjonsdemokratiet som før, men involverer seg sjeldnere aktivt og har mindre lyst til å gå på møter. Alle, inkludert ungdom, har stor tro på organisasjonssamfunnets evne til å endre samfunnet, men færre benytter seg av denne muligheten. Man ser altså at organisasjonene representerer en viktig infrastruktur i demokrati og samfunn, men synes oftere enn før å tenke at den vil vedlikeholdes uavhengig av ens egne, individuelle bidrag.

Konklusjon

I denne rapporten har vi dokumentert en svært vital frivillig sektor som holder seg meget godt i internasjonal sammenlikning, særlig når det gjelder frivillig arbeid på kultur- og fritidsfeltet, som fortsatt utgjør tyngdepunktet i sektoren. Sektorens sysselsetting og driftskostnader øker, men ikke like raskt som norsk økonomi for øvrig. Samtidig skjer det omfattende endringer, både i omfang, form og innhold.

For det første har vi vist at sektoren har nådd et foreløpig *metningspunkt*. Et kort blaff av økende korttidsfrivillighet mellom 1997-2004 viste seg å ikke være bærekraftig i årene som fulgte. Den langsiktige trenden er en erosjon av organisasjonssamfunnets grunnfjell – de som arbeider mer enn en time i uka. Den samme tendensen gjør seg gjeldende om vi ser på medlemsdeltakelse. Medlemskapene blir mer passive i karakter, og en større del av befolkningen står helt utenfor. Dette er blant annet resultat av generasjonsutskifting. En stadig mer aktiv pensjonistbefolkning holdt deltakelsen oppe på et høyt nivå, mens yngre generasjoner har deltatt i mindre grad. Dette viser seg nå på den samlede deltakelsen i sektoren. Fortsatt er Norge det landet i verden vi finner flest frivillige som andel av befolkningen, og på grunn av befolkningsveksten skjer det heller ingen nedgang i det totale antallet frivillige årsverk som leveres hvert år.

For det andre har vi vist et organisasjonssamfunn preget av *økende forskjeller*. Sosiale forskjeller ellers i samfunnet reproduseres i større grad enn for fem og ti år siden. Grupper som statistisk sett sliter på mange andre arenaer – lavinntektsgrupper, trygdede, unge menn med lav utdanning og minoritetsgrupper – faller systematisk utenfor også i sivilsamfunnet. Man har gjerne en idé om at sosiale klasser er avskaffet i velferds-Norge. Men våre tall viser en klar og systematisk marginalisering av svake grupper, som gjør at de som er på innsiden av organisasjonssamfunnet øker sine sosiale ressurser, kontaktnettverk, kvalifikasjoner og livskvalitet, mens de som står utenfor ikke får tilgang på dette. Dermed forsterker organisasjonssamfunnet forskjellene i samfunnet istedenfor å utjevne dem. Vi ser også at man i små samfunn lykkes bedre med å dra med større deler av befolkningen i frivillig arbeid, selv om sosial status også spiller en rolle her. I en viss grad begynner stereotype

oppfatninger om nære, tette lokalsamfunn og upersonlige storbyer å manifestere seg i empirisk virkelighet. Dette er noe nytt i norsk sammenheng.

Årsakene er sammensatte. En del har å gjøre med at gamle organisasjoner, som har favnet sosialt bredt, erstattes av nye, som er mer sosialt selektive. Mye skyldes også at dagens organisasjonssamfunn er vanskeligere å orientere seg i. Organisasjoner skreddersyr tilbud til grupper som har klart definerte interesser og opptrer refleksivt og moderne i sin frivillighetsatferd, mens de som gjerne hadde blitt inkludert i en av de dominerende medlemsorganisasjonene tidligere, nå faller utenfor. Andelen som svarer at de ikke er mer aktive i organisasjoner fordi det er vanskelig å orientere seg og at man ikke vet hvor man skal begynne, er mye større blant lavstatusgrupper.

Bildet av økende forskjeller er likevel ikke hele historien. For noen brukes organisasjonsaktiviteten aktivt for å styrke sin posisjon på arbeidsmarkedet. Vi ser at motiver knyttet til kompetanse og arbeidsmarked står sterkere blant gruppene med lavest status i yrkeslivet. De frivillige organisasjonene kan derfor se på disse resultatene som en utfordring: De har en spesiell viktig oppgave i forhold til utsatte grupper, som oppsøker dem for å skaffe seg større muligheter på livets ulike arenaer. Man kan se utsatte grupper som en utappet ressurs som vil kunne bidra til å gjenreise frivilligheten til gamle høyder. Dette forutsetter imidlertid en bevisst og aktiv inkluderingspolitikk fra de frivillige organisasjonenes side. I større grad enn høystatusgrupper vil de ovennevnte gruppene falle utenfor de sosiale nettverkene der det oftest rekrutteres til frivillig aktivitet.

Om ikke resultatene knuser myter om minoriteters frivillige deltakelse, modereres de i stor grad. Resultatene viser at om minoriteter med bakgrunn fra Asia og Afrika (som har bodd i Norge i mer enn fem år og behersker norsk) hadde vært hele den norske befolkningen, ville vi fortsatt ha en frivillig innsats på nivå med Danmark. Dette er den delen av minoritetsbefolkningen det er rimelig å forvente et deltakelsesnivå i nærheten av majoritetsbefolkningen. Dersom forutsetningene om språkkunnskap og botid oppfylles – og dette er viktige forutsetninger – er det slett ikke slik at minoritetsbefolkningen er vaksinert mot å drive frivillig arbeid. I forhold til medlemskap stiller det seg annerledes (Enjolras & Wollebæk 2010). Underrepresentasjon av minoriteter i organisasjonssamfunnet kan derfor fortolkes som et representasjons- og demokratiproblem i vel så stor grad som et inkluderingsproblem. Minoriteter bidrar med mange arbeidstimer, men har i mindre grad enn majoritetsbefolkningen demokratiske rettigheter i organisasjonene de arbeider for. Et talende eksempel er borettslagene, der en like høy andel av minoritetsbefolkningen som majoriteten gjør frivillig arbeid, men der styrevervene befolkes omtrent eksklusivt av etniske nordmenn.

For det tredje beveger frivilligheten seg nærmere en modell av *organisert individualisme* (Selle & Øymyr 1995). Kollektive identiteter er svekket, noe som viser seg blant annet i svakere identifikasjon med enkeltorganisasjoner

(man kunne like gjerne vært frivillig for en annen organisasjon som tilbyr liknende aktiviteter), mindre tidsbruk blant frivillige og medlemmer og mindre vilje til å inngå i mer formaliserte, forpliktende relasjoner (medlemskap). Frivillig innsats er i større grad et selvutviklingsprosjekt, som handler om ekspressive faktorer, som å føle seg verdsatt og betydningsfull, og om instrumentelle faktorer, som å skaffe seg kontakter og pynte på CV-en.

I begrepet organisert individualisme ligger det en presisering av at det her er snakk om en vekselvirkning mellom hva som tilbys og folks atferd og holdninger. Når folk i økende grad er frivillige i kortere perioder og uten medlemskap, er det også fordi flere organisasjoner tilbyr slik aktivitet, ut fra en oppfatning om at det slik at dette er en aktivitetsform folk vil ha.

Paradoksalt nok kan en utvikling mot en løsere og mer uforpliktende frivillighet føre til mer formalisering og profesjonell koordinering. Det er vanskeligere å få folk til å ta ansvar for organisasjonsdrift på frivillig basis ettersom viljen til å bruke tid til «kjedelige» møter og papirarbeid er dalende, og da må profesjonelle overta. Mindre lojale frivillige forutsetter også at større ressurser settes av til rekruttering og administrasjon.

For det fjerde synliggjør disse og andre strukturelle endringer at den norske frivillige sektoren kan være på vei fra *folkebevegelse til filantropi*. Folkebevegelsene har dominert det norske organisasjonssamfunnet siden andre halvdel av 1800-tallet fram til våre dager. De har vært preget av hierarkisk organisering, der lokale ledd er bundet sammen i regionale og nasjonale organisasjoner, internt demokrati med medlemskap som hovedtilknytningsform, sterk organisasjonssosialisering og bred sosial mobilisering. Målet har vært å skape politisk tyngde og legitimitet gjennom massemedlemskap. Motsatt har den amerikanske filantropitradisjonen vært mer rettet mot å samle inn penger til og levere tjenester innen helse- og sosialsektoren. Individuer er knyttet til nonprofit-organisasjoner som givere og frivillige snarere enn medlemmer, det er en sterkere overvekt av høystatusgrupper i angloamerikansk frivillighet (Enjolras & Wollebæk 2010), og det å gi penger blir oppfattet som like verdifullt som å gi tid. Framveksten av ikke-medlemsbasert frivillighet, økende sosiale forskjeller, mindre vilje til å delta som aktive medlemmer mens stadig flere gir pengegaver kan tolkes som uttrykk for en slik dreining bort fra folkebevegelse i retning av filantropi. Denne utviklingen påskyndes av at frivilliges ulønnede, frivillige arbeid (og ikke i særlig grad deres medlemsdeltakelse) stadig oftere blir nevnt fra politisk hold som løsningen på framtidens velferdsutfordringer.

Samtidig utvikler det seg nye former for frivillighet som slett ikke har med filantropien å gjøre. Vi har identifisert virtuell frivillighet knyttet til sosiale medier på Internett som en ny og voksende arena for frivillig arbeid. Blant ungdom er det allerede et av de viktigste områdene for frivillighet. Dette er aktivitet som går motstrøms på mange måter. Den er ofte politisk rettet, noe som understrekes ved at den eneste andre aktiviteten de virtuelt frivillige er

overrepresentert i innen aktivitet *offline* er politikk og rettighetsorganisering. Den har en annerledes sosial og demografisk sammensetning enn øvrig frivillighet; ikke bare er det stort sett ungdom som utfører aktiviteten, vi finner også en overrepresentasjon av trygdede og bosatte i storbyen. I sum framstår den virtuelle frivilligheten som en potensiell ny arena for grupper som av ulike årsaker ikke finner seg til rette i organisasjonssamfunnet for øvrig.

For det femte har vi sett flere steder at Norge og Sverige i økende grad skiller lag. Det har vært vanlig å omtale folkebevegelsesmodellen som en nordisk modell, der fellestrekkene har vært svært sterke både i Norge, Sverige, Finland og Danmark (Wollebæk forthcoming). Nå kan det synes som om denne modellen klarer seg bedre i Sverige enn i Norge. I Sverige står medlemsmodellen støtt, omfanget av frivillig arbeid er økende (selv om *andelen* frivillige også der har gått noe tilbake) og de sosiale forskjellene er mindre enn hos oss, til tross for at Sverige har en historie med større klasseforskjeller enn Norge.

Det vil være en svært interessant oppgave for videre forskning å gå nærmere inn i forklaringene på dette. Det er svært nærliggende å peke på den kolossale individuelle velstandsveksten som har skjedd i Norge de siste årene. I Norge har stadig flere i økende grad råd til å betale seg ut av mye av det som er slitsomt, vanskelig eller ubehagelig. Hushjelp eller au pair som gjør husarbeid eller passer barn blir vanligere; håndverkertjenester er billigere og lett tilgjengelige. Arbeidet blir utført av gjestearbeidere fra Asia, Øst-Europa og – ikke minst – Sverige, som tar jobbene nordmenn helst ikke vil ha. Dette er ikke ulikt arbeidsmarkedene vi finner i andre land med stor oljerikdom. Samtidig som vi har råd til å betale oss ut, og dette blir stadig mer vanlig og legitimt, er forventningene økende om å lykkes og realisere seg selv, både i fritids-, yrkes- og familieliv (Frønes 2005). Det er kanskje ikke til å undres over at folk i en slik situasjon rasjonerer mer med tiden de bruker til frivillig arbeid og medlemsdeltakelse, og først og fremst søker målrettede aktiviteter de får noe ut av selv.

Foreløpig er imidlertid viljen til frivillig innsats fortsatt stor i Norge. Spørsmålet er om folkebevegelsesmodellen – basert på demokrati, medlemsmedvirkning og bred sosial mobilisering - er framtidens modell for organisert aktivitet, eller om vi nå er på vei ut av den nordiske folden og inn i en ny type sivilsamfunn.

Litteratur

- Boje, Thomas P. (2008), «Velfærdsstat og civilsamfund: De nordiske lande i komparativt perspektiv. Kommentar til Lars Trägårdh». *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 49:595-612.
- Boli, James (1991), «Sweden: Is there a viable third sector?». I: Robert Wuthnow, red., *Between states and markets. The voluntary sector in comparative perspective*. Princeton: Princeton University Press.
- Brathaug, Ann Lisbet & Karolina Wojdak Dam (2010), «Frivillighet-Norge skaper store verdier». *SSBmagasinet* 11. januar.
- Chen, Chao C., Xiao-Ping Chen & James R. Meindl (1998), «How can cooperation be fostered? The cultural effects of individualism-collectivism». *Academy of Management Review*, 23:285-304.
- Dekker, Paul & Bob Kuhry (2007), CNP Data Master for the Netherlands 2002.
- Enjolras, Bernard & Dag Wollebæk (2010), *Frivillige organisasjoner, sosial utjevning og inkludering*. 2:2010. Oslo/Bergen: Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor.
- FN (2003), *Handbook on Non-Profit Institutions in the System of National Accounts*. New York: United Nations.
- Frønes, Ivar (2005), *Annerledeslandet*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Hrafnadóttir, Steinunn (2006), «The Icelandic Voluntary Sector. Development of Research». I: Aila-Leena Matthies, red., *Nordic civic society organisations and the future of welfare services – a model for Europe?*, Vol. TemaNord 2006:517. Copenhagen: The Nordic Council of Ministers.
- Hustinx, L. & F. Lammertyn (2003), «Collective and Reflexive Styles of Volunteering: A Sociological Modernization Perspective». *Voluntas*, 14.
- ILO (2008), Table 2B – Total employment, by economic activity. Lesedato 9. juni 2010: <http://laborsta.ilo.org/>
- Johns Hopkins University Center for Civil Society Studies (2007), Measuring civil society and volunteering. Initial findings from the implementation of the UN handbook on Nonprofit Institutions. Lesedato 9. juni 2010: <http://www.ccss.jhu.edu/pdfs/ILO/MCS.pdf>
- Koch-Nielsen, Inger, Lars Skov Henriksen, Torben Fridberg & David Rosendahl (2005), *Frivilligt arbejde – Den frivillige indsats i Danmark*. Rapport 05:20. København: Socialforskningsinstituttet.
- Lorentzen, Marit & Trude Lappegård (2009), *Likestilling og deling av omsorgsoppgaver for barn*. 2009/42. Oslo: SSB.
- Nore, Aslak (2009), *Ekstremistan*. Oslo: Aschehoug.
- NOU 2008:7 *Kultur- og idrettsmomsutvalget. Utvidelse av merverdiavgiftsgrunnlaget på kultur- og idrettsområdet*. Oslo: Finansdepartementet.
- Pospišilová, Tereza (2009), Volunteering in Czechia. Prague.
- Røiseland, Asbjørn (2006), «Demokratiets infrastruktur i forfall». *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 47:427-438.
- Salamon, Lester M. & Helmut K. Anheier (1996), «The international classification of nonprofit organizations: ICNPO-revision 1, 1996». *The Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, Working Paper*.

- Salamon, Lester M., S. Wojciech Sokolowski & Associates, red. (2004), *Global civil society: Dimensions of the nonprofit sector, Volume II*. Bloomfield, CT: Kumarian Press.
- Selle, Per & Bjarne Øymyr (1995), *Frivillig organisering og demokrati: det frivillige organisasjonssamfunnet endrar seg 1940-1990*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Sivesind, Karl Henrik (2007), *Frivillig sektor i Norge 1997-2004. Frivillig arbeid, medlemskap, sysselsetting og økonomi*. 2007:10. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Sivesind, Karl Henrik (2008a), *Halvveis til Soria Moria. Ikke-kommersielle velferdstjenester, politikken blinde flekk?* Rapport 2008:03. Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Sivesind, Karl Henrik (2008b), «Nonprofit organisasjoner på velferdsfeltet i Norden». I: Bjarne Ibsen, Thomas P. Boje & Torben Fridberg, red., *Det frivillige Danmark*, s. 161-178. Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Sivesind, Karl Henrik, Håkon Lorentzen, Per Selle & Dag Wollebæk (2004), «Norway». I: Lester M. Salamon, Wojciech S. Sokolowski & Associates, red., *Global civil society: Dimensions of the nonprofit sector Vol. Volume II*. Bloomfield CT: Kumarian Press, 2004.
- Sivesind, Karl Henrik, Håkon Lorentzen, Per Selle & Dag Wollebæk (2002), *The Voluntary Sector in Norway - Composition, Changes, and Causes*. Oslo Report / Institute for Social Research, 2002:2.
- Sivesind, Karl Henrik, Håkon Lorentzen, Per Selle & Dag Wollebæk (2002), *The Voluntary Sector in Norway – Composition, Changes, and Causes*. Report 2002:2. Oslo: Institute for Social Research.
- Sivesind, Karl Henrik & Per Selle (2010), «Civil society in the Nordic countries: Between displacement and vitality». I: Risto Alapuro & Henrik Stenius, red., *Nordic Associations in a European Perspective*. Baden Baden: Nomos.
- Standard for næringsgruppering (SN2002) (2010), fra Statistisk Sentralbyrå: <http://www3.ssb.no/stabas/ItemsFrames.asp?ID=5556001&Language=nb>
- Statistics New Zealand (2007), *Non-profit Institutions Satellite Account: 2004*. Quickstats. Wellington Statistics New Zealand.
- Statistisk sentralbyrå (2010), Tabell 05748: Frådrag for gaver til frivillige organisasjonar. Busette personar 17 år og over Lesedato 9. juni 2010: <http://statbank.ssb.no/statistikbanken/>
- Stortingsmelding nr. 39 (2006–2007), *Frivillighet for alle*. Oslo: Kultur- og kirkedepartementet
- Svedberg, Lars, Magnus Jegermalm & Johan von Essen (2010), *Svenskarnas engagemang större än någonsin*. Stockholm: Ersta Sköndal Högskola.
- Volunteering in the United States, 2009 (2010, January 26). Lesedato April 27, 2010, fra The Bureau of Labor Statistics: <http://www.bls.gov/news.release/volun.nr0.htm>
- Wikborg, Mette (1988), *Undersøkelse om deltakelse i frivillige organisasjoner*. NOU 1988:17. Oslo: Norges Offentlige Utredninger.
- Wollebæk, Dag (forthcoming), «Survival in Local Voluntary Associations». *Nonprofit Management & Leadership*.
- Wollebæk, Dag, P. Selle & Kristin Strømsnes (2008), *Endringsprosesser i norsk frivillighet: En kunnskapsoversikt*. Bergen: Rokkansenteret.
- Wollebæk, Dag & Per Selle (2002), *Det nye organisasjonssamfunnet: demokrati i omforming*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Wollebæk, Dag, Per Selle & Håkon Lorentzen (1998), *Undersøkelse om frivillig innsats. Dokumentasjonsrapport*. LOS-senter notat 9834. Bergen: LOS-senteret.
- Wollebæk, Dag, Per Selle & Håkon Lorentzen (2000), *Frivillig innsats*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Wollebæk, Dag & Kristin Strømsnes (2008), «Voluntary associations, trust and civic engagement: A multi-level approach». *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 37:249-263.
- Aardal, Bernt (1999), *Velgere i 90-årene*. Oslo: NKS-forlaget.

Appendiks

Tabell 31. Andel som har gjort frivillig arbeid siste år i ulike grupper, 1997, 2004 og 2009.

	Andel som har gjort frivillig arbeid siste år					
	1997		2004		2009	
	Prosent	N	Prosent	N	Prosent	N
Alder						
16-24	45	210	52	194	39	270
25-49	56	764	65	592	50	895
50-66	52	320	58	318	49	580
67 og over	40	261	49	130	45	223
Kjønn						
Kvinner	48	868	54	621	46	984
Menn	54	805	65	614	49	985
Høyeste utdanning						
Grunnskole	39	441	43	179	35	480
VGS	51	836	60	692	49	820
Universitet	63	360	69	323	55	668
Inntekt						
Laveste 20%	51	245	45	265	34	316
21.-40. pctil	46	261	52	140	41	515
41.-60. pctil	53	205	63	287	47	397
61.-80. pctil.	59	327	68	157	60	309
Høyeste 20%	62	273	76	240	56	322
Bostrøk						
Spredtbygd	52	360	64	394	58	432
Tettbygd	50	974	59	562	45	837
Storby	51	317	55	279	44	665
Livsfase						
Enslig -44 år	48	262	53	249	41	337
Par -44 år	41	138	56	115	36	155
Enslig 45 år+	40	119	40	130	40	231
Par 45 år+	47	464	58	313	49	542
Med barn						
Barn under 16 år	62	484				
Par, yngste barn 0-6			64	179	48	273
Par, yngste barn 7-19			78	207	64	331
Enslig forsørger	45	82	72	39	47	75
Tilknytning til arbeidsmarkedet						
Yrkesaktiv	55	994	64	837	50	1295
Trygdet (arbeidsledig/ufør)	31	98	47	104	27	168

Tabell 32. Andel som står helt utenfor organisasjonslivet i ulike grupper, 1997 og 2009.

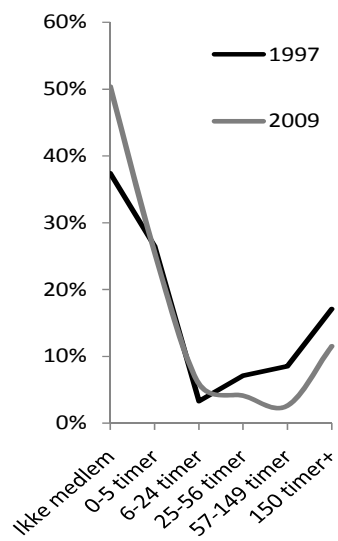
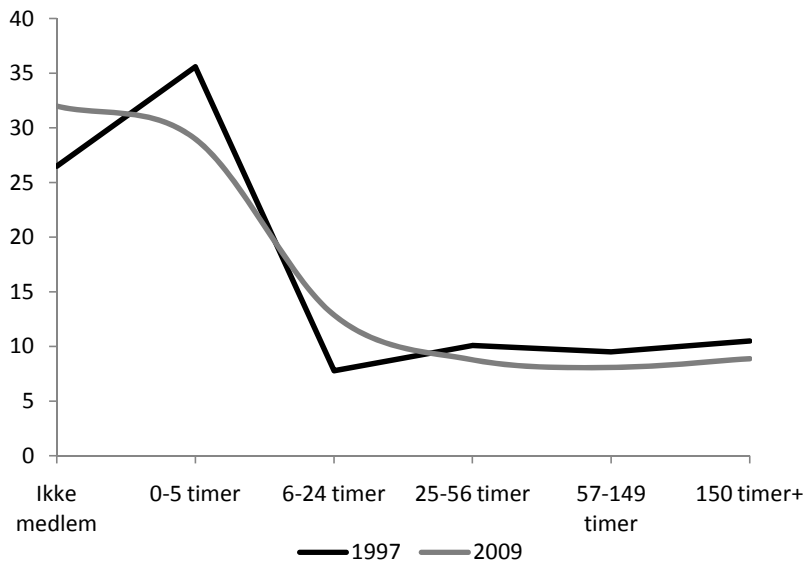
	Andel som står helt utenfor organisasjonslivet (verken har gjort frivillig arbeid eller er medlem)				
	1997		2009		Endring
	Prosent	N	Prosent	N	
Alder					
16-24	36	210	44	270	+8
25-49	21	764	30	895	+9
50-66	19	320	20	580	+1
67 og over	30	261	32	223	+2
Kjønn					
Kvinner	27	868	31	983	+4
Menn	20	805	28	985	+8
Høyeste utdanning					
Grunnskole	36	441	47	480	+11
VGS	23	836	28	820	+5
Universitet	11	360	20	668	+9
Inntekt					
Laveste 20%	26	245	42	317	+16
21.-40. pctil	25	261	36	515	+11
41.-60. pctil	22	205	29	397	+7
61.-80. pctil.	17	327	21	309	+4
Høyeste 20%	11	273	21	323	+10
Bostrøk					
Spredtbygd	23	360	25	432	+2
Tettbygd	25	974	32	836	+7
Storby	21	317	29	665	+8
Livsfase					
Enslig -44 år	31	262	37	337	+6
Par -44 år	33	138	42	155	+9
Enslig 45 år+	23	119	30	231	+7
Par 45 år+	24	464	23	542	-1
Med barn					
Barn under 16 år	18	484			
Par, yngste barn 0-6			29	273	
Par, yngste barn 7-19			22	331	
Enslig forsørger	30	82	44	75	+14
Tilknytning til arbeidsmarkedet					
Yrkesaktiv	19	994	27	1295	+8
Trygdet (arbeidsledig/ufør)	41	98	45	168	+4
Minoritetsbakgrunn					
Afrika/Asia			55	358	

Tabell 33. Sannsynlighet for å stå helt utenfor organisasjonslivet. Logistisk regresjon, 1997 og 2009.

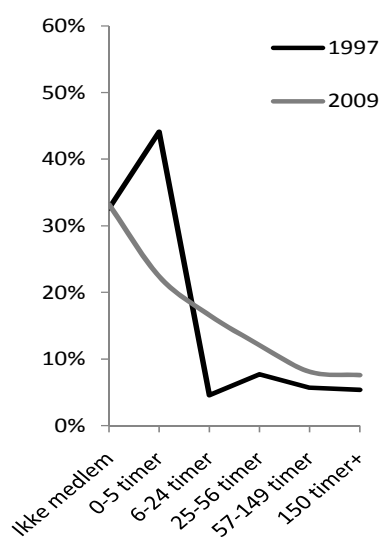
	1997	2009	
		Modell 1	Modell 2
Alder (år)	-,02**	-,01**	-,01**
Kvinne	,41**	,09	,11
Utdanning (1-3)	-,74**	-,59**	-,57**
Inntekt (kvintiler)	-,15**	-,20**	-,19**
Spredtbygd (=1)	-,13	-,36**	-,30*
Har barn (=1)	-,24	,03	-,01
Yrkesaktiv	-,31†	,10	,11
Trygdet	,37	,53**	,53**
Minoritetsbakgrunn Afrika/Asia			,97**
Konstant	2,193**	1,25**	1,03**
Pseudo-R2 (Nagelkerke)	,115	,114	,125

† p≤.10, * p≤.05, ** p≤.01.

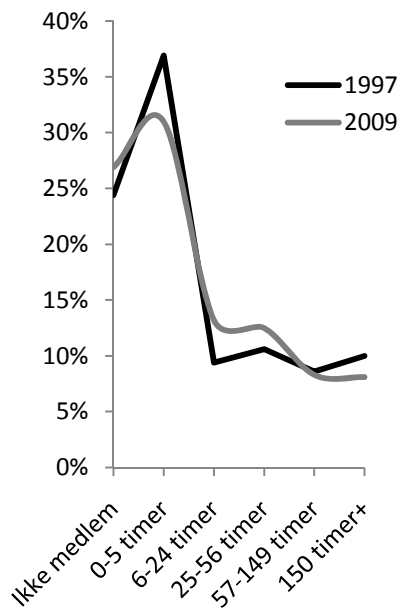
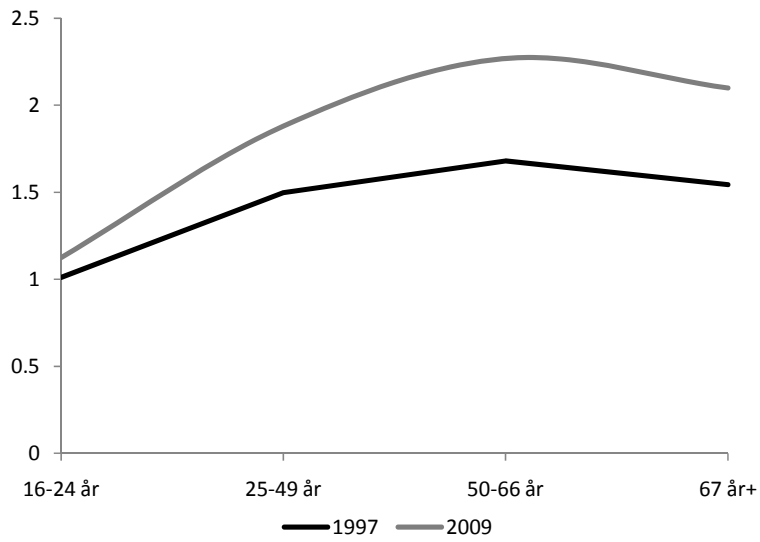
Analyser av medlemskap inkludert borettslag og velforeninger.

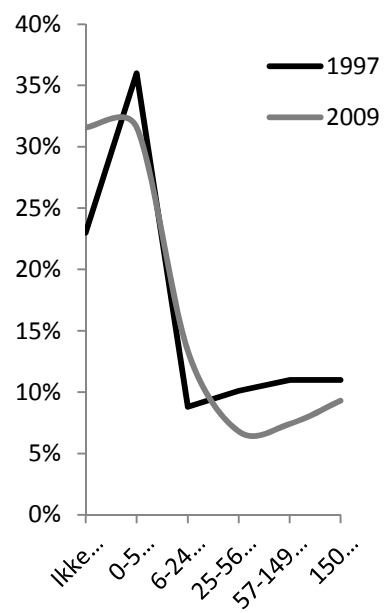
16-24 år

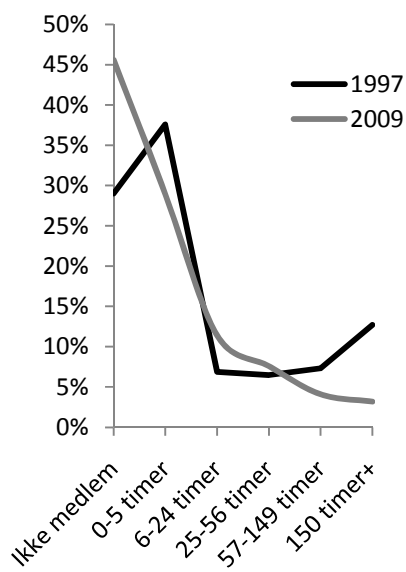
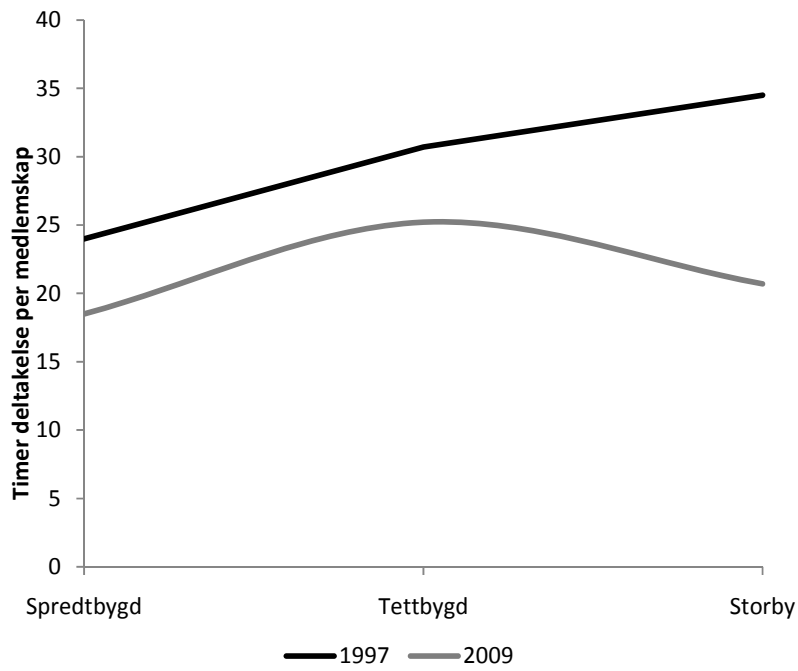
67 år og oppover

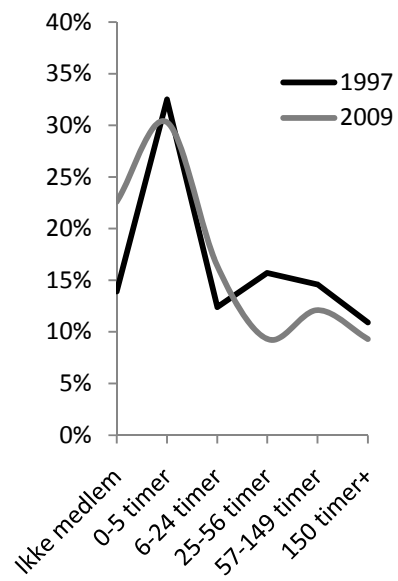
Spredtbygd strøk

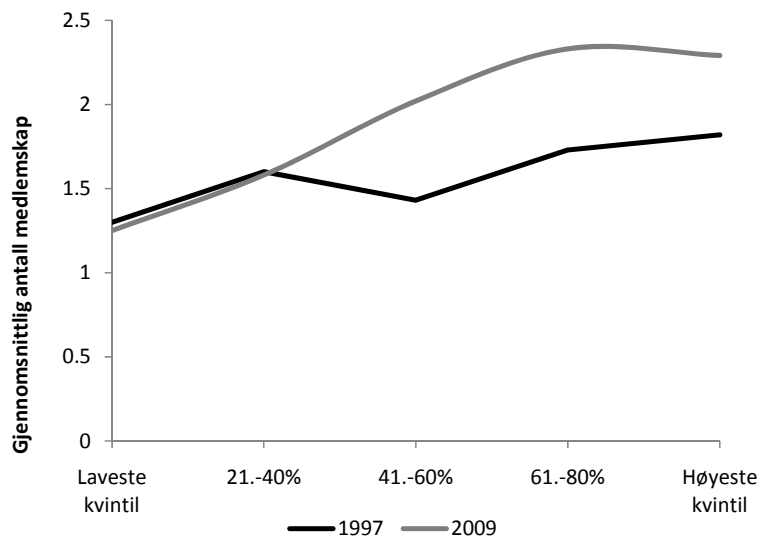
Storby

Husholdningsinntekt, laveste 20%

Husholdningsinntekt, høyeste 20%

Senter for forskning på sivilsamfunn og frivillig sektor

Rapport 2010:3

<i>Forfatter/Author</i> Dag Wollebæk og Karl Henrik Sivesind
<i>Titte/Title</i> Fra folkebevegelse til filantropi? Frivillig innsats i Norge, 1997-2009.
<i>Sammendrag</i> Rapporten presenterer resultatene fra en landsomfattende spørreundersøkelse om frivillig innsats samt oppdaterte tall for frivillig sektors sysselsetting og økonomi. Resultatene viser en vital frivillig sektor som holder seg meget godt i internasjonal sammenlikning. Målt i sysselsetting og driftskostnader har sektoren vokst, men ikke like raskt som den norske økonomien som helhet. Samtidig skjer det omfattende endringer, både i omfang, form og innhold. Den frivillige innsatsen har nådd et foreløpig metningspunkt. Et blaff av økt korttidsfrivillighet som fant sted mellom 1997 og 2004 har gått tilbake. Samtidig eroderer grunnfjellet i organisasjonssamfunnet – de som gjør en betydelig frivillig arbeidsinnsats på over en time i uka. Men nye arenaer for frivillighet knyttet til Internett og sosiale medier vokser også fram. Deltakelsen er i økende grad sosialt og demografisk betinget: Vi finner større forskjeller mellom ulike inntektsgrupper, mellom de som er på innsiden og utsiden av arbeidsmarkedet og mellom by og land. Videre er organisasjonslivet sterkere preget av organisert individualisme enn før, idet bånd mellom organisasjon og deltaker blir færre og løsere, frivillig arbeid blir mer uforpliktende og motivasjonsgrunnlaget mer knyttet til selvutvikling og selvrealisering. Dette reiser spørsmålet om folkebevegelsesmodellen – basert på medlemsmedvirkning og bred sosial mobilisering - er en bærekraftig modell for frivillig organisert aktivitet i framtida, eller om vi er på vei inn i en ny type sivilsamfunn.
<i>Emneord</i> Frivillig arbeid, medlemskap, pengegaver, frivillig sektor, sosial ulikhet, individualisering
<i>Summary</i> The report presents the results of a nationwide survey of volunteering and updated figures for the voluntary sector's employment and economy. The results show a vital voluntary sector which still holds up very well in international comparison. Measured in economic terms, the sector has expanded, albeit at a slower rate than the economy as a whole. At the same time, extensive changes, both in scope, form and content, are taking place. The volunteer efforts have reached a temporary saturation point. A flash of increased short-term volunteering that took place between 1997 and 2004 has now subsided. At the same time, the bedrock of the organizational community is eroding as the proportion contributing more than an hour of voluntary work per week is declining. But new arenas of volunteering in connection with the Internet and social media are also emerging. Participation is increasingly contingent on social and demographic factors: We found significant differences between different income groups, between those on the inside and outside of the labor market and between urban and rural areas. Moreover, organizational activity is more clearly characterized by organized individualism than before, as ties between participant and organization are fewer and weaker, voluntary work is becoming more non-committal and the motivation of volunteers more related to self development and self-realization. We raise the question of whether the previously dominant popular movement model - based on member participation and broad social mobilization - is a sustainable model for organized voluntary activity in the future, or whether we are moving towards a new type of civil society.
<i>Index terms</i> Volunteering, membership, donations, voluntary sector, nonprofit sector, inequality, individualization